

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013

Bc. Lenka Štrihavková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

Úloha archeoparků ve vzdělávání

Bc. Lenka Střihavková

Diplomová práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka Střihavková**
Osobní číslo: **H11712**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Název tématu: **Úloha archeoparků ve vzdělávání**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování:

Autorka se zaměří na vznik, přehled a vývoj archeoparků v Evropě a v českých zemích. Soustředí se na jejich koncepci, úlohu ve vzdělávání, spolupráci se školami, výukové programy. V rámci této práce provede celkové vyhodnocení těchto aktivit a případně navrhne podobu výukového programu pro školní a mimoškolní vzdělávání. Bude sledovat a komparovat systém vzdělávání v příbuzných oborech (etnografie, dějiny umění).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

LANGER, Jiří. Evropská muzea v přírodě. Ilustrovaný průvodce po muzeích lidové architektury. Praha 2005. VÁLKA, Miroslav. Archeoskanzeny jako forma prezentace kulturního dědictví a její využití v turistickém ruchu. In: Etnologické rozpravy 2/2005, s. 147. PLEINEROVÁ, Ivana. Rekonstrukce a experiment v archeologii (RAO) ? občanské sdružení pro popularizaci archeologie. AR 50/1998, s. 511-512. STAUBER, Bedřich. Archeologický skanzen Březno a jeho muzejní využití. In: REA 1/2000, s. 149. <http://www.publicarchaeology.eu/>

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Vladimír Hrubý
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Praze 28. března 2013

Lenka Střihavková

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří přispěli ke vzniku této práce. V první řadě děkuji vedoucímu práce doc. PhDr. Vladimíru Hrubému za čas, který mi věnoval a za cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům archeoparků a zaměstnancům knihovny Archeologického ústavu v Praze za ochotu a pomoc a pedagogům i žákům škol za obětavé vyplnění dotazníků. Mé díky patří samozřejmě i mé rodině a blízkým za to, že se mnou absolvovali výpravy po krajích našich i cizích a zejména za trpělivost, kterou se mnou měli.

ANOTACE

Předložená práce se zabývá českými i evropskými archeologickými muzei v přírodě a jejich vztahem ke vzdělávání zvláště dětí. Zkoumá povědomí o archeologii a pravěku a navrhuje možnosti jeho rozšíření formou spolupráce archeoparků a škol.

KLÍČOVÁ SLOVA

archeologická muzea v přírodě, archeoparky, experimentální archeologie, muzejní pedagogika, vzdělávání, vzdělávací program

TITLE

Archaeological open air museums and education

ANNOTATION

The aim of this thesis is to study Czech and European archaeological open air museums and their role in adult and mainly children educational process. Main part of the thesis concentrates on the archaeological open air museums, its description, list of institutions in Europe and the Czech Republic and explains educational programmes for schools and public.

KEYWORDS

archaeological open air museums, experimental archaeology, museum education, education, educational programmes

OBSAH

Úvod	1
1. Archeologie.....	5
1.1 Vztah oboru a společnosti	5
1.2 Dějiny oboru – archeologické přístupy a jejich proměny	8
1.2.1 Public archaeology	13
1.2.2 Projekty a organizace	15
1.2.3 Living history	18
1.3 Formy prezentace dějin pravěku/středověku veřejnosti.....	20
1.3.1 Prezentace in situ.....	20
1.3.2 Muzejní archeologické expozice.....	22
2 Vztah muzeí a vzdělávání	26
2.1 Pedagogika	29
2.1.1 Pedagogika volného času	30
2.1.2 Zážitková pedagogika	31
2.1.3 Muzejní pedagogika	33
2.1.4 Významné postavy a instituce.....	34
3 Muzea v přírodě	38
3.1 Etnografická muzea - skanzeny	39
4 Archeologická muzea v přírodě.....	42
4.1 Evropské archeoparky.....	46
4.2 Archeoparky v České republice	54
4.2.1 Shrnutí situace	65
5 Vzdělávací programy	68
5.1 Vzdělávací programy v evropských archeoparcích	68
5.2 Vzdělávací programy v českých archeoparcích.....	71
5.3 Výsledky srovnání programů v Čechách a evropských zemích.....	77
6 Možnost zapojení návštěv archeoparků do systému formálního vzdělávání.....	79
6.1.1 Předškolní vzdělávání	79
6.1.2 Základní vzdělávání	81
6.1.3 Střední odborné vzdělávání.....	83
6.1.4 Gymnázia	84
6.1.5 Průřezová témata	85

6.1.6	Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví	85
6.1.7	Vysoké školy	87
6.2	Průzkum spolupráce archeoparků a škol	88
6.2.1	Metody	88
6.2.2	Hypotézy	90
6.2.3	Vyhodnocení průzkumu	91
6.2.4	Výsledky a srovnání s hypotézami	96
6.2.5	Zjištěné problémy a návrhy na jejich řešení	99
	Závěr	101
	Resumé	103
	Literatura	104
	Přílohy	113
	Seznam příloh	113

ÚVOD

Od nástupu na vysokou školu, kde jsem se začala zabývat studiem historie a základů archeologie, mi byly velkým množstvím lidí pokládány otázky jako „Už jsi našla nějakého dinosaura?“ či „Kdy pojedíš do Egypta?“ Moje záporné odpovědi na dotazy týkající se druhohorních plazů, egyptologie nebo truhlic s poklady většinu tazatelů zaskočily a následovalo zmatené a udivené konstatování „Já myslel, že děláš archeologii...“ Věřím, že s takovou zkušeností nejsem jediná a že se v podobné situaci ocitla řada archeologů.¹

Proč ale archeologie vyvolává obdobné asociace i v našem prostředí nedostatečně zásobeném pískovcovými stavbami i pravěkými ještěry? Odpovědět na tuto otázku by nemělo být těžké. Troufám si tvrdit, že první asociací na archeologii bude u velké části české společnosti „oprašování štětečkem“, a jelikož paleontologie i egyptologie jsou disciplíny s archeologií velice těsně a neoddělitelně spjaté, v obou těchto oborech hrají archeologické metody terénního výzkumu zásadní roli. Vždy je nejprve nutno lokalitu zdokumentovat, odkrýt a „oprášit“ zkoumané pozůstatky tvorů či civilizací a i řada dalších postupů je společná. To může vést ke ztotožňování používání archeologických metod s archeologií jako vědou. Od štětečku se pak tedy asociací vlákno vine přes písečné duny buď ke kostem obrovských dávných tvorů ne nepodobných těm, jejichž obrázky si všichni pamatujeme z pohádkových knížek a kteří nás fascinují svou velikostí a děsí svou dravostí, nebo k majestátním pískovcovým jehlanům, které vidáme na prospektech cestovních kanceláří a tajemným hrobkám s nádhernou výzdobou odkazujícím na civilizaci, jež uchvacuje svou vyspělostí. Odtud je už jen krůček k úvahám o pokladech, zázračných artefaktech a jejich větrem ošlehaných, neohrožených nálezcích.

Je lidskou přirozeností nechat se zaujmout exotikou a dobrodružstvím a média, vědoma si poutavosti a popularity těchto témat, je hojně využívají. Např. filmy tak mohou formovat názor velké části společnosti na leckteré téma – v případě archeologie je pak výsledkem, že většina populace považuje za prototyp archeologa hlavního hrdinu filmů o *Indianu Jonesovi*, ale netuší, kdo byl a čím se zabýval například Karel Absolon. Regály populární a populárně naučné literatury pro děti jsou plné knih o dinosaurech, kteří malé čtenáře lákají svou již zmíněnou podobností s bájnými draky a chce-li se zvědavý čtenář

---

¹ MORAVEC, M. *Archeologie a vzdělávání*. Plzeň, 2012. disertační práce (Ph.D.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta filozofická, s. 1.

dočíst něco o archeologii, sáhne po knihách o pyramidách a mumiích. Na pultech hračkářství se také můžeme setkat se zábavnou herní sadou „Malý archeolog“, jejímž cílem je odkrytí modelu dinosauří kostry.

Lidé si tak utvoří obrázek oboru podle toho, co *viděli* ať už ve filmu, v televizi, v obchodě, na fotografiích či na dovolené, a už se většinou nezaobírají úvahami o tom, co dělá archeolog působící v Čechách a na Moravě, kde jsou případné možnosti zkoumání celých koster dinosaurů i pyramid značně omezeny. Pokud přece jen zauvažují, nedovedou si *představit*, jaká může být náplň práce vědce na našem území, a věrni obecné představě jej odesílají za proslulými zájmovostmi do ciziny.

V předchozím textu záměrně akcentuji slova *vidět* a *představit si*, protože podle mě hrají v chápání archeologie veřejností velmi významnou roli. Běžný člověk se s archeologií může setkat stále hlavně v muzeích a to z největší části ve formě nálezů vystavených ve vitrínách. Jde většinou o kamennou industrii, keramické nádoby či jejich fragmenty, věkem a půdními vlivy poznamenané kovové předměty, atd. Podle nich si ale většinový návštěvník neumí utvořit představu o kultuře či období jako celku, o každodenním životě tehdejších lidí, nedovede si představit, jak se artefakty, které vidí před sebou za sklem, používaly. Tyto kultury mu proto připadají vzdálené, cizí a nudné a splynou v jednu masu „primitivního pravěku“, protože o většině z nich až do návštěvy muzea neslyšel, a jediné, co z nich vidí, jsou desítky „hrnců“. Vrátil se proto k ideji např. Egypta, jehož každodennost mu už byla přiblížena mnohokrát, může ji vidět v mnoha snímcích (záměrně pomíjím jejich kvalitu a vědeckou relevantnost), rozvzpomene se na ni, když spatří v Gíze její monumentální pozůstatky a připadá mu proto důvěrně známá. Paradoxně jsou mu pak tyto památky bližší než pozůstatky z jeho vlastního českého prostředí.²

Velkou roli hraje rovněž estetická stránka věci. Ve vnímání nálezů stále velmi silně působí premisa, že co je drahé a krásné, to je důležité; že nejvýznamnější nálezy jsou ze zlata a drahého kamení a vše ostatní je chudé, nicotné a bezcenné. Hodnota archeologická (historická) je ztotožňována s hodnotou finanční. Tato interpretace pak může vést k podhodnocení důležitosti lokálních výzkumů, nálezů, artefaktů, které se ve srovnání se zdobenými předměty, předkládanými divákovi filmovými tvůrci či autory populární dobrodružné literatury, zdají být obyčejné a nehodné větší pozornosti. To souvisí i se zkrácením vnímání archeologie jako oboru – vychází-li člověk z představy, že všichni

---

² Navíc existuje řada lidí, kteří archeologickou/historickou expozici nikdy nenavštívili a tvoří si tedy obrázek jen podle informací získaných z médií.

archeologové jsou dobrodruzi v klobouku a s bičem, jen těžko se budou honit za knovízskou miskou či sekeromlatem.

Všechny tyto představy jsou velmi často archeologickému bádání osudné – kvůli nesprávnému vyhodnocení významu a cennosti předmětů případným nálezcem dochází často k jejich ničení, kvůli neznalosti postupu výzkumu a procesu bádání se ztrácejí nálezové okolnosti. A proto je třeba proti takovým představám bojovat.

Současná archeologie si uvědomuje nutnost osvěty a stále více vědců se věnuje i popularizaci archeologie – vydávání populárně-naučných publikací, přednáškové činnosti, dochází ke změnám v muzejní prezentaci.

Tato práce se bude věnovat jedné z možností vzdělávání veřejnosti v oblasti archeologie a dějin pravěku a středověku, a to zapojení archeologických muzeí v přírodě do tohoto procesu.

Vzdělávací potenciál těchto institucí spatřuji v tom, že se snaží prezentovat daná údobí v jejich komplexnosti a zejména způsobem, který působí na všechny návštěvníkovy smysly a může tak vést k lepšímu zapamatování nabytých informací. Zážitková forma prezentace mu umožní vidět, jak se žilo např. v době železné, pomůže konkretizovat dřívější představy a může tak vyvrátit spoustu těch mylných. Věřím, že archeologická muzea v přírodě mohou přispět k „osvětě“ ve vnímání archeologie a napomoci tak tvoření lepšího vztahu veřejnosti k archeologickým i jiným památkám.

Jelikož považuji za důležité tvořit vztah k dějinám již od dětství, kdy je člověk nejvnímavější a nejcitlivější, zaměřuji se zejména na zapojení archeoparků do školní výuky.

Cílem práce je prověřit, nakolik a zda vůbec jsou tyto instituce využívány, jak se liší jejich postavení a fungování v evropských zemích a u nás, jak mohou přispět k seznámení laické veřejnosti s oborem, k vyvrácení mediálních mýtů o předmětech a procesech bádání a k budování vztahu k našemu kulturněhistorickému dědictví. Otázkou, na kterou by měla práce odpovědět, tedy je, jaká je a jaká by mohla být úloha archeoparků ve vzdělávání?

Téma této práce se pohybuje na rozhraní tří oborů: archeologie, muzeologie a pedagogiky, proto považuji za vhodné věnovat nejprve několik kapitol jednotlivým oborům, případně jejich „styčným plochám“. První část práce je věnována archeologii, vztahu oboru a veřejnosti, který zde byl již nastíněn, a vývoji vědeckých přístupů. Přes

možnosti prezentace archeologických nálezů dospějí k části muzejně-pedagogické, která popisuje druhy pedagogiky využitelné v archeoparcích a dále se zabývá institucemi jim předcházejícími a v mnohém podobnými, tedy muzei v přírodě, neboli skanzeny. V další části práce se již věnuji archeoparkům, jejich charakteristice, přehledu institucí v Evropě a České republice a vzdělávacím programům, které nabízejí. Na kapitulu o programech navazuje část praktická, která navrhuje možnosti zapojení návštěv archeoparků do systému současného formálního (tedy školního) vzdělávání a rovněž praktický průzkum provedený na dané téma ve školách. V závěru je celá situace zhodnocena a jsou nabídnuty možnosti jejího zlepšení.

Při tvorbě práce jsem vycházela z velkého množství internetových zdrojů, které byly, vzhledem k aktuálnosti zkoumané problematiky a jejímu charakteru, leckdy jedinou možností získání informací. Monografická literární základna není pro téma archeoparků široká, jedná se téměř výhradně o literaturu zahraniční, která obsahuje množství zajímavých údajů, ale nepostihuje situaci v České republice. Čeští autoři se k archeologickým muzeím v přírodě vyjadřují v příspěvcích zveřejňovaných zejména v odborných periodikách (např. Živá archeologie, Archeologické rozhledy atp.).

V práci také zužitkuji své osobní zkušenosti z návštěv českých a zahraničních archeoparků, zejména Lejre a Gabrety, které jsem navštívila nedávno a mám dojmy z nich dosud v živé paměti.

1. ARCHEOLOGIE

1.1 Vztah oboru a společnosti

„Archeologie je obor, který pojednává o určitém segmentu lidského světa založeném na artefaktech. Speciálně se archeologie zabývá lidským světem minulosti na základě archeologických pramenů; jejími základními problémy je rozpoznání struktury minulého lidského světa a vylíčení jeho událostí.“³, říká E. Neustupný.

Většinou naši společnosti je archeologie vnímána jako zkoumání hmotných pramenů, které jsou pro nejstarší období dějin jediným zdrojem informací.⁴ Ve školách se o ní učí jako o vědním oboru, který se zabývá lidskými dějinami v dobách, z nichž se nezachovaly žádné písemné památky. Společnost také často chápe archeologii jako obor maximálně vzdálený současnému společenskému dění, obor přespecializovaný a nepraktický, neposkytující nic pro moderní život.⁵ Pokud je archeologie nějak reflektována v kontextu současného dění, jedná se většinou o její spojitost se stavební činností a závěry bývají krajně negativní – výzkumy jen zdržují a omezují stavby.

Svou vinu na tomto (ne)pochopení má však i archeologie samotná – slovy Michala Bureše: „Jestliže se archeologie navenek prezentuje jako obor, který je předmětem úzké skupiny odborníků, jejichž výsledky jsou ku prospěchu zase této skupině odborníků, pak veřejnost vnímá archeologii jako věc úzké skupiny archeologů a nikoliv jako věc veřejnou. Platí, že jak obor komunikuje s veřejností, tak veřejnost obor vnímá.“⁶

Podle ředitele manchesterského muzea Nicka Merrimana existují dva modely, které by mohly vést ke zlepšení vzájemného vztahu veřejnosti a archeologie: 1) prezentace ve prospěch archeologie („the deficit model“) - společnost, která je lépe informována o archeologii, pochopí, co je cílem bádání a bude moci archeology v jejich činnosti podporovat. 2) prezentace ve prospěch veřejnosti („the multiple perspective model“) -

---

³ NEUSTUPNÝ, E. *Vymezení archeologie*. [online]. [cit. 2013-01-12]. URL: <<http://www.kar.zcu.cz/texty/NeustupnyNDb.htm>>.

⁴ Vztahu archeologie a laické veřejnosti se věnuje Mgr. V. Mikešová ve své práci: MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

⁵ NEUSTUPNÝ, E. Vysokoškolské studium archeologie. In *Archeologické rozhledy* 57, 2005, s. 383.

⁶ BUREŠ, M. Archeologické dědictví a veřejnost. In *(Re)konstrukce a experiment v archeologii* 4, 2003, s.183.

seberealizace jedinců, jejich obohacení a podpora jejich přemýšlení a kreativity⁷ Švédský profesor archeologie Cornelius Holtorf nabízí jiné tři modely: vzdělávací model („the education model“), model public relations („the public relations model“) a demokratický model („the democratic model“). První, vzdělávací model zahrnuje získávání znalostí elitou vědců, jejich následné šíření mezi veřejnost a tím i její osvětu. Holtorf považuje však tento model za elitářský. Model public relations má zlepšit image vědy na veřejnosti a zajistit tak její nárok na společenskou, politickou i finanční podporu. Třetí, demokratický model zdůrazňuje význam participace společnosti na vědě, vkládá jí do rukou větší možnost rozhodování a čeká od vědy, že bude odpovídat na potřeby lidí.⁸ V obou případech je k dosažení nejlepších a nejefektivnějších výsledků vždy nutná kombinace všech uvedených modelů.⁹

Archeologie jakožto „věc veřejná“ může mít pozitivní, obecně společensky prospěšný efekt, přispívat k lepšímu vztahu veřejnosti ke kulturnímu dědictví a jeho ochraně. Může mít v jistém smyslu i přínos ekonomický a v neposlední řadě zlepšuje podmínky pro samotnou archeologii jako vědu.¹⁰ Archeologie také hraje významnou roli při objevování plurality - pomáhá probouzet a oživit historii ne v její tradiční centristické a racionalisticky jasné podobě, ale v podobě mnohotvárného a pestrého obrazu.¹¹ Evžen Neustupný upozorňuje na velký vliv, který mají samotné artefakty - archeologie je svou artefaktovou povahou blízka současným lidem, kteří každodenně naplňují své životní prostředí artefakty a uprostřed nich pak prožívají svůj život.¹² Hmotné pozůstatky nám umožňují prožít jinakost dob minulých, uvědomit si plynutí času a dějinný rozměr naší přítomnosti.¹³

K významu památek se vyjadřuje i historik umění Mojmir Horyna: *„Právě na základě této zkušenosti se otevírá možnost zvláštního uvolnění, osvobození se od tlaku jen zdánlivě samozřejmých, nutných potřeb a aktivit vlastních našemu současnému životu. Zde pak historie vystupuje jako magistra vitae, aby nás učila nečekané: že totiž vše bylo, bude*

---

⁷ MERRIMAN, N. Introduction: diversity and dissonance in public archaeology. *Public Archaeology*. London, 2004, s. 3-8.

⁸ HOLTORF, C. *Archaeology is a Brand!* Oxford, 2007, s. 107 – 108.

⁹ MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, s. 12.

¹⁰ CLEERE, H.F. (ed.) *Archaeological heritage management in the modern world*. London: Unwin Hyman Ltd, 1990, s. 10. ISBN 0-04_445914-9.

¹¹ MACHÁČEK, J. Ke smyslu archeologie na prahu třetího tisíciletí. In *Archaeologia Iuvenis V*, 1991. s. 10-11.

¹² NEUSTUPNÝ, E. Archeologie ve třetím tisíciletí. *Archeologické rozhledy* 52, 2000, s. 412.

¹³ MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, s. 13.

*a může být jinak, než se nám dnes zdá, a že přítomnost, silná v autoritativní sebejistotě svých rozvrhů, je pouze pomíjivou fází lidských dějin. Historie a její poznání jsou tak zdrojem svobody.*¹⁴

Archeologie, navzdory tomu, že se jedná o disciplínu zabývající se jevy a ději hluboce historickými, se může zapojit i do bádání nad současnými problémy.¹⁵ Jedním z velmi aktuálních témat jsou ekologické krize, o kterých pojednává např. publikace *Krajina a revoluce*.¹⁶ V této knize se kolektiv autorů zabývá vývojem české krajiny od pravěku až po současnost a na základě toho se pokouší osvětlit její stav i budoucnost.¹⁷ Dále může archeologie (zejména na regionální úrovni) přispět ke zvýšení pocitu společného původu, minulosti, hodnot, přimět lidi společně bojovat o památky a chránit je (např. formou spolků), zaujímat stanoviska k místní veřejné politice a reagovat na důležité otázky týkající se budoucnosti jejich obce.¹⁸

Obrovský význam má správné prezentování archeologie a jejích poznatků pro budování vztahu veřejnosti ke kulturnímu dědictví. Pokud budou občané dostatečně informováni o významu archeologických nálezů a nalezišť nejen pro archeology, ale pro celou společnost, nebudou je ničit, poškozovat a vykrádat. Bez komunikace archeologů s veřejností jakákoliv restriktivní legislativa na ochranu archeologických památek ztrácí funkčnost.¹⁹ O prezentaci archeologie veřejnosti se zmiňuje i článek 9 Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy známé jako Maltská konvence.²⁰ Každá strana se zde zavazuje, že „povede vzdělávací aktivity s cílem vytvořit a rozvinout povědomí v názorech veřejnosti o hodnotě archeologického dědictví pro pochopení minulosti a o hrozbách pro toto dědictví“ a „bude podporovat přístup veřejnosti k důležitým součástem archeologického dědictví, zejména k nálezům, a napomáhat tomu, aby vhodně vybrané archeologické předměty byly vystaveny pro veřejnost“.²¹

---

¹⁴ HORYNA, M. O smyslu památek a péče o ně. In: Brabcová, A. (ed.), *Brána muzea otevřená*. Náchod, 2003, s. 45. ISBN 80-862-1328-5.

¹⁵ KUNA, M. Česká archeologie v postmoderní době. In *Archeologické rozhledy* 52, 2000, s. 404.

¹⁶ SÁDLO, Jiří. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. Praha: Malá Skála, 2008. ISBN 978-80-86776-06-4.

¹⁷ MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, s. 13.

¹⁸ ŠTASTNÁ, J. Místní společenství – komunita – jako výchozí kontext aktivit muzea. In: Brabcová, A. (ed.), *Brána muzea otevřená*. Náchod, 2003, s. 122-131. ISBN 80-862-1328-5.

¹⁹ BUREŠ, M. Archeologické dědictví a veřejnost. In *(Re)konstrukce a experiment v archeologii* 4, 2003, s. 184.

²⁰ Zástupci České republiky byla podepsána roku 1998 a v platnost vstoupila v roce 2000.

²¹ Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (č. 99/2000 Sbírkyně mezinárodních smluv).

1.2 Dějiny oboru – archeologické přístupy a jejich proměny

K náhodným nálezům archeologických památek (movitých předmětů či pozůstatků hradišť a pohřebních mohyl) docházelo odedávna, tato „archeologie“ ovšem měla jen pramálo společného se současnou podobou oboru. Lidé dlouhá tisíciletí považovali nalezené předměty pouze za kuriozity či hmatatelné doklady tradovaných mýtů a legend o dávných předcích. Tyto předměty byly často uchovávány jako součásti sbírek kuriozit – ukázkovým příkladem je proslulá sbírka Rudolfa II. Tento starožitnický přístup k nálezům se praktikoval až do konce 18. století a nástupu osvícenství. Ve středověku začalo docházet ke „znovuobjevování“ antických zpráv o Barbarech a někteří učenci si začali objevené památky spojovat s pohanským věkem. Autor slavné kroniky Václav Hájek z Libočan zapojil již v polovině 16. století do svých příběhů o před slovanských dobách pozůstatky několika českých hradišť. Podle informací uvedených v Hájkově kronice byly pak v následujících letech a staletích uskutečňovány vykopávky, jejichž účelem bylo nalézt hrob praotce Čecha pod Řípem (průzkum zde uskutečnil např. Václav Krolmus).²²

S nástupem osvícenství a celkovou změnou myšlenkového klimatu se pozvolna měnil i přístup k archeologickým pramenům. Osvícenští badatelé je začali zkoumat racionálně a vnímat je jako podklady pro "skutečnou" historii. Na hranici mezi starším starožitnickým a osvícensko-racionálním přístupem pracoval Karel Josef Biener z Bienenberka. Tento český topograf, který bývá považován za zakladatele české archeologie, vytvořil první velkou archeologickou sbírku v Čechách, jejímž zdrojem byly dražby sbírek Rudolfa II., a vydal první katalog pravěkých nálezů. Navrhoval také opatření k záchraně archeologických nálezů a provádění systematického archeologického průzkumu.²³ Josef Dobrovský roku 1786 prohlásil, že nálezy jsou "mluvícími doklady" - historickým pramenem, který může vypovídat o své době a prostředí i tehdy, když jej nelze připojit jako ilustraci k žádné známé historické zprávě.

19. století jakožto doba romantismu a národního obrození značnou měrou přispělo k rozvoji české archeologie. Potřeba upozornit na starobylost a význam českého národa vyzdvihla na výsluní dosud zavrhané pravěké pohany, kteří se rázem změnili na "naše slavné praotce". V roce 1836 sepsal Matyáš Kalina z Jäthensteinu knihu *Pohanská obětiště*, která je prvním dílem věnovaným českým archeologickým památkám, obsahuje

---

²² SKLENÁŘ, Karel; SKLENÁŘOVÁ, Zuzana. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Redakce Hana Petrová. Praha : Libri, s.r.o., 2005, s.12. ISBN 80-7277-253-8.

²³ Tamtéž, s. 76.

soupis všech tehdy známých lokalit a nálezů a také první archeologickou mapu Čech. Kalina se snažil o syntetický pohled na nejstarší minulost a také jako první formuloval myšlenku o domácím původu slovanského obyvatelstva, které bylo jen dočasně podrobno expanzí Keltů a následně Germánů. V tomto období také vznikají první skutečná muzea, jak je chápeme dnes - brněnské Moravské zemské muzeum (1817) a Národní muzeum v Praze, které se stává epicentrem české vědecké archeologie. O zdejší archeologickou sbírku se zasloužil František Palacký a jejím prvním specializovaným kustodem se stal Josef Vojtěch Hellich, který také prováděl první institucionální záchranné i systematické výzkumy u nás a působil v Archeologickém sboru Národního muzea, který vznikl roku 1843. Dalším významným představitelem a tvůrcem české archeologické vědy byl Jan Erazim Vocel, jeden z prvních vysokoškolských profesorů archeologie na světě - roku 1850 se na Univerzitě Karlově v Praze stal profesorem, ale k archeologickému vzdělání musel dospět pouze vlastním úsilím, jelikož žádné odborné školní zařízení s tímto zaměřením v dané době ještě neexistovalo. Vocel se zasloužil také o vznik prvního a odborného časopisu Památky archeologické (první číslo vyšlo roku 1854 a periodikum existuje dosud).²⁴

Koncem 19. století se přístup k archeologii mění. Dosavadní romantický nekritický historismus je nahrazován pozitivistickým přístupem, který povyšuje hmotné památky na cíl vědeckého bádání. Rovněž velkorysé historické syntézy mizí a na jejich místo nastupují přesné, stylové a komparativní analýzy hmotných pramenů – nastává doba tzv. artefaktuální archeologie. Je kladen důraz na co nejširší uplatnění exaktnějších přírodovědných metod. Již zmíněný J. E. Vocel spolupracoval s přírodovědci na chemických rozborech bronzů či určování surovin kamenné industrie. Další generace archeologů pak výrazně zdokonalovaly metody terénního výzkumu, zvyšovala se úroveň jejich publikace a vzniklo mnoho odborných termínů (depot, typ, kultura atd.), které jsou používány dodnes. Také se rozvíjí archeologie moravská, a to především díky "otci moravské archeologie" Jindřichu Wankelovi, jehož objevy v Moravském Krasu podnítily zájem o paleolit.

V 90. letech 19. století se rozhořel spor mezi muzejní a univerzitní školou o pojetí syntézy pravěku. V čele muzejní školy stál Josef Ladislav Pič, přednosta prehistorického oddělení Národního muzea, který zde vybudoval rozsáhlou sbírku a tím i potřebnou

---

²⁴ SKLENÁŘ, Karel; SKLENÁŘOVÁ, Zuzana. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Redakce Hana Petrová. Praha : Libri, s.r.o., 2005. s. 625. ISBN 80-7277-253-8.

oborovou pramennou základnu. To vše díky výzkumům svým a svých spolupracovníků - tzv. Píčově družině. Díky poznatkům, založeným hlavně na této sbírce, vytvořil na přelomu 19. a 20. st. dílo *Starožitnosti země české*, jež je dodnes velmi uznáváno. Píčova muzejní škola byla spíše konzervativní a zaměřená starožitnický, škola univerzitní, vedená Luborem Niederlem, prosazovala přístup antropologický, a hojně využívala poznatků z etnologie. Její čelní postava, Lubor Niederle byl na rozdíl od Píče čistým teoretikem a ve své syntéze z roku 1893 *Lidstvo v době předhistorické* poprvé shromáždil dosavadní stav bádání o pravěku a raném středověku Evropy. On a Karel Buchtela pak roku 1910 podali ve stěžejní archeologické syntéze *Rukověť české archeologie* přehled pravěku Čech, který se stal oporou pravěkého bádání na řadu dalších desetiletí. Univerzitní škola se definitivně prosadila až po Píčově smrti roku 1911. Její snahy o sjednocení české archeologie však zmařilo vypuknutí první světové války.²⁵

Po válečných událostech a následném vzniku samostatného státu vzniká z nutnosti reorganizace archeologie v roce 1919 Společnost československých prehistoriků a Státní archeologický ústav.²⁶ Nadále funguje pražská univerzitní katedra a vycházejí z ní nejvýznamnější osobnosti poválečné generace, jako například Jaroslav Böhm, Jan Filip či Jiří Neustupný. Archeologie byla touto dobou již značně profesionalizovaná, stále však působili i archeologové amatérští, mezi nimiž vynikal zejména jihočeský učitel Bedřich Dubský. Zajímavou prvorepublikovou postavou je pak Eduard Štorch, který se později proslavil zejména jako autor beletrie s pravěkou tematikou. Štorch byl nadšeným amatérským archeologem a zároveň si jakožto učitel uvědomoval důležitost budování vztahu k artefaktům i k celé disciplíně u dětí. Ve svém projektu Dětské farmy, která vznikla ve 20. letech na Libeňském ostrově jako škola v přírodě, prováděl s dětmi archeologické průzkumy a pokusy, které vycházely z téže myšlenky, která se v pozdějších letech projevila zakládáním archeoparků.²⁷

Během druhé světové války byly uzavřeny vysoké školy a činnost ostatních institucí byla značně omezena. Výzkumy probíhaly pouze pod Státním archeologickým ústavem a došlo tak k přerušení vývoje bádání, který v Čechách trval až do pádu železné opony.

---

²⁵ SKLENÁŘ, Karel; SKLENÁŘOVÁ, Zuzana. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Redakce Hana Petrová. Praha : Libri, s.r.o., 2005, s. 22. ISBN 80-7277-253-8.

²⁶ Obě tyto instituce fungují dodnes, jedná se o Českou archeologickou společnost a Archeologický ústav Akademie věd České republiky.

²⁷ ŠTORCH, E. *Dětská farma*. Praha, 1929.

V poválečných letech došlo na Západě k myšlenkovému přelomu, který je charakterizován skepsí vůči empirickému studiu hromaděných artefaktů a vytváření chronologických schémat. Zejména američtí, britští a francouzští archeologové se začali obracet ke kulturně, sociálně antropologickému či etnologickému výkladu a k rekonstrukci lidských kultur – jedná se o tzv. „procesuální archeologii“.²⁸

V Československu byla během 60. a 70. let stále v centru bádání historie materiální kultury s důrazem na slovanské období. Také mnoho technologií, jako radiokarbonová metoda datování či letecká archeologie k nám vinou politického režimu pronikla o několik desítek let později. Ke zmenšování odstupů od evropských zemí docházelo, a stále ještě dochází, ze zřejmých důvodů až od roku 1989. Od počátku 90. let se ustupuje od velkoplošných destruktivních výzkumů k nedestruktivním metodám, vznikají také nové instituce, jako jsou ústavy archeologické památkové péče, regionální archeologické komise, soukromé archeologické organizace a také nová univerzitní pracoviště (např. Plzeň, Opava, Hradec Králové, Olomouc, České Budějovice, Pardubice).²⁹

Od 80. let přichází v Čechách ke slovu také experimentální archeologie (též experimentální rekonstrukce), obor archeologie, který se zabývá poznáváním a ověřováním výrobních procesů a způsobu života pravěké i středověké společnosti pomocí pokusů. Snaží se o rekonstrukci nástrojů a dalších výrobků, objevených během archeologických výzkumů. Doktor Hložek z brněnské univerzity definuje experiment jako proces ověřování zamýšleného pracovního postupu nebo výsledku zkoušením jednotlivých dílčích úkazů nebo jejich souhrnu. Experimentální archeologii jako takovou dále popisuje jako archeologickou metodu postavenou na co nejpřesnější moderní rekonstrukci minulých výrobních postupů a sociokulturních situací za dobře kontrolovaných podmínek. Také vyzdvihuje silný edukativní a prezentační potenciál této metody.³⁰

Evžen Neustupný ve svém příspěvku³¹ vyslovil tezi o dvojí archeologii – archeologii akademické a archeologii orientované na památky. Dle jeho tvrzení se v prvních dvou třetinách 20. století archeologií rozuměla disciplína pouze akademická, kde se „rozvíjel základní výzkum“, u nás byla zastoupena Československou akademií věd, jinde v Evropě zejména univerzitními pracovišti. Zlom nastal v 70. a 80. letech, kdy

---

²⁸ NEUSTUPNÝ, E. *Vymezení archeologie*. [online]. [cit. 2013-01-12]. URL: <<http://www.kar.zcu.cz/texty/NeustupnyNDb.htm>>.

²⁹ *Vývoj archeologie v ČR*. [online]. [cit. 2013-02-13]. URL: <<http://www.archeologienadosah.cz/o-archeologii/dejiny-oboru/vyvoj-archeologie-cr>>.

³⁰ HLOŽEK, M. *Encyklopedie moderních metod v archeologii: archeometrie*. Praha : Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-230-8.

³¹ NEUSTUPNÝ, E. Dvě archeologie. In *Acta historica et museologica Universitatis silesianae Opaviensis V*, 2000, str. 60-64.

výrazně narostl počet archeologů, a to na pracovištích památkářského typu. Rozdíl mezi „dvěma archeologiemi“ vidí Neustupný v pojetí artefaktu – akademická archeologie jej chápe jako pramen vědeckého poznání minulosti, vzdálenou analogii pramenů historických nebo "evidenci" jiných věd. Archeologie památková vnímá artefakty jednoduše jako produkty lidského světa, které v "mrtvé" formě přetrvávají do pozdějších dob a stávají se památkami. Neustupný dělí současnou památkovou archeologii na čtyři základní discipliny: ochranu památek, výzkum ohrožených lokalit, experimentální archeologii a populární literaturu, z čehož první dvě jsou bez problémů uznávány za archeologii, pojetí třetí a čtvrté je značně problematické. *„Experimentální archeologie je činnost stará jen několik desetiletí. I zde je charakteristické, že se jí někdy věnují laici a vědecké otázky je často vůbec nezajímají. Hlavním zájmem je vytvořit nějaký nednešní artefakt a případně s ním prožít nějakou zkušenost. Ačkoliv někteří profesionální archeologové provádějí experimentální archeologii jako akademickou činnost, většinou je to doména neakademická; až do zcela nedávné doby se akademičtí archeologové dívali na experimenty téměř s opovržením, což je také pochopitelné (experimentální archeologie neodpovídala na otázky jejich paradigmat)... Akademičtí archeologové nemají už v současné době šanci, aby znovu ovládli celou disciplinu. Musíme se smířit s tím, že mimo nás existuje ještě jedna archeologie, a že počtem archeologů, zájemců a ohlasem v široké veřejnosti nás daleko předčí. Akademická archeologie by se neměla pokoušet s památkovou archeologií splynout, ale měla by ji respektovat a podporovat v jejím rámci zejména ty tendence, které omezují ničení archeologických pramenů.“*³²

K problematice experimentální archeologie se ve svých dílech a příspěvcích vyjádřila rovněž řada dalších autorů.³³

Z akademických pracovníků byla v začátcích oboru nejvýznamnější představitelkou PhDr. Ivana Pleinerová, CSc., do povědomí široké veřejnosti však více pronikl Ing. Pavel Pavel a jeho pokusy s transportem soch na Velikonočních ostrovech.³⁴ V současné době je experimentální archeologie rozvíjena poměrně značným počtem vědců na několika pracovištích.

Jednou z nejvýznamnějších postav současné české experimentální archeologie je zajisté doc. PhDr. Radomír Tichý, PhD., tč. vedoucí katedry archeologie na filozofické

---

³² Tamtéž.

³³ TICHÝ, R. Experimentální archeologie v Archeologických rozhledech In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 221.; POPELKA, M. Několik poznámek k experimentální archeologii. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 207 - 211.

³⁴ PAVEL, P. *Rapa Nui*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1989.

fakultě Univerzity Hradec Králové. Jeho jméno je nejčastěji uváděno v souvislosti s experimentálními expedicemi Monoxylyon I. a II., jejichž byl organizátorem i přímým účastníkem. Při těchto expedicích, realizovaných v letech 1995 a 1998, byly na dlabaných člunech hypotetické podoby překonány dvě trasy: první přes 300 km dlouhá mezi ostrovy Egejského moře a druhá přes 800 km, vedoucí podél pobřeží Středoziemního moře. Výsledky tohoto projektu upravily představy archeologů o možnostech rané námořní plavby.³⁵ R. Tichý je vedoucí postavou Centra experimentální archeologie ve Všestarech a zdejších projektů. Kromě praktikování experimentální archeologie jakožto vědecké metody se věnuje i popularizaci a zveřejňování archeologie, které jsou s ní neodmyslitelně spjaty: „Metoda experimentu v archeologii má velké didaktické možnosti a vliv na veřejnost, proto je potřeba odpovědně zvažovat, jaké výsledky jí předkládáme.“³⁶

1.2.1 Public archaeology

Do naší archeologie v posledních letech proniká také tzv. public archaeology. Do češtiny lze tento pojem přeložit jako „Archeologie věnovaná veřejnosti - archeologie orientovaná na komunikaci s neodbornou veřejností. Jde o aktivity většinou přesahující činnost současných muzeí – masivní produkce archeologické naučné literatury, realizace konferencí na dané téma, vydávání učebnic o dějinách pravěku psaných archeology, produkce časopisů určených i širší neodborné veřejnosti, televizní pořady s archeologickou tematikou, aktualizované malby a kresebné rekonstrukce s tématy života v pravěku, netradiční archeologické výstavy, rozmach archeologického turismu na tematických turistických trasách a cyklotrasách nebo například otevření archeologických muzeí v přírodě veřejnosti.“³⁷ či „Zveřejňující archeologie - užívá se ve vztahu k archeologii, která si klade vzdělávací cíle a vtahuje neodbornou veřejnost do archeologického bádání a výzkumu. Zveřejňující archeologové se snaží angažovat širokou veřejnost pro potřebu záchrany a ochrany kulturního dědictví, jež může být snadno zničeno jejím nezájmem. Zveřejňující archeologie dává příležitost neodborníkům účastnit se pod profesionálním dohledem vykopávek na vybraných místech... Může mít podobu vzdělávacího programu pro dospělé, tvořeného sérií lekcí o archeologii, jejích metodách,

---

³⁵ TICHÝ, R. *Monoxylyon II: plavba po 8 000 letech : dobrodružství experimentální archeologie*. Náchod: JB Production, 1999. ISBN 80-238-4541-1.

³⁶ TICHÝ, R. Co je experimentální archeologie? In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 216.

³⁷ TICHÝ, R. Deset let naší archeologie věnované veřejnosti. In *Živá archeologie 10*, 2009, s. 2.

*práci archeologů a konkrétních místních vykopávkách. Jejím záměrem je vymanit se z uzavřeného světa akademické disciplíny a přiblížit archeologii neodborníkům...*³⁸

Nedílnou součástí public archaeology je popularizace, která bývá často chápána jako záležitost nehodná zájmu opravdového vědce. V zahraniční literatuře se k tomuto tématu vyjádřil W. Daniel Hillis: „*Je rovněž pravdou, že „popularizátor“ je pejorativní termín mezi vědci všeobecně. Popularizátor je někdo, kdo vysvětluje určité problémy tak, aby jim prostí lidé porozuměli. Považuji za směšné, že vědci takové lidi nerespektují. V každém jiném oboru by snahy vysvětlit kongresovému výboru, proč to, co děláte, je vzrušující a báječné, byly považovány za službu danému oboru. Ve vědě s vámi zacházejí, jako byste tím zradili jakési tajné souručenství.*“³⁹

Jak již bylo uvedeno, archeologie se u nás začala zásadněji věnovat komunikaci s veřejností kolem roku 2000.⁴⁰ Začal vycházet časopis (Re)konstrukce a experiment v archeologii, jehož cílem bylo podpořit rozvoj archeologického experimentu a rekonstrukcí u nás a dát autorům prostor pro publikaci a diskuzi.⁴¹ V roce 2004 změnil název na Živou archeologii a začal se zabývat také zahraniční problematikou. V sekci Public Archaeology, která existuje od roku 2008, jsou zařazeny příspěvky týkající se veřejné archeologie. V tomto časopise zveřejňují své příspěvky čeští archeologové, kteří se tématem veřejné archeologie zabývají – např. Karel Sklenář, Michal Bureš, Radomír Tichý, Miroslav Popelka či Miroslava Šmolíková. V letech 2005 a 2006 také vyšla čtyři čísla popularizačního časopisu Archeologie, který ovšem bohužel po těchto číslech přestal vycházet.⁴² Od roku 2004 nepravidelně probíhají konference na téma „Archeologie a veřejnost“. Zde prezentované příspěvky jsou publikovány ve sbornících Veřejná archeologie I a II.⁴³ Zatím poslední ročník (šestý) se uskutečnil v listopadu 2012 a jeho téma bylo „Archeologie - přátelská nebo děsivá?“. Cílem konference bylo zmapovat pozici

---

³⁸ BRABCOVÁ, A. Oživená historie. In: Brabcová, A. (ed.), *Brána muzea otevřená*, Náchod, 2003. s. 294 – 295. ISBN 80-862-1328-5.

³⁹ BROCKMAN, J. *Třetí kultura: za hranice vědecké revoluce*. Praha: Academia, 2008, s. 17. ISBN 978-802-0015-457.

⁴⁰ TICHÝ, R. 2009 Deset let naší archeologie věnované veřejnosti. In *Živá archeologie 10*, 2009, s. 2.

⁴¹ Odborný časopis *Živá archeologie* [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.zivaarcheologie.cz/CasopisZivaArcheologie.html>>.

⁴² MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, s. 15-16.

⁴³ ŠMOLÍKOVÁ, M. – BUREŠ, M. a kol. *Veřejná archeologie I.: Příspěvky ke konferenci Archeologie a veřejnost*. Praha: Archaeologica, 2005.

Veřejná archeologie o. s. – Villa Nova Uhřetínov o. s. *Veřejná archeologie II.: Příspěvky ke konferenci Archeologie a veřejnost*. Praha: Archaeologica, 2008.

archeologie ve veřejném prostoru, úroveň a prostředky popularizace archeologie a způsoby její komunikace s širší veřejností.⁴⁴

Obecně lze říci, že v posledních deseti letech narůstá zájem o problematiku popularizace a prezentace archeologie veřejnosti. Vznikla řada archeoparků, archeoskanzenů, proměňují se metody muzejní prezentace archeologických sbírek a na českých i moravských univerzitách vzniká značný počet bakalářských i magisterských prací na toto téma.⁴⁵ Je ale nutné podotknout, že se u nás i nadále veřejné archeologii věnují spíše jednotlivci a nelze hovořit o organizovaném směru.⁴⁶ Na nové trendy v archeologii související s její popularizací je řadou odborníků stále nahlíženo značně skepticky.⁴⁷

1.2.2 Projekty a organizace

S otázkou „zveřejňování“ archeologie souvisí také vznik různých organizací, spolků a projektů zaměřených často avšak nikoliv výlučně na archeologii experimentální, která je v mnohém pro veřejnost nejzajímavější.

Již v roce 1994 vedla dosavadní nedostatečná popularizace archeologie ke vzniku sdružení „Rekonstrukce archeologických objektů (RAO) – občanské sdružení pro popularizaci archeologie“. Mezi členy zmíněné organizace patřilo například Okresní muzeum v Lounech, archeoskanzeny Altamira – Kosmonosy nebo Villa Nova Uhřínov u Rychnova nad Kněžnou.⁴⁸

S tím souviselo i založení prvního vysokoškolského centra experimentální archeologie. Představoval ho projekt „Borek“, jednalo se rekonstrukci života v mladší době kamenné (neolitu) s technologickými a funkčními experimenty. Areál se nacházel v blízkosti Hradce Králové a bylo zde možné najít kůlový dům se stavebními jámami, keramickým hliníkem, ohništi, obilným sílem, pecemi, studnou atd. Při jeho stavbě byly

---

⁴⁴ Příspěvky přednesené na konferenci mají být zveřejněny ve sborníku *Veřejná archeologie* č. 4., který bohužel zatím nevyšel.

⁴⁵ MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, s.16.

⁴⁶ TICHÝ, R. Deset let naší archeologie věnované veřejnosti. In *Živá archeologie* 10, 2009, s. 2.

⁴⁷ ABUŠINOV, R. Archeoparky u našich sousedů. Ale proč ne v České republice? In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 4, 2003, s. 219 - 223.

⁴⁸ PLEINEROVÁ, I. Rekonstrukce a experiment v archeologii (RAO) – občanské sdružení pro popularizaci archeologie. In *Archeologické rozhledy* 50, 1998, s. 511-512.

v mnoha případech využívány repliky neolitických nástrojů.⁴⁹ Za tímto projektem stála Univerzity Hradec Králové, jejíž katedra archeologie je obecně významným činitelem v oborech experimentální archeologie a prezentace archeologie veřejnosti. Pod její patronací vznikl projekt *Živá archeologie*.⁵⁰ Kompletní název projektu zní: „Zavedení nových vyučovacích metod ve výuce pravěku, starověku a středověku v rámci implementace RVP na školách v Královéhradeckém kraji“ a jeho cílem je vnést do školních forem výuky dějin poznatky archeologie cestou tzv. zážitkové archeologie, pomoci učitelům při alternativní výuce ve třídě, zvýšit motivaci žáků a efekt upevňování učiva prostřednictvím exkurzí v centrech experimentální archeologie.⁵¹ Realizace programů probíhá ve dvou významných východočeských centrech - všestarském archeoparku a Villa Nova Uhřetov.

V nedávné době vznikl v pražském Národním muzeu tříletý projekt s názvem *Archeologie na dosah. Edukace a prezentace archeologického kulturního dědictví*. Jeho hlavním cílem je vytvoření metodiky edukace a prezentace archeologického kulturního dědictví na základě muzejních sbírek a následné využití této metodiky v praxi nejen v rámci Národního muzea, ale později také v ostatních muzeích, která o ni budou jevit zájem.⁵² Projekt chce vytvořit ideovou základnu včetně metodiky, jak prezentovat archeologii a pravěké a starověké dějiny veřejnosti, obohacovat její povědomí o významném postavení našich oblastí v prehistorických obdobích prostřednictvím muzejních sbírek a vytvářet tak pozitivní vztah ke kulturnímu dědictví. V druhé rovině pak má být realizován modelový muzejní vzdělávací program zaměřený na archeologické kulturní dědictví na základě principů objektového učení a interaktivního přístupu k různým věkovým a sociálním skupinám návštěvníků. Konkrétní výstupy projektu mají být následující: realizace interaktivní a haptické výstavy *Ve stínu Olympu* (probíhala od prosince 2012 do března 2013), organizace workshopu pro muzejní pracovníky, pedagogy a volnočasové pedagogy (plánovaná na květen 2013), realizace muzejního vzdělávacího programu pro širokou veřejnost s důrazem na různé věkové a sociální skupiny návštěvníků, vybudování základny pro objektové a experimentální učení (mobilní interaktivní učebna,

---

⁴⁹ TICHÝ, R. Projekt "Borek" příspěvek ke stavbě a funkci neolitického obytného areálu. In: *Rekonstrukce a experiment v archeologii* 1, 2000, s. 71.

⁵⁰ I stejnojmenný časopis.

⁵¹ Představení projektu *Živá archeologie* [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.zivaarcheologie.cz/PredstaveniProjektu.html>>.

⁵² MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, s. 28.

archeologické vzdělávací sady - kufříky, jejich regionální varianty, muzejní půjčovna, spolupráce s archeologickými skanzeny, e-learning), metodika prezentace a edukace archeologie a pravěkých a starověkých dějin prostřednictvím muzejních sbírek, vytvořená na základě výsledků předchozích etap projektu a vznik webového portálu věnovaného popularizaci a prezentaci archeologie a dědictví pravěku a starověku. Tento portál je již plně funkční.⁵³

Organizací, která se rovněž zabývá popularizací archeologie je *Archaia o.p.s.* Ačkoliv je hlavním předmětem této organizace provádění záchranných archeologických výzkumů, pořádá i tematické přednášky, semináře či kurzy, dny otevřených dveří na právě prováděných výzkumech s výkladem, zajišťuje vydavatelskou činnost spojenou s vydáváním odborných i populárně naučných publikací, připravuje a realizuje naučné stezky po archeologických a historických památkách atd.⁵⁴

Česká společnost archeologická, o.p.s. (tato nezisková organizace není totožná s Českou archeologickou společností) byla založena roku 2008 jako nezisková organizace s právním statutem obecně prospěšné společnosti a je rovněž oprávněna vykonávat archeologické výzkumy. Popularizace archeologického a historického dědictví pro laickou i odbornou veřejnost a výchova a vzdělávání v oblasti archeologie jsou jedněmi z jejích hlavních aktivit. Nabízené spektrum služeb se výrazně neliší od nabídky sdružení Archaia – rovněž se jedná o přednášky, besedy archeology, dny otevřených dveří na výzkumech atd.⁵⁵

Oddíl experimentální archeologie *MAMUTI*, fungující již od roku 1980,⁵⁶ sdružuje děti se zájmem o experimentální archeologii. Součástí činnosti oddílu je i prezentace experimentální archeologie veřejnosti. Oddíl realizoval výstavy v Berouně (1985), v Šumperku (1989) a především pak výstavu „Den u Mamutů“ k 10. výročí činnosti oddílu v roce 1990 v Muzeu hl.m. Prahy a výstavu k 20. výročí oddílu na přelomu let 1999/2000 s pravidelnými živými ukázkami.⁵⁷

Pro potřeby této práce jsou zajímavé instituce zabývající se popularizací a zveřejňováním archeologie, které jsou přímo spojeny s některým z archeologických muzeí

---

⁵³ Archeologie na dosah [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.archeologienadosah.cz/>>.

⁵⁴ Archaia Praha [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.archaiapraha.cz/praha-cs/?acc=popularizace-a-vzdelavani>>.

⁵⁵ Česká společnost archeologická [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.csarheologicka.eu/>>.

⁵⁶ Jedním z jeho zakladatelů byl J. Červinka, tvůrce metodiky experimentální archeologie jako náplně činnosti pro děti a popularizátor tohoto tématu. - SKLENÁŘ, Karel; SKLENÁŘOVÁ, Zuzana. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Redakce Hana Petrová. Praha : Libri, s.r.o., 2005, str. 121. ISBN 80-7277-253-8.

⁵⁷ Mamuti [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.mamuti.cz/>>.

v přírodě. Seznamováním veřejnosti s keltskou kulturou se věnují sdružení Keltoi⁵⁸ provozující archeoparky v Prášilech a Letovicích a Boii⁵⁹ organizující projekty v Nasavrkách. V Uhřínově funguje sdružení Villa Nova se zaměřením na středověk, v pardubickém kraji sdružení Bacrie o.s., provozující osadu Křivolík.⁶⁰ Tato sdružení většinou vznikla z uskupení fanoušků historie a archeologie, kteří se věnují činnosti „výzkumné“ (v rámci oboru experimentální archeologie) a osvětové (organizace programů pro děti, mládež i dospělé).

Výše uvedené organizace jsou jen vybraným vzorkem. V České republice funguje celá řada sdružení zabývajících se obdobnou tematikou, většinou však úžeji specializovanou.

1.2.3 Living history

Existence různých organizací a občanských sdružení participujících na fungování archeologických skanzenů často vychází z fenoménu „living history“ (LH), který lze do češtiny přeložit jako oživlá či oživená historie, ale nejčastěji je užíván originální anglický tvar. Jedná se o relativně mladý pojem (setkáváme se s ním od druhé poloviny 20. století) a cílem skupin, které se oživováním historie zabývají, je rekonstrukce části lidské společnosti v určitém historickém období. Living history začíná do ČR pronikat kolem roku 2000, kdy vzniká hned několik občanských sdružení, každé se zaměřením na jiné historické období a často i jinou část společnosti. Příkladem může být i projekt v Curii Vítkov, kde se stejnojmenné sdružení (původně Wothnaburg) zaměřilo na rekonstrukci velmožského dvorce a vzniklo tak archeologické muzeum v přírodě, nebo například Hradecký Dvůr, jenž se pokouší o rekonstrukci života na dvoře Alžběty Richenzy.⁶¹ V zahraničí je LH velmi populární zejména ve Velké Británii, Skandinávii, Francii, Německu a Polsku. Stejně jako u nás se věnují většinou historickým tématům z dějin vlastní země. Motivace pro členy sdružení je především zájmová, rozhodně se nejedná se o vědu, ale jednotliví členové jsou často svým zájmem vedeni k akademickému studiu historie či archeologie. Motivace a cíle, s nimiž se členové do skupiny přidávají, mohou být různé. Činnost těchto sdružení je kontinuální, na rozdíl od experimentální archeologie zde není

---

⁵⁸ Keltoi [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.keltoi.cz/keltoi/o-keltoi/103-zakladni-informace-o-keltoi-2%20%20>>.

⁵⁹ Boii [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.boii.cz/01-uvodni-stranka/index.php>>.

⁶⁰ Bacrie [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://bacrie.cestovatel.cz/>>.

⁶¹ Hradecký Dvůr [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.hradeckydvor.net/>>.

primárním cílem ověřit konkrétní pracovní postup, ale rekonstruovat celou společenskou skupinu, jak bylo výše řečeno.

Oživování historie v Čechách vychází kromě experimentální archeologie také z historického šermu – v kontextu témat, jimiž se zabývá tato práce, je zajímavé, že i ten se zrodil z potřeby oživit zájem návštěvníku Vojenského historického muzea na Hradčanech o expozici chladných zbraní. Poprvé zde zazvonily čepele šermířů v kostýmech mušketýrů v roce 1960. Jednalo se o spojení šermu jako sportu a divadelních prvků (kostýmy, vytváření postav a příběhů).⁶²

Living history může být experimentální archeologii nápomocná tím, že členové skupin v každodenním používání ověřují postupy vzešlé z bádání archeologů a případně je na základě zkušeností modifikují. Díky šíři záběru, dobrovolnosti a množství členů v LH skupinách je takto prověřeno množství experimentů, na které akademická archeologie nemá zdroje (personální a materiální).⁶³ V dánském archeologickém muzeu v přírodě v Lejre někteří nadšenci v létě žijí v rekonstruovaných objektech a návštěvníkům areálu demonstrují dobová řemesla. V našich archeoparcích dochází k takovému oživení většinou krátkodobě při příležitostných akcích.

---

⁶² KRÍŽEK, L. *Historický šerm v Čechách* [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.ceskyserm.cz/NewsDetail-474>>.

⁶³ Living history [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://livinghistory.co.uk/forums/>>.

1.3 Formy prezentace dějin pravěku/středověku veřejnosti

Možností, jak prezentovat archeologické výzkumy a nálezy je několik. Zdaleka nejčastější a zcela běžná je muzejní expozice, využívaná k vystavení movitých předmětů. Nemovité nálezy mohou být prezentovány „in situ“, komplexní náhled na problematiku mohou poskytnout archeologická muzea v přírodě, kterým je věnována druhá část práce.

1.3.1 Prezentace in situ

Vzhledem k současné mohutné stavební činnosti ve městech, a zejména jejich historických jádrech, se stále častěji setkáváme s prezentací torzální architektury, zachované in situ. Tyto aktivity se zřídka obejdou bez zásahů pod stávající úroveň terénu (velmi častá je stavba podzemních garáží či technického zázemí) a dochází k zásahům do historicky unikátních terénních situací a jejich nenávratnému zničení.

Jedinou možností, jak tyto situace zachovat je jejich konzervace in situ (v místě nálezu) a následná prezentace.⁶⁴

Ta však s sebou nese řadu problémů: prvním je otázka, zda nález vůbec tímto způsobem prezentovat- investor stavby málokdy bývá nadšen představou prodloužení doby výzkumu, zvýšením nákladů a ztrátou části komerčně využitelné plochy. Úkolem archeologů je tedy investora přesvědčit o výhodách této prezentace. Kulturně historický význam památky nebývá většinou vhodnou přesvědčovací metodou, lépe fungují argumenty, že nález přiláká do jeho stavby i návštěvníky, kteří by ji jinak minuli. Je nutno také zvážit další okolnosti – místo nálezu, jeho situování v ulici, to, zda je v otevřeném či uzavřeném prostoru či jaká je možnost jeho uchování a atraktivita. Pokud totiž není možné zajistit památce kvalitní péči (stabilizaci, konzervaci, dlouhodobou ochranu a údržbu), je zbytečně k prezentaci vůbec přistupovat, neboť by došlo k jeho poškození a zániku.⁶⁵

V případě, že je rozhodnuto o zachování památky nastává další problém – jak ji prezentovat? Nejefektivnějším způsobem je po ošetření torzo stavby ponechat vystavené přímo na místě, zabezpečit je proti vlivu klimatu i poškození lidskou činností (nejčastěji zasklením). Torzo může být také doplněno o další konstrukční prvky, které přiblíží jeho funkci. Mělo by být vhodně osvětleno a zpřístupněno tak, aby si návštěvník mohl pohodlně

---

⁶⁴ KALFERSTOVÁ, J. Ochrana archeologického dědictví na původním místě. In *Zprávy památkové péče* 66, 2006, č. 2, s. 131-133.

⁶⁵ MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, s. 64.

prohlédnout celou památku. Častá jsou řešení s prosklenou lávkou či mříží nad torzem. Dalším způsobem prezentace je vyskládání půdorysu na současném povrchu např. v dlažbě náměstí či v trávníku. U tohoto způsobu je ale značně omezena vypovídací hodnota, nemůže fungovat bez doplnění o další informace a často zůstává návštěvníkem zcela nepovšimnut. Z hlediska památkové ochrany se naprosto nevhodným jeví způsob prezentace odhaleného torza přímo v terénu a bez jakékoliv ochrany před nepřízní počasí či vandalstvím.⁶⁶

Nové možnosti prezentace torzální architektury přináší moderní metody jako např. 3D skenování. Pomocí této metody lze provádět dokumentaci, zpracování a využít ji i k prezentaci archeologických nalezišť. 3D skenery v kombinaci s digitální fotogrammetrií umožňují získat prostorové informace o objektech i o jejich barevnosti a materiálovém složení. Získané informace pak usnadní tvorbu např. prostorových modelů či vizualizací, které zvyšují výpovědní hodnotu památek.⁶⁷

Prezentace památky v místě nálezů nekončí její konzervací, zasklením a umístěním informační tabule. Je nutná neustálá kontrola a údržba a rovněž její medializace. Té lze docílit například publikováním výsledků realizované prezentace, zanesením lokality do informačních map a letáků či konáním přednášek, výstav a dalších kulturních akcí na daném místě.⁶⁸

S tímto způsobem prezentace se můžeme setkat na mnoha místech naší republiky. Milan Jančo, pracovník Odboru výzkumu, metodiky a vzdělávání na ústředním pracovišti Národního památkového ústavu, který již několik let na jejich seznamu pracuje, jich napočítal kolem 400⁶⁹ a jenom v Praze jich ke konci května 2007 bylo evidováno 92.⁷⁰

Prezentace in situ je nejpřirozenějším způsobem, jak na nález nenásilnou formou upozornit nejširší laickou veřejnost.

---

⁶⁶ ŠEVCŮ, O. Prezentace archeologických památek z pohledu památkáře. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 4, s. 283-285.

⁶⁷ MERTA, D. – PEŠKA, M. – TEJKAL, M. Městská památková rezervace Brno. Archeologietorzální architektury, její prezentace a 3D skenování. In *Zprávy památkové péče* 70, 2010, č. 3, s. 186-192.

⁶⁸ HAVLICE, J. Současný stav a možnosti prezentace nemovitých arch. nálezů na území Jihočeského kraje. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 4, s. 280-282.

⁶⁹ MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, s. 66.

⁷⁰ JANČO, M. Pražské archeologické nálezy prezentované na místě (in situ). Nedocenený, opomíjený, nebo přehlížený zdroj informací o minulosti hlavního města, 2007.

1.3.2 Muzejní archeologické expozice

Prezentace v muzeích prošla mnohaletým vývojem – v již zmiňovaných sbírkách kuriozit byly předměty vystaveny bez jakýchkoliv relevantních doplňujících informací či kontextů mezi ostatními „zajímavostmi“ z různých oborů. V době vzniku „opravdových“ muzeí i tyto instituce nejprve vystavovaly archeologické nálezy, v souladu s tehdejším stupněm vědeckého poznání, jako součásti obecněji chápaných a blíže nediferencovaných sbírek (sbírka starožitností, sbírka etnograficko-archeologická). Od druhé poloviny 19. století docházelo vzhledem k rozvoji archeologie i k zásadnímu nárůstu množství předmětů k vystavení a sbírky si žádaly preciznější zpracování a zejména větší prostor. To pak sice dovolovalo vystavit archeologické předměty samostatně, bez smíšení se sbírkami ostatními, ale předměty byly navrženy na sobě v různě velkých vitrínách nebo na policích.⁷¹ K novějšímu pojmání archeologických expozic došlo až po druhé světové válce. V roce 1956 se J. Neustupný vyjádřil k chystané výstavě Pravěk Československa v Národním muzeu: *„Nová výstava chce znamenat další krok vpřed v historickém předvedení pravěku. Nemá být přehledem archeologických nálezů, nýbrž vizuelním znázorněním nejstaršího úseku dějin pomocí všech dosažitelných pramenů, archeologických i písemných.“*⁷²

O dva roky později byla v šesti sálech Národního muzea tato výstava otevřena. V tehdejší době se jednalo o významný muzeologický počín s použitím výsledků soudobého bádání, moderní techniky (audioprůvodce) i grafiky. Největším fenoménem této expozice byla tzv. proudová vitrína, vedená podél pravých stěn všech sálů a reflektující střídání prehistorických kultur na území Čech, Moravy i Slovenska.⁷³ Expozice prošla mírnými modifikacemi a několika změnami názvu, ale ve své podstatě fungovala až do roku 2011.

O charakter archeologických muzejních expozic se zajímal Václav Matoušek, který v letech 1997 – 1999 provedl průzkum v 35 českých muzeích a své závěry publikoval v příspěvku v Archeologických rozhledech.⁷⁴ Tvorba muzejních expozic se od odborné archeologické produkce liší třemi znaky: formou, obsahem a metodou. Vzhledem

---

⁷¹ Tehdejší muzejnictví neznalo rozdíl mezi expozicí a depozitářem.

SKLENÁŘ, K. Archeologické expozice Národního muzea: z Čech do Evropy – a zpátky? In *Muzejní a vlastivědná práce* 36, 1998, s. 16.

⁷² NEUSTUPNÝ, J. O chronologii pravěku Československa. Příprava k výstavě Pravěk Československa. *Výtahy z referátů*. Praha, 1956, s. 3.

⁷³ Tamtéž.; BŮHM, J. Výstava „Pravěk Československa“ v Národním muzeu. In *Památky archeologické* 49, 1958, s. 607 – 615.

⁷⁴ MATOUŠEK, V. Archeologické muzejní expozice v Čechách jako odraz koncepce studia pravěku a středověku. In *Archeologické rozhledy* 52, 2000, s. 453-463.

k potřebě všeobecné srozumitelnosti je nutno přeložit odborný „archeologický jazyk“ do formy srozumitelné co možná nejširšímu okruhu lidí. Obsah muzejní archeologické expozice by měl definovat a formulovat základní informace náročností srovnatelné s informacemi z jiných kulturních oblastí a základní metodou by měla být mezioborová spolupráce – archeologické prameny mají být prezentovány v co možná nejkomplexnější soustavě společenských a přírodních vztahů.⁷⁵

Matoušek zjistil, že většina expozic pochází z 80. či 90. let 20. století, naplňuje tradiční schémata vytvářená od 19. století do 60. let století dvacátého a zpracovává nejčastěji kulturní vývoj v příslušném regionu od paleolitu do raného středověku. To souvisí s obecným chápáním archeologie jako vědy zabývající se vývojem lidské společnosti v období, pro něž neexistují písemné prameny. Úvodní části expozic (paleolit, mezolit) jsou jen prostým vystavením několika kusů kamenné industrie, a proto jsou v naprosté většině expozic téměř identické a jejich informační hodnota je minimální. Navzdory silné tradici archeologického zkoumání vrcholného a pozdního středověku nejsou tato období ve většině archeologických expozic zastoupena a objevují se pouze ve formě specializovaných expozic věnovaných dílčím kulturním fenoménům.⁷⁶ Podle ideového záměru lze expozice rozdělit na „tradiční“ - naplňující chronologicko-typologické paradigma, se základem v expozici Národního muzea. Většinou se jedná o (pre-)historickou artefaktuální archeologii ilustrovanou jednotlivými artefakty a fotografickou a kresebnou dokumentací. Jejich nejmladší fáze zdůrazňuje specifika archeologických pramenů, autoři se snaží především odlišit archeologickou metodu od metod ostatních historických věd – prameny jsou předvedeny „jako in situ“ (tj. např. modely hrobů či expozice v Muzeu Českého ráje v Turnově pojatá jako prohlídka archeologického naleziště). V „ne-tradičním“ pojetí doplňuje expozici videoprojekce či písemný průvodce (v muzeu v Brandýse nad Labem), je ukazována každodennost středověkého města (Čáslav), kulturně antropologické sledování vývoje několika základních kulturních prvků (bydlení, strava atd. – Muzeum hl. m. Prahy, jemuž bude v dalším textu věnována pozornost) aj. Existují i expozice, jejichž jediným záměrem je prosté zveřejnění nálezů z daného regionu. Obsáhlejší soupis našich současných muzeí s archeologickými expozicemi lze najít na internetových stránkách archeologicke.misto.⁷⁷

---

⁷⁵ MATOUŠEK, V. Archeologické muzejní expozice v Čechách jako odraz koncepce studia pravěku a středověku. In *Archeologické rozhledy* 52, 2000, s. 454.

⁷⁶ Tamtéž, s. 460.

⁷⁷ Archeologické místo [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.archeologicke.misto.cz/kultura/muzea.htm>>.

Na formální stránce archeologických expozic se začíná čím dál více projevovat vliv experimentální archeologie. Prezentace nálezů je často doplněna fotografiemi z průběhu experimentů, figurínami sestavenými do „živých obrazů“, rekonstrukcemi staveb v různých měřítkách apod. Leckdy ale tvůrci expozic využívají pouze vnější, „divadelní“ složku tohoto oboru a podstatná část informačního potenciálu experimentální archeologie zůstává laickým návštěvníkům skryta.⁷⁸

Za velmi zdařilou je považována interaktivní expozice *Po stopách Keltů* zrealizovaná na zámku v Nasavrkách.⁷⁹ Návštěvníkovi je během zhruba hodinové komentované prohlídky osvětleno, kdo byli Keltové, jaká řemesla znali, jaký byl způsob jejich pohřbívání. Dalšími tématy jsou náboženství, vysvětlení pojmu oppidum (s modelem oppida Hradiště u Českých Lhotic a originálními nálezy z této lokality), bydlení, zbraně a šperky. Výklad je doplněn prací s místním informačním systémem a videosekvencemi.⁸⁰ Dalším počinem hodným zmínění je archeologická expozice Muzea hlavního města Prahy. Tato expozice inovovaná roku 2006 nabízí odpovědi na otázky, kdy přišli, jak vypadali, kde a jak bydleli, čím se živili, jak hospodařili, jak se oblékali a zdobili, jak mysleli a pohřbívali pravěcí obyvatelé pražského území od počátků pravěku do doby příchodu Slovanů. Expozice je příkladem využívání výsledků experimentální archeologie a je doplněna o nové modely, repliky a rekonstrukce.⁸¹ Muzeum hl. m. Prahy rovněž poskytuje širokou nabídku programů pro školy a veřejnost, kromě tematických komentovaných prohlídek (Praha v pravěku, Praha ve středověku) se archeologie týkají školní programy *Seznamte se s archeologií*, který dětem vysvětluje co je to archeologický výzkum, proč a jak probíhá, co se děje se získanými nálezy atd.; *Škola mladých archeologů* je zaměřena na praktickou stránku archeologického výzkumu, poznávání metod, dokumentace a laboratorní ošetřování nálezů, připravena je replika pravěkého hrobu a improvizovaná keramická laboratoř; program *Archeologie není jen pravěk* zasvěcuje děti do zkoumání raného středověku; *Výprava za Kelty* je tematicky věnována tomuto etniku s možností vyzkoušení některých řemesel a činností. Řemesel se rovněž týká polední z archeologických pořadů pro školy – *Oděv našich předků*, pracující s textilními vlákny,

---

⁷⁸ MATOUŠEK, V. Archeologické muzejní expozice v Čechách jako odraz koncepce studia pravěku a středověku. In *Archeologické rozhledy* 52, 2000, s. 459.

⁷⁹ Příloha č. 1.

⁸⁰ *Expozice Po stopách Keltů* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.inasavrky.cz/keltsky-archeopark.php#expozice>>.

⁸¹ Praha v pravěku *Muzeum hl. m. Prahy* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.muzeumprahy.cz/praha-v-praveku/>>.

způsobem jejich zpracování a barvení, děti se naučí upříst nit a vyzkouší si tkaní na destičkách a vertikálním tkalcovském stavu.⁸²

V těchto experimentálních expozicích lze spatřovat jakýsi „odkaz“ na archeologická muzea v přírodě. Výhodou archeoparků je, že se nejedná o úvodní části obecné kulturněhistorické výstavy, ale o samostatné archeologické expozice (i jejich název je přímo označuje jako „archeologická muzea“) a mají tedy relativně neomezenou možnost volby obsahu a formy sdělení. „*Pro vývoj archeologie obecně proto mohou specializovaná archeologická muzea představovat ... možnost relativně svobodného aktu zhmotnění nejrůznějších archeologických paradigmat.*“⁸³ Zatím asi jediným výhradně archeologickým muzeem „pod střechou“ je nově vzniklé muzeum v areálu archeoparku ve Všestarech. Závěrem ještě pár slov V. Matouška: „*Muzeum patří od 19. století k základním prostředím, kde se pěstuje archeologie. Rozvoj archeologické práce na univerzitách, vědeckých pracovištích a institucích památkové péče však původní význam a charakter práce muzejního archeologa výrazně ovlivnil. Tvorba muzejních expozic byla (především po 2. světové válce) posunuta do oblasti populárně-naučné a propagační práce. Ovšem skutečnost, že muzejní expozice je určena co nejširšímu publiku, by neměla snižovat její odbornou hodnotu.*“⁸⁴

---

⁸² Programy pro školy. *Muzeum hl. m. Prahy* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.muzeumprahy.cz/programy-pro-skoly/>>.

⁸³ MATOUŠEK, V. Archeologické muzejní expozice v Čechách jako odraz koncepce studia pravěku a středověku. In *Archeologické rozhledy* 52, 2000, s. 462.

⁸⁴ Tamtéž, s. 453.

2 VZTAH MUZEÍ A VZDĚLÁVÁNÍ

V posledních době dochází ke změně náhledu na muzea. Již nejsou chápána pouze jako paměťové a sbírkotvorné instituce, ale je kladen také důraz na vzdělávací (edukační) a výchovné poslání muzea. Muzea začínají provádět edukační činnost, zřizují specializovaná lektorská oddělení a vytvářejí pozice muzejních pedagogů. Vzhledem k nutnosti obstát mezi značným množstvím volnočasových aktivit a nabídek zábavního průmyslu je žádoucí, aby muzea do své základní nabídky služeb zařadila komentované prohlídky, animační programy, edukační a filmové sály, audioprůvodce, informační pulty, muzejní obchody, restaurace, kavárny a přizpůsobila se tak dobovým trendům. Je nutné, aby zaměstnanci muzeí reagovali na požadavky na ně kladené a hledali nové prezentační strategie. Důležitou roli v tomto úkolu hraje osobnost muzejního pedagoga. Tento trend u nás iniciovala a podpořila řada projektů. Mezi nejznámější patří *Brána muzea otevřená* nebo *Muzeum a škola pod jednou střechou*⁸⁵, díky nim se zlepšila (alespoň na některých místech) spolupráce se školami i širší veřejností. Projekt *Brána muzea otevřená* bude popsán dále. Projekt *Muzeum a škola pod jednou střechou* navázal na myšlenky programu *Brána muzea otevřená*. Vznikl v roce 2003 a na přípravě a realizaci se podílelo Lektorské oddělení Národní galerie v Praze a občanské sdružení Step by Step Česká republika o.s. Cílem projektu bylo podpořit spolupráci muzea a školy při vzdělávání dětí a mládeže. Koordinátoři se pokusili vytvořit integrovaný vzdělávací model, který vychází z pedagogického konstruktivismu. V rámci toho je využit i velký a unikátní vzdělávací potenciál instituce muzea. Vzdělávání se uskutečnilo formou seminářů, které byly určeny muzejním pracovníkům a pedagogům škol.

Jak již bylo řečeno, dnešní trend klade velký důraz na edukační funkci muzea. I definice muzea, již poskytuje ICOM, říká, že „*muzeum je institucí, jejíž funkcí je získávání, uchovávání, zkoumání, zprostředkování a vystavování hmotných dokladů o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení.*“⁸⁶ Muzea mají vzděláváním jedinců a potažmo i celé společnosti přispět k zajištění nepřetržitosti společenského vývoje. Pojem vzdělaný člověk je dnes charakterizován kvalitou osobnosti odpovídající dané epoše a její kultuře. Muzeum může v této sféře nabídnout vysvětlení jednotlivých vazeb mezi

---

⁸⁵ *Škola a muzeum pod jednou střechou* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://sbscr.cz/?t=1&c=22&p=25#zacatekclanku>>.

⁸⁶ Profesionální etický kodex muzeí. ICOM [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.cz-icom.cz/doc0008.html>>.

poznatky a dovednostmi, které pak člověk využije při řešení úkolů a k dalšímu sebevzdělávání. Do vzdělání v tomto smyslu zahrnujeme i získání určitých hodnot estetických a morálních, vytvoření si určitého postoje k životu, ke světu a společnosti a dále pak i schopnost kritického myšlení a uvažování.⁸⁷

Z didaktického pohledu je vzdělání chápáno jako výsledek procesů, které se rozvíjejí při výuce. A to záměrně, soustavně a organizovaně, kdy si člověk v procesu vzdělávání rozvíjí svou individualitu, schopnost orientace v pohledech, vlastní myšlení, zkušenosti, mezilidské vztahy, dokáže porozumět kultuře, ve které žije, chápe její kontinuitu a proměny. Vzdělávání vytváří předpoklady pro úspěšné začlenění jednotlivce do společenského a kulturního života a také do pracovního procesu. Cíle a funkce vzdělávání se samozřejmě mění s rozvojem společnosti a jsou ovlivněny i ekonomickými, sociálními, politickými a kulturními faktory.

Pojem vzdělávání většinou asociuje vzdělávání školní, a to zejména primární a sekundární – tedy učení dětí a mládeže na základních a středních školách. Ačkoliv se nejedná o komplexní definici tohoto pojmu a vzdělávání se neomezuje pouze na tyto instituce a věkové kategorie, jedná se rozhodně o nejběžnější pochopení daného výrazu. Důvodem je fakt, že právě žáci ZŠ jsou obecně považováni za nejsnazší a nejefektivnější „vzdělavatelnou“ skupinu. Je tedy více než vhodné, aby i v muzeu probíhalo hledání a budování odpovídajícího vztahu mezi ním a školou. Tento vztah má být založen na vzájemné profesionalitě a vstřícnosti obou organizací a jeho hlavním cílem by mělo být hledání a utváření nových strategií vzájemné spolupráce.⁸⁸

Muzeum je reprezentantem velkého množství hodnot, které může škola využít. Jsou to hodnoty materiální i nemateriální či hodnoty estetické. Spolupráce obou institucí závisí na místních podmínkách. Muzeum je vzdělávací institucí, ale samo o sobě nemůže nahradit vzdělávání ve smyslu klasického učení. Může školní učení jen doplňovat, nabízet netradiční zážitky, vnímání souvislostí v minulosti, přítomnosti a do budoucnosti a upevní žákům informace získané ve škole.

Bohužel existuje řada problémů, které brání spolupráci muzeí a škol. Za největší překážky označuje Alexandra Brabcová fakt, že muzea samotná podceňují či opomíjejí vzdělávací aktivity, mezi muzei a školami vážne komunikace, muzejní expozice nepropojují vzdělávací aktivity a pokud ano, tyto nejsou přizpůsobeny cílovým skupinám

---

⁸⁷ BRABCOVÁ, A. Muzeum jako instituce celoživotního vzdělávání. In *Muzeum a škola a zkušenosti z programu Brána muzea otevřená, 4.-5. března 2003 : sborník příspěvků z konference*. Zlín : Muzeum jihovýchodní Moravy, 2003.

⁸⁸ Tamtéž, s. 12.

návštěvníků a nemají základ v pedagogice.⁸⁹ Dalším závažným handicapem je, že v jednotlivých institucích chybí edukační pracovník, roli muzejního pedagoga často vykonává stávající pracovník muzea s jinou kvalifikací. Z hlediska škol je pak jedná o jejich špatnou informovanost o nabídce muzeí a nezájem ji prohlubovat, objektivní i subjektivní problémy ekonomické, organizační popř. dopravní a často zejména s neochotou pedagogů změnit stereotyp své práce a zapojit do výuky nové metody.⁹⁰ Tento poslední aspekt je zvlášť nepříjemný vzhledem k tomu, že v podstatě veškeré doplňující aktivity k výuce závisí v první řadě a zejména na iniciativě konkrétních pedagogů.

Jak tedy zlepšit vztah muzea se školou? Škola, resp. pedagogové si musejí uvědomit základní výhody a možnosti, které může muzeum nabídnout. Základem jistě je uvědomění si vzdělávacího potenciálu muzea, který škola může využít pro své záměry. V muzeu lze provádět aktivity, které škola samotná nemůže zprostředkovat či zajistit z nedostatku vhodného prostoru či prostředků (např. práce přímo v expozici, setkání se sbírkovými předměty, s odborníky, nezvyklé pracovní postupy a prostředí, nové podněty a inspirace atd.)

Návštěvu muzea si škola může zařadit do školního vzdělávacího programu, do kategorie školních výletů. Takováto návštěva by měla být s muzeem předem koncepčně připravena, aby byla co nejefektivnější a co nejlépe splnila očekávané výstupy. Není rozhodně nutné, aby třídy vždy absolvovaly prohlídku celého muzea, lze se zaměřit pouze na právě probírané téma či (v dějepisném kontextu) období. Po návštěvě muzea by měly následovat aktivity ve škole, které vyjasní a utřídí informace o smyslu a přínosu výstavy. Bylo by také vhodné, aby škola posléze poskytla muzeu zpětnou vazbu, která může ovlivnit jeho další práci. V případě, že se škola (třída) chystá na návštěvu muzea, měli by pedagogové žáky na takovou akci připravit, vysvětlit jim, co je v muzeu čeká, jaký je účel výpravy atd.

V mnoha případech je, jak již bylo dříve zmíněno, důvodem omezené spolupráce špatná informovanost škol o nabídce muzejních programů, výstav, přednášek a jiných akcí a také velmi intenzivně vnímaný předsudek (nutno přiznat, že nikoli neopodstatněný), že mimoškolní výlety pouze zdržují výuku. Moderní muzeum by se proto mělo také snažit přemostit tuto informační propast a vyvrátit zažitě omyly, že návštěva muzea je jen zábava

---

⁸⁹ ŠOBÁŇOVÁ, P. *Škola muzejní pedagogiky 1 : poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 48.

⁹⁰ JÚVA, V. Muzeopedagogika. In ČAČKA, Otto a kol. *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno: Doplněk, 1999, s. 273. ISBN 80-723-9034-1.

nebo odtržení od klasického vzdělávání, že cílem návštěvy je jen přerušit třídní edukaci. Pedagogové by měli pochopit, že muzea se v posledních letech mění, že je snahou, aby se staly živými institucemi, jejichž návštěva není jen ztrátou času, které výuku nenegují, ale snaží se ji doplnit a obohatit. Ideální variantou je zakomponování muzejních programů do školních vzdělávacích programů a tedy jejich přispění ke zkvalitnění přednášené látky.⁹¹

Příprava edukačního programu musí mít svůj základ v pedagogice a psychologii.

2.1 Pedagogika

Pedagogika je věda, která se zabývá vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti. Není vázána, jak již bylo uvedeno u pojmu vzdělávání, jen na vzdělávání ve školských institucích a na populaci dětí a mládeže. Pedagogika má celou škálu odvětví, např. obecnou pedagogiku, didaktiku, filozofii výchovy, teorii výchovy, metodologii pedagogiky, speciální pedagogiku, sociální pedagogiku, pedagogickou prognostiku a tak dále. Její součástí jsou však i hraniční disciplíny jako je pedagogická psychologie, sociologie výchovy, ekonomie vzdělání aj.

Pedagogika se tedy obecně zabývá vzděláváním a výchovou a jejím předmětem jsou jevy výchovy. Vzděláváním neboli edukací je chápána jakákoliv situace, za účasti lidských subjektů, popřípadě zvířat, při níž probíhá nějaký edukační proces. Jinak řečeno, dochází-li k nějakému druhu učení. Výchova je pak proces záměrného působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji.⁹²

K této práci se váže zejména pedagogika orientovaná mimo školní budovy, a to pedagogika volného času, pedagogika zážitku a muzejní pedagogika. Tyto disciplíny nejsou začleněny do uceleného pedagogického systému, je tedy nutno zaměřit se spíše na teorii mimoškolní výchovy, ale s vědomím toho, že zážitkové postupy lze uplatnit i ve školním vyučování.

---

⁹¹ŠOBÁŇOVÁ, P. *Škola muzejní pedagogiky 1 : poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 107.

⁹² PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

2.1.1 Pedagogika volného času

Volný čas je definován jako čas, ve kterém člověk nevykonává činnosti spojené se závazky, které vycházejí z jeho sociálních rolí, práce a snahy zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy je volný čas také definován jako čas, který zbyl po splnění pracovních a nepracovních činností a závazků. Během volného času můžeme vykonávat činnosti, od kterých něco očekáváme, účastníme se jich na základě našeho svobodného rozhodnutí a přináší nám příjemné zážitky a uspokojení. Mezi hlavní funkce volného času patří odpočinek, zábava a rozvoj osobnosti.⁹³

Volný čas zahrnuje několik výchovných oblastí: výchovu ve volném čase, výchovu prostřednictvím aktivit volného času a výchovu k volnému času. Do výchovy ve volném čase můžeme zařadit veškeré činnosti, které nepatří mezi základní biologické potřeby, školní a pracovní povinnosti. Je to tedy dobrovolná účast na volnočasových aktivitách. Výchova prostřednictvím aktivit volného času pak směřuje k vytváření individuálních rysů jednotlivce a k působení jedince v kolektivu. Výhodiskem i cílem je osvojení si nových znalostí, dovedností a kompetencí. Do výchovy k volnému času můžeme zařadit reflexi samotného volného času. Otevírá nám nové možnosti jednotlivých aktivit a rozvoje člověka.⁹⁴ Pedagogika volného času se rozvíjí, jak ve světě, tak u nás. Anglické ekvivalenty tohoto termínu jsou „out-of-school education“, „extra-curricular activities“, popř. „leisure and education.“ V němčině je to pak „Freizeitpädagogik.“ Tyto cizí termíny mají v češtině dva souběžné významy, a to tedy „mimoškolní vzdělávací“ a „pedagogika volného času.“⁹⁵

Od poloviny šedesátých let minulého století narůstá poznání o významovosti volného času ve výchově dětí, mládeže a dospělých. Postupně se volný čas zvětšil a rozšířil. Ať už zkrácením pracovní doby či zavedením pětidenního pracovního a školního týdne. Vzrostl také počet žáků středních i vysokých škol a jejich účast na volnočasových aktivitách. Společně s těmito jevy vznikala také potřebná terminologie - například volnočasová výchova, zařízení volného času apod. Rozsah a možnosti volného času nadále

---

⁹³Funkce a možnosti volného času komplexně vymezil německý pedagog Horst W. Opaschowski. Mezi funkce volného času zařadil, již zmíněnou rekreaci, dále pak kompenzaci, výchovu a vzdělání, kontemplaci, komunikaci, participaci, integraci a enkulturaci. Rekreaci rozumí zotavení a uvolnění, kompenzací odstranění zklamání a frustrace, výchovou hlavně sociální učení, kontemplací hledání smyslu života, participací podílení se na vývoji společnosti, integrací stabilizaci rodiny a enkulturací kulturní rozvoj jednotlivců.

⁹⁴ Základy pedagogiky volného času [online]. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2008 – 2009. [cit. 2013-02-10]. URL: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy>.

⁹⁵ Tamtéž.

rostly a předěl v jejich chápání přinesly až devadesátá léta 20. století. Rozšířilo se věkové, sociální a zájmové spektrum a volný čas se stal dimenzí celého, postupně se prodlužujícího života každého jedince. V důsledku toho se objevila nová řešení a volný čas a jeho možnosti využití byly podrobeny analýze, vznikla pedagogika volného času a jí příbuzné obory.⁹⁶

Pedagogika volného času se tedy zabývá významnou částí života zejména dětí a mládeže. Proto je pedagogika volného času velmi společensky důležitá vědní disciplína, která napomáhá při řešení patologických jevů společnosti. Dále se také snaží o harmonizaci řešení výchovy dětí a mládeže, aby se za pomoci dospělých a následně i samostatně, naučily vhodně pracovat s volným časem a to jak ve svůj vlastní prospěch, tak ve prospěch jejich sociálního okolí, společnosti a přírody.

Volný čas není vnímán jako neutrální fenomén, ale jako součást časového potenciálu člověka. Volný čas je zajímavý z hlediska vlivu a z hlediska možností člověka. Předmětem volnočasové pedagogiky je obsah, formy a prostředky edukačních aktivit pro kultivaci prospěšného trávení volného času. Dále pak činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují edukaci ve volném čase.

2.1.2 Zážitková pedagogika

Dalším oborem, který souvisí jak s pedagogikou volného času, tak s muzeem samotným a který je v podstatě základním myšlenkovým stavebním kamenem archeoparků, je zážitková pedagogika. Zážitek nebo prožitek a s nimi spojené prožívání můžeme nejjednodušeji definovat jako průnik jedince a světa. Obecněji je prožívání důležitým nástrojem k uchopení duševní činnosti člověka a jeho kvalitu podmiňuje emoční rozpoložení jedince.⁹⁷

„Zážitková pedagogika si klade za cíl usměrňovat lidi náležitým způsobem do takové pedagogické podoby, aby je přivedla ke vnitřní zkušenosti potvrzenému nebo korigovanému setkání s vnější skutečností. Přitom se nakonec uskuteční učení zážitkem.“⁹⁸

Zážitková pedagogika představuje výchovné procesy, které pracují s navozením, rozborem a reflexí prožitkových událostí, za účelem získání zkušeností přenositelných

---

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ KIRCHNER, Jiří. *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Brno: Computer Press, 2009, s. 6. ISBN 978-802-5125-625.

⁹⁸ VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: Nakladatelství Masarykovy univerzity, 1992.

do dalšího života.⁹⁹ Cíle těchto procesů mohou být definovány a dosahovány v různém prostředí. Například v prostředí školním i mimoškolním, přírodním i kulturním. Dále pak v různých sociálních skupinách (různorodost věková, sociální, profesní apod.) a naplňovány nejrůznějšími prostředky, jako jsou hry, modelové situace, besedy, dramatické a tvořivostní dílny atd.

Zážitková pedagogika v našem prostředí zatím nezaujímá samostatné místo. V této oblasti nejčastěji pracujeme s termíny „výchova zážitkem“ a „výchova prožitkem.“ Anglickým synonymem pro výchovu prožitkem je „*adventure education*“, neboli „výchova dobrodružstvím“, která pojem chápe jako organizované programy, fyzicky náročné činnosti spojené s určitou mírou rizika ve vnějším, přírodním i městském prostředí. U nás takovéto programy zajišťuje např. organizace Outward Bound¹⁰⁰ Česká cesta nebo Prázdninová škola Lipnice¹⁰¹.

Zážitková pedagogika pracuje se zkušenostmi účastníků, v pro ně novém prostředí. Základem zážitkové pedagogiky je tedy samotná zkušenost, jejíž získání je podloženo vlastním prožitkem. Takovýto zážitek pak působí v širších souvislostech, dochází nejen k vyvolání prožitku, ale i k poznání cílů prožitkových situací a ke zpracování prožitku a jeho převedení do zkušeností, které mohou být opětovně využity. Cílem výchovy prožitkem je získání určité trvalejší podoby prožité události, jejíž výsledky můžeme uplatnit i v jiných situacích. Zážitková pedagogika také umožňuje konfrontaci s lidmi, se sebou samým a také s přírodním a kulturním dědictvím a okolím. Díky tomu si jedinec uvědomuje autenticitu sebe samého.¹⁰²

---

⁹⁹ JIRÁSEK, Ivo. *Vymezení pojmu zážitková pedagogika* [online]. [cit. 2013-03-04]. URL: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/64ca9e2855b15001>>.

¹⁰⁰ Outward Bound je hnutí proklamující snahu inspirovat lidi k seberepektování, ohledům k druhým, odpovědnosti ke společnosti a citlivosti vůči životnímu prostředí. Dále podporuje porozumění mezi lidmi různé rasy a kultury a snaží se odstraňovat bariéry mezi nimi.

¹⁰¹ Prázdninová škola Lipnice se zaměřuje na činnosti pro děti a mládež do období mladší dospělosti a k tomu využívá specifické metody zážitkové pedagogiky. Vnikla v roce 1977, ovšem založení předcházelo dlouhé období vývoje. Jejím hlavním cílem je připravovat mladé lidi ne jejich budoucí společenské a profesní působení. Pomáhá jim vytvářet vlastní život, zkušenosti a prožitky.

¹⁰² JIRÁSEK, Ivo. *Vymezení pojmu zážitková pedagogika* [online]. [cit. 2013-03-04]. URL: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/64ca9e2855b15001>>.

2.1.3 Muzejní pedagogika

Z výše uvedených kapitol je patrné, že od doby, kdy muzea přestala být jen kabinetem kuriozit v soukromých rukách a otevřela se veřejnosti, jednou z jejich zásadních úloh se stalo vzdělávání. V rámci této funkce byl v celkem nedávné době konstituován obor muzejní pedagogiky.

Muzejní pedagogika je věda o záměrném působení na jedince ve snaze dosáhnout pozitivních změn v jeho rozvoji. Usiluje o maximálně srozumitelné přiblížení muzejní výstavy a expozice co nejširšímu okruhu návštěvníků, při zachování kvality obsahu sdělovaných informací. V Pedagogickém slovníku je charakterizována takto: „*Muzejní pedagogika je nově se rozvíjející pedagogická disciplína, zkoumající všechny aspekty využívání muzeí a v nich uchovávaných sbírek pro výchovně-vzdělávací činnost, např. didaktické a metodické problémy vytváření specializovaných expozic (dětská muzea, muzea pro mládež), přípravy zvláštních prohlídek pro školy, vyučovacích hodin a „dílen“ probíhajících v muzeu aj.*“¹⁰³ Muzejní pedagogika by se měla podílet na všech hlavních činnostech muzea. Mezi ně patří participace na tvorbě výstav, služba pro muzejní publikum či tvorba muzejně-didaktických materiálů.

Ačkoliv se jedná o disciplínu poměrně mladou, má za sebou muzejní pedagogika dlouhý vývoj, sahající až do 16. století. Jako první v jejím duchu přemýšlel již Samuel Quicchenberg, který zohledňoval nejen prezentační a reprezentační smysl sbírek, ale také jejich účel vzdělávací. Na tyto myšlenky u nás navázal Jan Amos Komenský, který pokládal muzeum za instituci především s edukačním účelem, jejíž nejsilnější stránkou je názornost a aktivnost, které mohou děti využít. Muzeum mělo podle něj sloužit ke vzdělávání nejen dětí, ale i nejširších vrstev. Sám navrhoval řadu podnětů pro spolupráce muzea se školou, při nichž se odvolával právě na názornost, která byla nejjednoznačnější výhodou, kterou muzeum oproti škole mělo. V druhé polovině 18. století začínají vznikat první světová muzea. Jejich zakladatelé si uvědomovali osvětovou roli těchto institucí, nicméně o pedagogické působení šlo spíše ojedinele. První novodobá muzea (Slezské muzeum v Opavě, Zemské muzeum v Brně, Národní muzeum v Praze) se věnovala trojí činnosti: sbírání památek, jejich vědeckému zpracování a jejich předvádění veřejnosti. Osvícenský přístup měl všechny tři složky za nedílné a rovnocenné, i když rovnoměrnému pěstování všech tří bránily různé věcné okolnosti – zejména zprostředkování sbírek a výsledků jejich studia veřejnosti se dlouho omezovalo především na publikační činnost.

---

¹⁰³ PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 124.. ISBN 978-80-7367-647-6.

Větší a soustavnější rozvoj zaznamenala muzejní pedagogika až na přelomu 19. a 20. století. Osobnostmi podílejícími se na jejím rozvoji byli mimo jiné Alfred Lichtwark či John Dewey. Čím dál tím více se rozšiřovala koncepce muzea coby místa veřejného učení.

V roce 1934 byl poprvé použit termín „Museumpädagogik“. Německo se stalo progresivním průkopníkem v oblasti muzejní pedagogiky. Adolf Reichwein položil základ problematiky kooperace školy a muzea a sám již systematicky využíval termínu „muzejní pedagogika“. V druhé polovině 20. století nastala krize v důsledku velkého rozmachu televize. Aby muzea mohla televizi konkurovat, byla nucena začít produkovat zacílené programy, které později nacházely lepší uplatnění, a pobízely tak muzea k dalším aktivitám.¹⁰⁴

Velký význam ve vědecké oblasti muzejní pedagogiky měla jednoznačně institucionalizace a následný nátlak na její profesionalizaci (1946 – vznik ICOM, 1969 – vznik Museum Education Roundtable (MER), u nás se nazývá Kulatý stůl muzejní pedagogiky, 1988 – Museumspädagogik Schweiz – zabývá se především profesionalizací muzejní pedagogiky).

Postupně začínají vznikat profesionální muzejně-pedagogická pracoviště. V Evropě se významně rozvíjí německá muzejní pedagogika, zejména z důvodu dynamického rozvoje muzejně pedagogických center. Jejimi dvěma nejreprezentativnějšími zástupci jsou mnichovské Muzejně pedagogické centrum a Muzejně pedagogické centrum v Mohuči (obě byla založena v 70. letech 20. století). Koncem 20. století se na celém světě muzejní pedagogika zařadila mezi právoplatné vědní obory.

2.1.4 Významné postavy a instituce

Jedním z nejznámějších reprezentantů muzejní pedagogiky u nás byl bezesporu **Josef Beneš** (1917 – 2005). PhDr. Josef Beneš, CSc. byl etnograf a muzeolog, v mládí působil jako pedagog v Uherském Brodě, vystudoval výtvarnou výchovu a deskriptivu na pedagogické fakultě v Olomouci. Od r. 1943 působil jako dobrovolník a od roku 1955 pak jako první ředitel v Muzeu Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Zde se projevil jeho celoživotní vztah k etnologii. Od roku 1956 působil v Praze na ministerstvu kultury a ve své správě měl celý obor muzejnictví. V rámci své činnosti mimo jiné navrhoval řešení, jak zvýšit návštěvnost v muzeích pomocí atraktivních kulturních programů, nicméně jeho

---

¹⁰⁴ JŮVA, Vladimír. Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století. Brno: Paido, 2004, s. 101-107. ISBN 80-731-5090-5.

dobré myšlenky se ztrácely v ideologii totalitního režimu. Po studiu etnologie na UK získal v roce 1966 titul kandidáta věd. V letech 1968-1982 byl členem střediska pro výuku muzeologie FF UK při Národním muzeu, dále tajemníkem československého výboru ICOM, tajemníkem Ústřední muzejní rady ministerstva kultury (1960-1974) a od roku 1961 členem Národopisné společnosti při ČSAV v Praze. I v důchodu se aktivně zabýval etnologií a muzeologií, kterou vyučoval v Brně a Opavě. Za svůj život vytvořil na 600 prací, mezi nejvýznamnější patří monografie *Základy muzeologie*, *Muzeum a sbírky*, *Muzeum a výchova*, *Muzejní prezentace* či *Muzeologický slovník*.¹⁰⁵

Dalšími důležitými postavami současné muzejní pedagogiky jsou Alexandra Brabcová či **Vladimír Jůva**, autor publikace *Dětské muzeum, edukační fenomén pro 21. století*.¹⁰⁶ Jůva se touto tematikou zabývá již od roku 1987, hojně publikuje články týkající se spolupráce muzea a školy. Ve svých člancích a publikacích se často odkazuje k pramenům a literatuře německy píšících autorů.

Alexandra Brabcová uskutečnila v letech 1997 – 2002 za podpory nadace Open Society Fund Praha unikátní projekt *Brána muzea otevřená*. Cílem tohoto projektu bylo vytvořit modely fungování regionálních a městských muzeí ve třech hlavních oblastech, kterými jsou rozvíjení vzdělávací funkce muzea, vytváření vztahu muzea a místního společenství a působení muzea v rámci občanské společnosti. V oblasti rozvíjení vzdělávací funkce muzea bylo hlavním úkolem programu hledání způsobů, jak začlenit muzea do vzdělávací soustavy a vytvořit nové strategie spolupráce mezi muzeem a školou. Byly identifikovány čtyři klíčové oblasti vzdělávání v muzeu: výchova uměním, vzdělávací programy vztahující se k historii, objektové učení a komunitní učení. Řada projektů vznikla ve spolupráci s vysokými školami. Pro tuto práci je zásadní zejména oblast *Oživené historie*, jelikož se zde uplatnily metody živé historie, experimentální a zveřejňující archeologie, stará řemesla atd. Projekty zaměřené na experimentální archeologii vznikly čtyři:

1) Hledání minulosti ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy jako doprovodný program ke zdejší stálé expozici „Cesta pravěkem k českému státu“. Návštěvníci absolvovali prohlídku expozice, práci s pracovními listy a následně hledání střepů kopií předmětů vystavených v expozici a jejich lepení. Program začal fungovat

---

¹⁰⁵ DOLÁK, Jan. Za Josefem Benešem. In *Pravěk - Nová řada*, Brno: Ústav archeologické a památkové péče, 2005, s. 500-501.

¹⁰⁶ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004, ISBN 80-731-5090-5.

v roce 2000, o dva roky později byl ovšem bohužel ukončen povodněmi, které poškodily celou expozici.

2) Pravěká vesnice v Muzeu města Ústí nad Labem byla zaměřena na poznání všedního života pravěkých lidí, jednalo se o dílnu rozdělenou do několika základních okruhů věnovaných různým činnostem (práce na tkalcovském stavu, výroba keramiky, šperků atd.). Tyto dílny probíhající v muzeu byly doplněny venkovními aktivitami v parku ve Velkém Březně.

3) Okno do minulosti a 4) Metalurgie železa, obojí v archeologickém skanzenu Villa Nova Uhřetínov. Tyto projekty kombinovaly návštěvu muzea a projektové vyučování v areálu skanzenu experimentální archeologie. Podrobnosti o stále probíhajícím Okně do minulosti jsou uvedeny v kapitole o vzdělávacích programech archeoparků.

Z celého projektu *Brána muzea otevřená* pak vznikla stejnojmenná kniha, ve které je shrnuta teorie i prezentace a vyhodnocení jednotlivých projektů, které byly uskutečněny.¹⁰⁷

V Brně vzniklo při Moravském zemském muzeu **Dětské muzeum**, jehož základním posláním je podpora výchovné a vzdělávací funkce MZM. Navazuje na tradici dětských muzeí, která v průběhu 20. století vznikala při velkých světových muzeích a stávala se tak běžnou součástí edukačních služeb těchto institucí. V českých podmínkách se jedná o první projekt takového druhu. K realizaci myšlenky zřízení dětské expozice došlo až počátkem 90. let. V roce 1991 vzniklo oddělení EDUCO, oddělení pro kulturně výchovnou činnost, které se zabývalo vzdělávací a zájmovou činností dětí, mládeže i dospělých a následně, 17. listopadu 1992 vzniklo dle koncepce PaedDr. Zdeňky Polákové první české muzeum určené zejména dětem. Muzeum bylo součástí oddělení EDUCO až do roku 1995, kdy se toto oddělení rozdělilo na dvě samostatná pracoviště, na programové oddělení, které zajišťovalo přednášky, exkurze, pořady pro laickou i odbornou veřejnost a propagaci a na samostatné Dětské muzeum. V roce 2005 se Dětské muzeum stalo na základě rozhodnutí Ministerstva kultury České republiky metodickým centrem pro práci muzeí s dětmi a mládeží při Moravském zemském muzeu a pilotním pracovištěm muzejní pedagogiky a práce s dětmi a mládeží s postižením v České republice. Tuto funkci vykonávalo Dětské muzeum až do vyčlenění samostatného Metodického centra muzejní pedagogiky v září v roce 2010. Muzeum nabízí širokou škálu vzdělávacích programů mateřským, základním i středním školám i řadu volnočasových aktivit. K výstavním projektům odborných oddělení

---

¹⁰⁷ BRABCOVÁ, A. (ed.), *Brána muzea otevřená*, Náchod, 2003. ISBN 80-862-1328-5.

muzea jsou zde připravovány a realizovány programy a workshopy, zejména pro školní skupiny a dětské kolektivy. Dětské muzeum nabízí i poradenský a metodický servis pracovníkům muzeí, studentům muzeologie, pedagogiky a dalších oborů.¹⁰⁸

Jak již bylo zmíněno, v Brně existuje rovněž **Metodické centrum muzejní pedagogiky**, které zprostředkovává sbírky dětem, mládeži, zdravotně postiženým a dalším znevýhodněným skupinám obyvatel, rozvíjí vzdělávací a výchovné funkce muzea, hledá nové způsoby muzejní práce v oblasti celoživotního vzdělávání atd. Je jedním ze sedmi specializovaných muzeologicko-metodických pracovišť zřízených Ministerstvem kultury, která poskytují informace a služby vlastníkům a správcům sbírek muzejní povahy (dalšími jsou Centrum nových strategií muzejní prezentace při Moravské galerii v Brně, Metodické centrum pro muzea výtvarného umění (galerie) při Národní galerii v Praze, Oddělení muzeí a galerií odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií MK ČR, Metodické centrum konzervace, Centrum pro informační technologie v muzejnictví a Centrum pro prezentaci kulturního dědictví při Národním muzeu).¹⁰⁹

Kromě výše uvedených institucí se na muzejní pedagogiku zaměřují i vysoké školy, na nichž se stala studijním programem – jde o Katedru výtvarné výchovy na Univerzitě Palackého v Olomouci¹¹⁰ a zdejší modul muzejní pedagogiky vzešlý z projektu Kvalitativní inovace výtvarně-pedagogických studijních oborů¹¹¹, který byl realizován v letech 2006-2008 pod vedením doc. PhDr. Hany Myslivečkové, CSc. V rámci tohoto projektu vzniklo 7 svazků studijních textů Škola muzejní pedagogiky 1-7. Na filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně vyučuje předmět muzejní pedagogiky v rámci muzeologie a andragogiky výše zmíněný V. Jůva.

---

108 Dětské muzeum. *Moravské zemské muzeum* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.mzm.cz/detske-muzeum/>>.

109 Muzejní centra. *Ministerstvo kultury ČR* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.mkr.cz/cz/kulturni-dedictvi/muzea-galerie-a-ochrana-moviteho-kulturniho-dedictvi/muzejni-centra-7169/>>.

110 Modul muzejní pedagogika. *KVV UPOL* [online]. [cit. 2013-02-27]. URL: <http://kvv.upol.cz/?seo_url=projekty-vizualni-komunikace-meziorborove-studijni-moduly-muzejni-pedagogika/>.

111 Projekty. *Katedra výtvarné výchovy UPOL* [online]. [cit. 2013-02-27]. URL: <http://old.kvv.upol.cz/PROJEKTY/projekty_kvalit_inovace.htm>.

3 MUZEA V PŘÍRODĚ

Příloha Profesního etického kodexu Mezinárodní rady muzeí také uvádí, že: „Kromě institucí standardně označovaných jako „muzea“ jsou do této definice zahrnuty také tyto instituce:

(i) přírodní, archeologické a etnografické památky a lokality, historické památky a místa muzejní povahy, které shromažďují, uchovávají a zprostředkují materiální doklady o člověku a jeho prostředí;

....

(vii) neziskové instituce nebo organizace zabývající se restaurováním, vědeckovýzkumnou činností, výchovně-vzdělávací činností, vzděláváním pracovníků, dokumentací a jinou činností vztahující se k muzeím a muzeologii;

(viii) kulturní střediska a jiné organizační jednotky, které se věnují péči o hmotné a nehmotné zdroje kulturního dědictví, jejich uchováním a správou (živé dědictví a digitální tvůrčí činnost);

(ix) takové další instituce, o nichž výkonná rada ICOM po poradě s poradním sborem rozhodne, že mají některé či všechny rysy muzea, nebo napomáhají muzeím a odborným zaměstnancům muzea prostřednictvím muzeologického výzkumu, výchovy a vzdělávání.¹¹²

Prvnímu bodu (a v mnoha případech i bodům dalším) odpovídají muzea v přírodě. A to jak archeologická, tak i etnografická, kterým považuji za nutné věnovat alespoň několik odstavců, neboť jsou předchůdci a vzorem archeologických muzeí v přírodě a v mnohém se s nimi shodují. Leckdy od sebe tyto dva typy muzeí ani nejsou odděleny - v některých zahraničních areálech je tak možno vidět jak neolitické dlouhé domy, tak stavení z 18. století (např. dánské Vinderup a Lejre či St. Fagans ve Walesu).

---

¹¹² Profesní etický kodex muzeí. ICOM [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.cz-icom.cz/doc0008.html>>.

3.1 Etnografická muzea - skanzeny

„Muzeum v přírodě je specifickým muzejním zařízením, jehož účelem není pouze prezentace staré lidové architektury a jejího vybavení, ale též představení života našich předků. Zároveň může muzeum v přírodě sloužit k různým experimentům, které není možno z jakýchkoliv důvodů provádět jinde.“¹¹³

Expozice jsou často vytvořeny tak, aby zde předměty byly zasazeny do svého původního prostředí a simulovaly, jakým způsobem dříve sloužily k běžným každodenním činnostem. Od kamenných muzeí se muzea v přírodě odlišují nejen způsobem prezentace, ale i možnostmi poskytnutí komplexního pohledem na život lidových vrstev.

Současné trendy prezentace tradiční lidové kultury směřují, stejně jako v kamenných muzeích, k vysoké míře interaktivity. Návštěvník již nemá být jen pouhým konzumentem, ale i spolutvůrcem daného specializovaného programu či prohlídky. Rozmanitost podnětů, které návštěvy muzea poskytují a celková filozofie zachovávání původních hodnot s tím spojená, vede i k rozvoji ochoty chránit životní prostředí, uchovávat kulturní hodnoty a tradice a takto přispívat k ochraně kulturního a přírodního dědictví. Muzea v přírodě mají díky možnosti navodit autentické prostředí prvotřídní výchovně – vzdělávací potenciál.

Za první předchůdce tohoto typu institucí je možné považovat vesnické stavby vznikající v 16. století v zámeckých zahradách a okrasných parcích. Tyto stavby vznikly ze zájmu evropské šlechty o bližší poznání života poddaných a měly zjednodušeně ilustrovat prostý život vesnických obyvatel. Spolu s nimi vznikaly i sbírky lidové tvořivosti a během zdejších slavností se také začaly předvádět ukázky lidové kultury. Šlechta sice nahlížela na tyto první pokusy spíše úsměvně jako na méně kvalitní odnož umění „vyšší společnosti“, ale přesto byl tento zájem o lidovou kulturu už považován za počátky zájmu o kořeny národní osobitosti.¹¹⁴

Skutečná muzea v přírodě jsou budována od doby velkých světových výstav 2. poloviny 19. století. Již na první výstavě roku 1851 v Londýně bylo možné shlédnout modely staveb ze všech světadílů, zejména pak z kolonií Britského impéria. V letech 1864–1884 projektoval v Turíně portugalský architekt Alfredo d'Andrade (1839-1915) rekonstrukci části středověkého města, skládající se z kopií staveb z údolí řeky Aosta severně od Turína. Cílem bylo vytvoření historického prostředí s klasickými stavbami,

---

¹¹³ LANGER, J. *Atlas památek: evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005, s. 13 – 14. ISBN 80-734-0069-3.

¹¹⁴ Tamtéž, s 7.

kteře mělo sloužit jako didaktická pomůcka pro tehdejší studenty architektury, osvětlit jim některé funkce architektury již zanikající a zároveň demonstrovat praxi obnovy středověkých památek.¹¹⁵

K prvnímu spojení rekonstrukcí lidových staveb a konkrétní činnosti živých lidí došlo roku 1878 na Světové výstavě v Paříži a jednalo se o projekt z dílny Artura Hazelia. Tento švédský učitel, filolog a folklorista také založil národopisné muzeum severských zemí "Nordiska museet" a roku 1891 otevřel muzeum Skansen ve Stockholmu, které se stalo vzorem pro další evropská muzea v přírodě. K myšlence založení tohoto muzea ho přivedla návštěva královské sbírky budov, která vznikla poblíž Osla v roce 1881. V našich končinách se termín „skansen“ vžil jakožto obecné označení etnografického muzea v přírodě. Jedná se ovšem o specifikum, uplatňované kromě České republiky pouze na Slovensku a v Polsku.¹¹⁶ Při Hazeliově pojetí muzea v přírodě se předváděl vždy určitý region, kdy se přenesla či rekonstruovala reprezentativní rolnická usedlost a zároveň se dbalo na rekonstrukci přírodního prostředí. Vedle této koncepce se ve Skandinávii zrodil i další přístup, tzv. Sandvigův. Anders Sandvig otevřel v norském Lillehammeru roku 1904 muzeum v přírodě, kde rekonstruované nebo přenesené objekty sloužily spíše k ukázce způsobu života určitých společenských vrstev, než k prezentaci řemeslné zručnosti venkovanů.

V českých zemích bylo na Jubilejní výstavě v Praze roku 1891 možné shlédnout vesnickou chalupu z Polabí, která byla v roce 1900 využita pro zveřejnění národopisné sbírky v Přerově nad Labem a později se stala základem zdejšího muzea v přírodě. V roce 1894 bylo na Výstavu Haličské země ve Lvově přeneseno šest usedlostí, větrný mlýn a kostel. Národopisná výstava v Praze (1895) již nesla znaky odborné spolupráce etnografa, architektů a mnoha muzeí.¹¹⁷ Před první světovou válkou se začala realizovat myšlenka na vytvoření Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. K otevření skanzenu však došlo v důsledku války až v roce 1925.

Další rozvoj muzeí v přírodě nastal po skončení druhé světové války. Na jedné straně stály nenahraditelné válečné ztráty kulturního dědictví a na druhé straně naopak nekontrolované bourání venkovských usedlostí v důsledku hospodářského rozmachu a následné poptávce po kvalitnějším bydlení. V této době se na popud většiny evropských států zintenzivnila památková péče. Budování muzeí v přírodě doporučovala v roce 1956

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 8.

¹¹⁶ LANGER, J. *Atlas památek: evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005, s. 16. ISBN 80-734-0069-3.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 7 - 8.

těž deklarace světové muzejní organizace ICOM.¹¹⁸ Ačkoliv byla právě muzea v přírodě včetně okolní krajiny doporučována jako nejvhodnější forma uchování a prezentace zanikajících venkovských sídel, docházelo i přesto ke změnám tohoto původního prostředí. Při prezentování byl kladen větší důraz na hmotnou podstatu objektů než na jejich vztah k životu a krajině. Až od 70. let 20. století se u nově zakládaných muzeí začal klást zvýšený důraz na komplexnost ukazovaných prvků rekonstruovaného prostředí.¹¹⁹

Také metoda přenášení a uchovávání staveb doznala změn a odrazil se v ní technologický pokrok. Zatímco až do první poloviny 20. století se přenášené objekty rozebíraly na jednotlivé konstrukční prvky (např. trámy), od devadesátých let je již možné přenášet díky vyspělejší technice větší celky, např. zdobené štukové stropy či celá zděná jádra domů.

V naší republice se nalézají více než desítky skanzenů lidové architektury, přičemž pro některé je významově vhodnější použít názvu muzeum lidové architektury nebo muzeum v přírodě či pod širým nebem. Jedná se zejména o případy, kdy skanzen vznikl z původní památkové rezervace a jehož základem jsou původní stavby situované na původním místě oproti stavbám přemístěným z nejrůznějších příčin z jiného prostředí. Nejrozsáhlejším a zajisté nejnavštěvovanějším skanzenem v ČR je skanzen Rožnov pod Radhoštěm, historicky nejstarším je muzeum a skanzen Přerov nad Labem. Další muzea se nacházejí v Hlinsku (Betlém), v Třebízi, v Kouřimi, ve Strážnici, v Rymnici u Holešova, Zubnici, Příkazech u Olomouce, ve Vysokém Chlumci či v Chanovicích.¹²⁰

---

¹¹⁸ Geneva 1956, návrh č. 4. *ICOM* [online]. [cit. 2013-02-27]. URL: <<http://icom.museum/the-governance/general-assembly/resolutions-adopted-by-icoms-general-assemblies-1946-to-date/geneva-1956/>>.

¹¹⁹ LANGER, J. *Atlas památek: evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005, s. 8 - 9. ISBN 80-734-0069-3.

¹²⁰ Tamtéž.

4 ARCHEOLOGICKÁ MUZEA V PŘÍRODĚ

Archeologické muzeum v přírodě, archeopark, archeoskanzen, open air museum, Freilichtmuseum, musée de plain air či muzej pod otevřeným nebem je specifickým typem muzea v přírodě. Organizace EXARC jej definuje, s použitím obecné definice muzeí, jako stálou nevýdělečnou instituci s venkovními trojrozměrnými architektonickými rekonstrukcemi primárně založenými na archeologických pramenech, která je držitelem souboru nehmotných zdrojů kulturního dědictví a poskytuje výklad, jak lidé žili a jednali v minulosti; to vše je provedeno v souladu s řádnými vědeckými metodami za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení návštěvníků.¹²¹

Archeoparky jsou vědeckovýzkumná a muzejní zařízení zaměřená na prezentaci poznatků získaných archeologickými výzkumy. Na rozdíl od etnograficky zaměřených muzeí, jejichž cílem je zachraňovat a konzervovat dochované objekty, jsou zde prezentovány pouze kopie (repliky) pravěkých a středověkých sídel tak, aby navodily přirozené schéma rozložení objektů se shodnou nebo různou funkcí v rámci sídlištního komplexu i rozložení artefaktů v jednotlivých objektech. Jedná se o tradiční, vžité, hypotetické konstrukce nadzemních částí staveb nalezených během archeologických výzkumů. Při jejich budování musí být řešena správná interpretace a následně rekonstrukce objektu a jeho souvislost s dalšími objekty. Archeoskanzen, stejně jako klasické muzeum v přírodě, pak musí být vhodně zasazen do krajiny a protože návštěvník jej vnímá jako celek, je bezpodmínečně nutné, aby umístění všech jeho součástí bylo v souladu se znalostmi a specifikem daného místa.¹²²

Cílem je tedy vytvořit model (přirozený nebo záměrně uspořádaný), který by návštěvníkovi umožnil lépe pochopit život v lidské společnosti v určitém časovém období a na určitém území.¹²³

Vznik archeologických muzeí v přírodě velmi úzce souvisí s rozvojem experimentální archeologie jakožto vědeckého přístupu, který se začíná prosazovat v 60.

---

¹²¹ Originální definice: An archaeological open-air museum is a non-profit permanent institution with outdoor true to scale architectural reconstructions primarily based on archaeological sources. It holds collections of intangible heritage resources and provides an interpretation of how people lived and acted in the past; this is accomplished according to sound scientific methods for the purposes of education, study and enjoyment of its visitors. – v textu přeloženo autorkou.
Definice. EXARC[online]. [cit. 2013-02-27]. URL: <<http://exarc.net/about-us/definitions>>.

¹²² DRAGON, B. Několik poznámek k budování a provozu archeologického muzea v přírodě. In: *Živá archeologie (Re)konstrukce a experiment v archeologii* 7, 2006, s. 88.

¹²³ KOVÁRNÍK, J. Stručné dějiny muzeí v přírodě. In *Živá archeologie* 10, 2009, s. 78.

letech.¹²⁴ Jednalo se však pouze o ojedinělé počiny bez celkové koncepce, která začala být poprvé tvořena v severských státech a Velké Británii. Zde byla tématem mimo jiné i dlouhodobost experimentu a sledování destrukčních procesů (např. sledování chátrání rekonstrukce domu z doby železné). Původně byly archeoparky tedy v podstatě vědeckými laboratořemi, kde se prováděly rekonstrukce obytných staveb, výrobních zařízení, prověřovaly se možnosti výroby nástrojů, práce s nimi i například obyvatelnost konstruovaných staveb, možnosti jejich vytápění atd. Česká archeologie se dlouhodobě zařadila na špičku oboru především pokusy s hutnictvím a kovářstvím železa. Muzejní funkci archeoparky získaly až druhotně.¹²⁵

Právě podle zaměření klasifikoval archeologická muzea v přírodě PhDr. Válka. Člení je na:

1) Experimentální střediska pro rekonstrukci pravěké a středověké kultury, jejichž primárním účelem je provádění vědeckých experimentů s cílem poznávat a ověřovat technické a technologické postupy pravěkých a středověkých stavitelů a výrobců. Např. Březno u Loun, Všestary.

2) Komerční podniky zaměřené na turistický ruch, sloužící zejména k prezentaci poznatků, kde je nejdůležitější zážitek návštěvníka. Např. Modrá.

3) Zařízení orientovaná na výchovu mládeže a zájmovou činnost dětí, které se zaměřují na poznávací proces, rozvíjení manuální zručnosti a zábavu. Např. pravěký skanzen Altamira v Kosmonosech.¹²⁶

V 90. letech u nás došlo k „boomu“ v zakládání těchto institucí, leckdy se ovšem jednalo (a jedná) o komerční projekty koncipované pouze jako cíle výletů bez vědeckých základů.¹²⁷ Archeologický experiment se od té doby stále více přesouvá do laboratoří, kde moderní technika umožňuje značnou část procesů nasimulovat, aniž je nutno je prakticky provést. Nad archeologií experimentální začíná tedy převládat archeologie experienciální, neboli zážitková či prožitková, která dovoluje návštěvníkovi z řad široké veřejnosti „zažít pravěk na vlastní kůži“ a drží se tak trendů současného muzejnictví.

---

¹²⁴ Vývoj v našich zemích byl i v tomto směru poněkud opožděn kvůli politické situaci.

¹²⁵ Ukázkovým příkladem je skanzen ve Březně u Loun – viz dále.

¹²⁶ VÁLKA, Miroslav. Archeoskanzeny jako forma prezentace kulturního dědictví a její využití v turistickém ruchu. In *Etnologické rozpravy*. 2005, č. 2, s. 148.

¹²⁷ Např. vesnička Dr. Botanicus v Ostré u Lysé nad Labem.

V evropském kontextu se problematikou archeoparků zabývá organizace EXARC. EXARC je nezisková organizace přidružená ICOM¹²⁸. Byla založena 16. března 2003 v Lejre (Dánsko). Jedná se o mezinárodní organizaci archeologických muzeí v přírodě a experimentální archeologie. Sdružuje odborníky z celého světa zabývající se archeologickými skanzeny a experimentální archeologií. V roce 2010 ji tvořilo 75 členů ve více než 20 zemích. Hlavními tématy jsou experimentální archeologie, archeologie pro veřejnost (public archaeology), living history, interpretace výsledků výzkumů, dialog s návštěvníky, marketing a komunikace a samozřejmě muzejnictví.¹²⁹

Instituce pravidelně organizuje konference a od roku 2004 vydává časopis (2004-2010 pod názvem *EuroREA*, od r. 2011 *EXARC Journal*), který slouží jako diskusní platforma pro výměnu informací a zkušeností ze všech odvětví experimentální archeologie, (re)konstrukce, vzdělávání v těchto oborech atp.¹³⁰

Důležitým posláním EXARC je rovněž podíl na řadě mezinárodních projektů, některých pod záštitou EU – např. již ukončený *liveARCH* nebo aktuální *OpenArch*.

LiveARCH byla mezinárodní síť archeologických muzeí v přírodě, první svého druhu na světě. Členové projektu široce spolupracovali s univerzitami a akademiemi (univerzitní studenti využívali prostor parků a muzeí jako „laboratoře“). Zároveň zaměstnancům a managementu umožňoval výměnu zkušeností s vedením muzeí podobného typu v ostatních zemích. *LiveARCH* také zavedl jistá kritéria pro hodnocení archeoparků.

Projekt vznikl z iniciativy EXARC. Na konferenci v roce 2004 se členové EXARC shodli, že je třeba muzea v přírodě zkvalitnit. Jako nejlepší možnost financování projektu bylo rozhodnuto pro *Program Culture 2000*. Limitující podmínkou však byl maximální počet osmi zúčastněných subjektů. Na začátku roku 2007 bylo vybráno 8 muzeí z celkově 30 žadatelů z 11 států Evropy. Tato muzea založila síť *liveARCH*, mezi sebou si rozdělila jednotlivé administrativní a manažerské úkoly. Jednalo se o muzea Historisch OpenluchtMuseum Eindhoven (Holandsko), Pfahlbaumuseum Unteruhldingen (Německo), Latvijas Nacionālais Vēstures Muzejs - Āraišu arheoloģiskais muzejparks (Lotyšsko), Parco Archeologico e Museo all'aperto della Terramara di Montale (Itálie), The Scottish Crannog Centre (VB – Skotsko), Lofotr Viking Museum (Norsko), Matrica Múzeum és Régészeti Park (Maďarsko) a Fotevikens Museum (Švédsko).

---

¹²⁸ International Council of Museums.

¹²⁹ O nás. *EXARC* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://exarc.net/about-us>>.

¹³⁰ Journal. *EXARC* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://journal.exarc.net/issues-overview>>.

Tato členská muzea také splňovala (a splňují) kritéria, která jsou zároveň i doporučeným standardem pro ostatní muzea:

1. rekonstruované historické budovy a obydlí jsou v životní velikosti a co nejvěrněji vybaveny – stavba i výbava musí být provedena dle vědeckých dokumentů na základě historického a archeologického výzkumu

2. muzeum musí spolupracovat se širokou veřejností, demonstrovat dobové technologie a zaměstnanci by měli být oblečeni v co možná nejpřesnějších dobových kostýmech

3. muzeum má poskytovat standardní služby návštěvníkům (prostor pro parkování, občerstvení, prodej publikací a tiskovin spjatých se zaměřením muzea, možnost navštívit místní archeologické naleziště)

Projekt *liveARCH* ukončil svou činnost v prosinci 2009, za tři roky existence bylo uspořádáno 8 konferencí, na kterých jednotlivá členská muzea prezentovala své poznatky a doporučení k manažerské a administrativní činnosti. Výsledky celého projektu jsou shrnuty na jeho internetových stránkách.¹³¹

Program *OpenArch* nepřímo navazuje na úspěšný *liveARCH*. Spolupráce byla rozšířena na 11 muzeí a prodloužena na 5 let. Hlavním cílem projektu je tvorba nových partnerství a zajištění spolupráce mezi evropskými archeologickými muzei v přírodě a zatraktivnění a zkvalitnění prezentace zejména nehmotných prvků evropského kulturního dědictví.¹³² Projekt je rozdělen do sedmi „pracovních balíčků“:

Improvement of Museum Management - je zaměřen na posílení kompetencí vedoucích pracovníků archeoparků, řeší otázky a rizika týkající se bezpečnosti práce a ochrany zdraví pracovníků či údržby rekonstrukcí.

The Dialogue with the Visitors – je orientovaný na zaměstnance muzeí, zejména na průvodce. Cílem je vzdělávat tyto zaměstnance v didaktice a prezentování historie, pomáhat při tvorbě „příběhů“ oživujících prezentovanou lokalitu a radit, jak nejlépe vysvětlit místním obyvatelům úlohu prezentovaného místa v evropském kulturním kontextu.

---

¹³¹ LiveArch. EXARC [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://exarc.net/eu-projects/livearch-culture-2000>>.

¹³² OpenArch [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://openarch.eu/>>.

The Dialogue with Skills – zaměřuje se na lidi ovládající historická řemesla či technologie. *OpenArch* bude organizovat pro tyto řemeslníky workshopy a semináře s cílem zlepšit prezentaci řemesel návštěvníkům.

The Dialogue with Museum Organisations – hlavní náplní tohoto balíku je organizování workshopů a seminářů, na které budou přizváni všichni členové EXARC. Přednášet své zkušenosti zde budou již zavedené muzeologické organizace, zejména pak CECA.¹³³

Dalšími balíky jsou *Project management* (zajišťující bezproblémový chod celého projektu), *The Dialogue with Science* (zaměřený na experimentální archeologii) a *Communication and Dissemination* (o propagaci a zviditelňování muzeí).¹³⁴

4.1 Evropské archeoparky

V současné době v Evropě funguje přes 200 archeologických muzeí v přírodě. Větší počet archeoparků najdeme v severoevropských a západoevropských zemích, což může souviset s faktem, že myšlenka vzniku podobných institucí vzešla právě z těchto končin. Navíc jsou zde vhodné klimatické podmínky pro uchování pramenné základny pro rekonstrukce objektů. Rovněž je pravdou, že specifika kultur severu a západu vycházejí z historické tradice reprezentované právě těmito (re)konstrukcemi, na rozdíl od jižní Evropy a středomořských států, jejichž základními stavebními kameny jsou stavby a památky antické, které jsou mnohdy (byť torzovitě) zachovány v originále.

Každé území v archeoskanzeny prezentuje svou jedinečnost – ve skandinávských zemích jsou muzea zaměřená na vikingskou kulturu, Francie čerpá z paleolitických jeskynních maleb a galorománské problematiky, Británie pak z anglosaské tradice atd.

Na následujících stránkách uvádím seznam evropských zemí a jejich archeoparků se stručnou charakteristikou. Jelikož se jedná o instituce stále živé, jejich počet se poměrně často mění, proto se rozhodně nejedná o kompletní soupis všech evropských archeologických muzeí v přírodě. Při tvorbě této kapitoly mi byl hlavním zdrojem

---

¹³³ The Committee for Education and Cultural Action; tato komise, s více než tisíci členy z téměř 80 zemí, spadá pod ICOM.

¹³⁴ Work packages. *OpenArch* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://openarch.eu/work-packages>>.

Průvodce evropskými archeologickými muzei v přírodě,¹³⁵ který vznikl jako jeden z výstupů výše zmíněného projektu *liveARCH* v roce 2009.

Muzeím v Čechách, na Moravě a ve Slezsku bude dále věnována samostatná, podrobněji rozvedená kapitola.

Belgie

Archéosite et Musée d'Aubechies - muzeum v Aubechies-Beloeil představuje rekonstrukce objektů z období od neolitu po galo-římskou dobu. Římskou Galii lze navštívit také v Malange v Rochefortu. Flémalle a Musée du Malgré-Tout v Treignes nabízí procházky po pravěkých lokalitách (paleolit, neolit).¹³⁶

Dánsko

Většina dánských archeologických muzeí v přírodě je věnována **vikingské tematice**. Jedná se o muzea Vikingelandsbyen v Albertslundu, Ulvsborg Historisk Værksted v Asnæs, Vikingecenter Fyrkat v Hobro, Ribe Vikingecenter v Ribe, Vikingeborgen Trelleborg ve Slagelse a Ringkøbing-Skjern Museum. Dalším výrazně zastoupeným obdobím je **doba železná**, s níž se setkáváme v archeoparcích Jernaldergården – součást muzea v Heltborgu, Hvolris v Møldrup, Jernalderlandsbyen v Odense, Hjemsted v Skærbæk. **Středověku** se věnují Bornholms Middelaldercenter v Gudhjemu a Middelaldercentret v Nykøbingu. Některé archeoparky nabízejí návštěvníkovi výlet **napříč staletími** a jsou v nich zastoupena různá období. Jedná se o Moesgård Museum v Højbjergu, Frilandsmuseet Hjerl Hede ve Vinderupu a Sagnlandet v Lejre.

Jelikož se mi archeopark v Lejre podařilo navštívit a je bez nadsázky jednou z nejvýznamnějších institucí tohoto typu na světě, dovoluji si mu věnovat více pozornosti. Sagnlandet¹³⁷ Lejre, dříve známé jako Experimentální centrum Lejre se rozkládá na 106 akrech (43 ha) západně od města Roskilde. Bylo založeno v roce 1964 etnologem Hansem-Ole Hansenem. Areál zahrnuje rekonstrukci vesničky z doby železné, obětní bažinu, vikingské tržiště, tábořiště z doby kamenné¹³⁸ i statek z 18. století. Ve zdejších dílnách (keramika, tkalcovská dílna, kovárna) jsou demonstrována (pre-)historická řemesla. Zdejší

---

¹³⁵ PELILLO, A. *Guide to the archaeological open air museums in Europe*. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009.

¹³⁶ Tamtéž, s. 58.

¹³⁷ Lze přeložit jako „země legend“.

¹³⁸ Příloha č. 4.

zahrady, pastviny, pole a lesy tvoří výbornou kulisu pro veškeré aktivity. Lejre nabízí bohatý program pro veřejnost všech věkových skupin, ale tomu bude věnována pozornost dále.¹³⁹

Další archeoparky jako Vingsted Historiske Værksted v Bredstenu vznikly přímo jako **studijní projekty pro žáky**.¹⁴⁰

Finsko

Ve Finsku, stejně jako ve všech severských zemích, najdeme muzea věnovaná **Vikingům** – Rosala Viking Centre a Pukkisaari v Helsinkách, dále prezentaci **neolitu** v Kierikki Stone Age Centre a Kivikauden kylä v Saarijarivu a opět „průřezový“ archeopark Kuralan Kylämäki v Turku.¹⁴¹

Francie

Francouzské archeoparky čerpají zejména ze **středověku**, často z dob vlády **merovejské dynastie** - Archéosite de la FATRA v Blangy-sur-Bresle, doly v Melle, Village de l'an Mil v Melrandu, Musée des Temps Barbares v Marle, pevnost Quédelon v Treigny, Château à motte v Saint-Sylvain d'Anjou a Domus Castri v Chateau Thierry. Dobu vlády velkého **Říma** reprezentují Mas des Tourelles v Beaucaire, Archéosite de Montans, galské vesnice Coriobona v Esse a Le Village Gaulois v Saint-Julien sur Garonne. L'Archéo'site des Rues-des-Vignes rekonstruuje objekty z 1. – 10. století, tedy z epochy galo-římské, merovejské a karolinské. Ve Francii je hojně zastoupeným obdobím také **pravěk** (Parc Archéologique de Beynac, Musée de préhistoire des Gorges du Verdon v Quinsonu, Samara v La Chaussée Tirancourt). Kromě institucí zaměřených na pravěk obecně a v celé šíři, se setkáme s parky, které se specializují na jeho jednotlivé fáze - paleolit (Campement Préhistorique de Bruniquel s reprodukcemi jeskynních maleb, Parc de la préhistoire v Tarascon-sur-Ariege, Le Paléosite v Saint-Césaire) či neolit (Le musée des Tumulus de Bougon, Cambous v Lunel-Viel).¹⁴² Jistým specifikem francouzských archeoparků je, že využívají zchovalosti krajiny a prostředí, případně jej rekonstruuji a nabízejí organizované procházky „pravěkou“ krajinou. Do těchto tras jsou zapojovány prohlídky reprodukcí jeskynních maleb, jako je tomu v Lascaux. Zde neutuchající zájem

---

¹³⁹ About Lejre. *Sagnlandet Lejre* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://www.sagnlandet.dk/About-Lejre.740.0.html>>.

¹⁴⁰ PELILLO, A. *Guide to the archaeological open air museums in Europe*. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009, s. 98.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 112.

¹⁴² Tamtéž, s. 116.

turistů spatřit slavné malby vedl v 80. letech k vybudování přesné kopie jeskynního komplexu s nástěnnými malbami, a to dvou jeho nejreprezentativnějších a nejatraktivnějších částí - Sálu býků (La salle des Taurreaux) a Axiálního výklenku (Le Diverticula axial) – tzv Lascaux II.

Grónsko

Na grónském ostrově byla zbudována rekonstrukce křesťanské kaple z roku 1000 - Tjodhilde's Church¹⁴³ v Narsaq.

Holandsko

Hlavním zástupcem holandských archeologických muzeí v přírodě je **Eindhoven Muzeum**. Roku 1982 vznikl na tomto místě „Pravěký dům“, který byl zbudován s cílem zkoumání života v době železné. Krátce poté byla postavena celá vesnice z doby železné jménem "Eversham" a instituce získala název *Prehistorisch OpenluchtMuseum*. V roce 2002 se muzeum rozrostlo o středověkou část "Endehoven" a přejmenovalo se na *Historical Open Air Museum Eindhoven (HOME)*. V roce 2012 došlo ke sloučení *HOME* s *Muzeum Kempenland Eindhoven* pod společný název *Eindhoven Muzeum*. Tento archeopark byl rovněž vedoucím výše zmíněného projektu *liveARCH*. Park Archeon v Alphen a/d Rijn rekonstruuje, stejně jako Eindhoven, objekty z několika historických epoch - od pravěku přes římskou éru až po středověk. Muzea zaměřená na **pravěk** jsou Hunebedcentrum v Borger, IJzertijdboerderij v Dongen a Swifterkamp v Lelystad.¹⁴⁴

Irsko

V **Shannon Heritage** v Quin, stejně jako v Irish National Heritage Park ve Ferrycarrig poznají návštěvníci irskou historii **od pravěku až po středověk**. V případě Ferrycarringu se jedná o areál zahrnující i rekonstrukci raně křesťanského kláštera či vikingskou loděnici.

Island

Islandský **Eiriksstadir**¹⁴⁵ připomíná vikingskou kulturu a je odkazem na mořeplavce Erika Rudého a jeho výpravy.

---

¹⁴³ *Narsaq Museum* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: < <http://www.narsaq-museum.org/garder/default.htm> >.

¹⁴⁴ PELILLO, A. Guide to the archaeological open air museums in Europe. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009, s. 150.

¹⁴⁵ *Eiriksstadir* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: < <http://www.leif.is/> >.

Itálie

Parky v Itálii prezentují zejména tamější **pravěk** a to nejčastěji dobu bronzovou - Parco archeologico e Museo all'aperto della Terramara di Montale, Villaggio Preistorico di Monte Corgon, vesnice na jezeře Museo delle Palafitte del Lago di Ledro, L'Archeopercorso del Bostel di Rotzo. Dále jsou v italských parcích zastoupena období paleolitu, neolitu, doby železné (Belvedere Natural and Archaeological Park, Archeopark v Boario Terme, Gli Albori v Campagnatico, Archeodromo v Capodiponte, Parco Archeologico Didattico del Livelet, ArcheoParc Senales - po stopách Ötziho), etruského království a samozřejmě římského impéria (Centro di Archeologia Sperimentale Antiquitates).¹⁴⁶

Litva

Litevskou specialitou je **Valstybinis Kernavės kultūrinis rezervatas**¹⁴⁷, pozůstatky komplexu pěti středověkých hradišť. Lokalita je zapsána v seznamu UNESCO.

Lotyšsko

V Araišu arheologiskais Muzejparks najdeme rekonstrukci opevněné středověké vesnice na jezeře a repliky neolitických a bronzových **jezerních příbytků**. Uldevena v Lielvarde je rekonstrukcí opevněného středověkého sídla ze 12. století.¹⁴⁸

Maďarsko

„Matrica“ Múzeum és Régészeti Park nabízí prohlídku mohyly s pohřební komorou, prezentaci doby bronzové a železné. Archeopark M3 v Polgáru je spojením klasického skanzenu a neolitických objektů.¹⁴⁹

Německo

Německo je, co do počtu archeoparků, nejbohatší evropskou zemí. Na jeho území se nachází téměř padesát těchto institucí se zaměřením napříč historickým spektrem. Období **pravěku** zastupují jezerní příbytky v Pfahlbaumuseum Utneruhldingen, Archäologisches Freilichtmuseum Oerlinghausen, neolitický Steinzeitpark Dithmarschen v Albersdorfu,

---

¹⁴⁶ PELILLO, A. Guide to the archaeological open air museums in Europe. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009, s. 138.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 146.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 148.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 132.

Federseemuseum Bad Buchau, venkovní expozice Heimatmuseum Reinickendorf, přírodní krajina doby ledové Eiszeitpark v Engenu, Archäologisches Zentrum Hitzacker, Archäologiepark Altmühltal, Germanische Siedlung Klein Körös, Steinzeitdorf Kussow, Steinzeitdorf Randau, Bronzezeithaus Hahnenknoop, Bronzezeithof Uelsen, Funkenburg Westgreußen; **langobardskou** osadu představuje Langobardenwerkstatt Zethlingen, **vikingskou** Wikinger Museum Haithabu; keltskou kulturu Keltendorf - Bundenbach, Keltenmuseum Hochdorf, Freilichtmuseum Keltischer Fürstensitz Heuneburg, Das Opfermoor v Niederdorf, archeopark Gabreta; vliv **římské** říše pevnost Saalburg, Villa Rustica Hechingen-Stein, Archäologischer Park Cambodunum, Römerpark Köngen, Römervilla Möckenlohe, Archäologiepark Römische Villa Borg, Limes-Park Rainau, Roermuseum Seebruck, Martberg –Mons Martis, Archäologischer Park v Xanten a Europäischen Kulturpark Bliesbruck-Reinheim na hranicích s Francií. Se **slovanskými** stavbami se setkáme v Passentin, Groß Raden, Ukranenland a Slawenburg Raddusch. **Středověk** rekonstruuje Museumsdorfes Düppel v Berlíně, Sachsenhof v Greven, Bachritterburg Kanzach, Turmhügelburg Lütjenburg, Oldenburger Wallmuseums, Bergstadt-Bleiberg.

Bajuwarenhof Kirchheim rekonstruuje objekty z 6. a 7. století a vznikl původně jako vzdělávací projekt pro děti a veřejnost.¹⁵⁰

Norsko

Norské **vikingské** archeoparky jsou Loftor Vikingmuseum s rekonstrukcí jednoho z největších vikingských domů nalezených v Evropě, Vikinggarden Karmoy. Době **bronzové a železné** jsou věnovány Bronseplassen, Fortidslandsbyen Landaa Jernaldergarden v Ullandhaug.¹⁵¹

Polsko

Park archeologiczny v obci Bochnia, Rezerwat archeologiczny w Gieczu a Muzeum Archeologiczne w Biskupinie rekonstruuje **středověk**, Stowarzyszenie Centrum Słowian i Wikingów Wolin je opevněná vesnice **Slovanů** a Vikingů. Osada Krzemionki v Ostrowci Świętokrzyském je rekonstrukcí **neolitických** obydlí.¹⁵²

---

¹⁵⁰ PELILLO, A. Guide to the archaeological open air museums in Europe. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009, s. 72.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 154.

¹⁵² PELILLO, A. Guide to the archaeological open air museums in Europe. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009, s. 158.

Rakousko

Hlavní inspirací pro rakouské archeoskanzeny je doba železná a to jak její halštatská, tak laténská fáze. Období pojmenované po hornorakouském **Hallstattu** představují Urgeschichtemuseum Niederösterreich Asparn/Zaya, Hallstattzeitliches Gehöft am Burgstallkogel, Freilichtmuseum Elsarn. **Keltům** jsou věnovány Keltendorf v Mitterkirchen, Kulm Keltendorf, oppidum Schwarzenbach, Keltendorf Uttendorf, Keltendorf Bad Dürrenberg, archeopark Carnuntum je rekonstrukcí **starořímské** městské čtvrti, Ötzidorf představuje **neolitickou** vesnici, ve Freilichtmuseum Frühmittelalterdorf Unterrabnitz se jedná o **raně středověkou** vesnici.¹⁵³

Rusko

Nedaleko Vyborgu stojí vikingská vesnice Svargas, kde je návštěvníkům demonstrován každodenní život v 10. století.¹⁵⁴

Řecko

U břehu jezera Kastoria na severu Řecka bylo vybudováno archeologické muzeum v přírodě Dispilio v podobě neolitické osady na kůlech.¹⁵⁵

Slovensko

Národní kulturní památka Havránok u nádrže Liptovská Mara je jednou z nejvýznamnějších archeologických lokalit Liptova. V roce 1991 zde byl zpřístupněn komplex rekonstruovaných objektů púchovské kultury z mladší doby železné (laténské) – obydlí, keramická pec, obětiště s obětní jámou, atd.). Středověk je zde zastoupen dřevěným opevněním s mostem, valy a strážní věží. tento projekt je velice ceněn i mezi odborníky z řad akademiků.¹⁵⁶

Španělsko

Archeoparky ve Španělsku jsou zaměřeny na období **neolitu** - Parc Arqueològic poblat neolític de la Draga v Banyoles, Parc Arqueològic mines de Gava s prohlídkou

---

¹⁵³ Tamtéž, s. 50.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 164.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 128.

¹⁵⁶ PIETA, K. 10 rokov archeologického múzea v prírode v Liptovskej Mare. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 3, 2002, s. 125 - 133.

neolitických dolů , Parque Científico de la Prehistoria Algaba de Ronda. Ciutadella Ibèrica de Calafell je rekonstrukcí citadely z **doby železné**, na lokalitě L'Esquerda se nachází pozůstatky z doby železné a základy **středověké** pevnosti. Turisticky velmi oblíbený park Arqueopinto u Madridu představuje **průřez historií** a jeho cílem je zejména vzdělávání dětských návštěvníků.¹⁵⁷

Švédsko

Švédsko je velmi bohaté na archeoparky s **vikingsou** tematikou: Fotevikens Museum v Höllviken, vikingská farma Årsjögård Årsunda, Birka Vikingstaden, Hornbore By v Hamburgsundu, VikingaTider v Löddeköpinge, Vikingabyen Storholmen v Norrtälje, hrad a farma Trelleborgen, Vikingagården Gunnes gård v Upplands Väsby, Vikingabyen ve Visby, Värmlandsvikingacenter a Fotevikens Museum v Malmö. Období **pravěku** jsou zastoupena v Ekehagens Forntidsby, Järnålderslandskap v Lötörp, Alsens Hembygdsförening, Vitlycke museum v Tanumshede, muzeum Vuollerim 6000, Järnåldershuset Nynäshamn a Eketorp v Degerhamnu.¹⁵⁸

Švýcarsko

Augsta Raurica se věnuje odkazu Říma, Village lacustre Gletterens je prezentací švýcarského neolitu, Laténium v Hauterive nabízí komplexní cestu pravěkem.¹⁵⁹

Velká Británie

Britské archeoparky prezentují bohatou historii ostrovů od **pravěku** (v Anglii Flag Fen, Bodrifty, Icení Village, Celtic Harmony Camp, osada v Glastonbury, ve Skotsku rekonstrukce crannogu – kruhového jezerního příbytku, běžného ve Skotsku a Irsku od 3 tis. př. n.l. až do středověku ve Scottish Crannog Centre, ve Walesu Castell Henllys, Llynnon mill v Anglesey,), přes staletí **římské** invaze (Lunt Roman Fort, Vindolanda Charitable Trust, Butser Ancient Farm, římské pevnosti Arbeia a Segedunum) a dobu **anglosaskou** (Saxonhouse v Market Rasen, Anglo-Saxon Village ve West Stow) až po **středověk** (Bede's World v Jarrow).

Chiltern Open Air Museum, Yorkshire Museum of Farming a waleské Living Museum v St Fagans jsou místa představující několik různých období.¹⁶⁰

---

¹⁵⁷ PELILLO, A. Guide to the archaeological open air museums in Europe. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009, s. 108.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 166.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 62.

Vzhledem k dlouhé tradici britské archeologie, jejímu zásadnímu působení na polích experimentální archeologie a hlavně public archaeology, je kvalita zdejších prezentací velmi vysoká. Britští vědci pracují na principu zveřejňování archeologie již řadu let, jejich bádání nebylo, tak jako u nás, omezeno poválečnou politickou situací. Veškeré teorie zde tak mohly být ověřovány a zlepšovány. Výsledky vzešlé z těchto výzkumů a spolupráce nejen archeologických odborníků jsou praktikovány mnoha institucemi. Anglická, skotská, waleská i irská archeologická muzea v přírodě jsou ukázkami, že akademická archeologie, popularizace, vzdělávání a turistika mohou působit společně, aniž by kterákoliv z těchto disciplin byla výrazněji omezena.

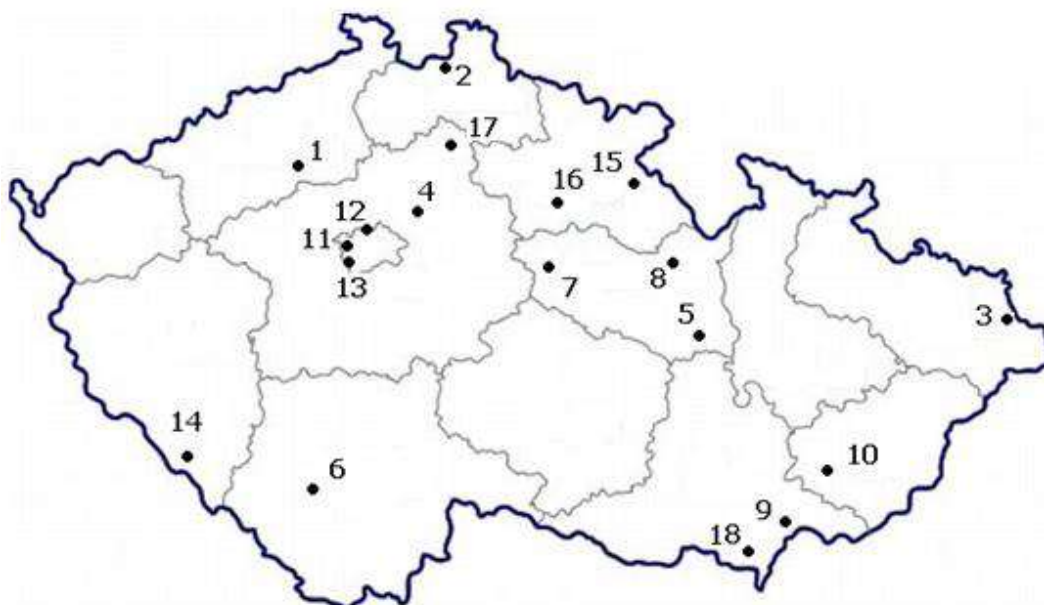
4.2 Archeoparky v České republice

Na území České republiky lze za archeopark označit asi 18 institucí, což je ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi počet poměrně vysoký. Podobné množství archeoparků najdeme ve Francii, Švédsku či Dánsku. Můžeme tedy dojít k přesvědčení, že se v ČR těmto institucím daří. Nelze však, samozřejmě, při charakterizování situace na našem území, vycházet pouze z jediného čísla. Je nutné se do problematiky ponořit hlouběji a prověřit fungování jednotlivých muzeí, neohlížet se pouze na kvantitu, ale také na kvalitu. Ne všechny tyto instituce naplňují definici archeoparku, jak ji podává EXARC, absolutně a bezvýhradně. I tak je ovšem považuji za dobré zmínit, neboť svým charakterem naplňují alespoň myšlenku popularizace dob minulých a ovlivňují mínění veřejnosti.

Následující kapitola je tedy věnována seznámení s jednotlivými archeologickými muzei v přírodě na území naší republiky se závěrečným zhodnocením.

---

¹⁶⁰ PELILLO, A. Guide to the archaeological open air museums in Europe. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009, s. 182.

Archeoparky v České republice - 1. Březno u Loun, archeologický skanzen; 2. Horní Vítkov, Curia Vítkov; 3. Chotěbuz-Podobora, archeopark; 4. Lysá nad Labem, Historické centrum dr.Botanicus; 5. Letovice, keltský skanzen Isarno; 6. Netolice, archeopark; 7. Nasavrky, keltský archeopark; 8. Křivolík, pravěká osada; 9. Mikulčice, slovanské hradiště; 10. Modrá - Velehrad, archeoskanzen; 11. Praha - Liboc, archeologický park; 12. Praha - Troja, archeopark Na Farkách; 13. Praha – Řeporyje, Středověký skanzen Řepora; 14. Prášíly, archeopark Keltoi; 15. Uhřínov pod Deštnou, Archeologické muzeum Villa Nova; 16. Všestary, Centrum experimentální archeologie; 17. Kosmonosy, Dětský Pravěký Skanzen Altamira; 18. Pohansko u Břeclavi, archeoskanzen

Březno u Loun

Archeologický skanzen Březno u Loun vznikl v místě archeologických výzkumů PhDr. I. Pleinerové, která zde od 80. let 20. století do roku 1992 prováděla experimentální rekonstrukce a jedná se o první počín tohoto druhu u nás.¹⁶¹ Skanzen byl od samého počátku budován jako vědecký experiment k potvrzení či vyvrácení hypotéz o pravěkých výrobních technikách, užívání nástrojů, náročnosti prací atd. Základem byly nálezy objektů z výzkumu zdejší polykulturní lokality, který probíhal již od 50. let 20. stol. Zbudované objekty pak byly zkoumány z hlediska obytných vlastností. Svou muzejní funkci získal archeoskanzen až následně. Zájem veřejnosti vedl k myšlence jeho zpřístupnění a využití pro muzejní účely, v roce 1994 přešel tedy skanzen do správy muzea v Lounech, které zde zajišťuje běžný návštěvnický režim.¹⁶²

¹⁶¹ LANGER, Jiří. *Atlas památek: evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005, s. 39. ISBN 80-734-0069-3.

¹⁶² ŠTAUBER, B.: Archeologický skanzen Březno a jeho muzejní využití. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2000, č. 1, s. 149–150.

Zdejší expozice se skládá z těchto objektů: neolitický dlouhý dům (kolem r. 4000 př. n. l., kultura s vypíchanou keramikou), raně slovanská chata ze 6. století n. l., zahloubená pod úroveň terénu a k ní náležící dvě zastřešené obilné jámy, germánská chata z doby stěhování národů ze 6. století n. l., nepatrně zahloubené slovanské obydlí z 9. století, slovanská hrnčířská pec z 9. století n. l., jáma k pálení keramiky na otevřeném ohni a několik typů proutěného hrazení zahrádky, usedlostí aj.¹⁶³⁾ Každá stavba je opatřena tabulkou s informací o předloze, podle níž byla zbudována – jedná se tedy o rekonstrukce v pravém slova smyslu.¹⁶⁴

Curia Vítkov

Dvorec "*Curia Vítkov*" je budován u obce Horní Vítkov u Chrastavy severozápadně od Liberce, provozovatelem je Curia Vítkov o. s.

Jedná se o repliku velmožského sídla z přelomu 12. a 13. století. Areál tvoří velmožský dvorec (obytná a hospodářská stavení, kostel) s navazující řemeslnickou osadou (kovárna, parní lázeň, hrnčířská a chlebová pec) a kontinuálně zde probíhá rozšiřování zástavby. Curia nabízí návštěvníkům ukázky způsobu středověkého života a prezentace raně středověkých řemesel (hrnčířství, kutí železa aj.) s možností si vše vyzkoušet¹⁶⁵. Zdejší kulturní akce jsou propagovány i v Polsku a Německu a část návštěvníků pochází tedy právě z těchto zemí.

Archeoskanzen je od roku 2009 členem sdružení EXARC.

Chotěbuz - Podobora

Archeopark v Chotěbuzi – Podoboře, otevřený 16. listopadu 2005, se nachází přímo v místě opevněného halštatského, slovanského a později i velkomoravského hradiště. Vedoucím tohoto projektu je doc. Kouřil z AÚ v Brně a park funguje jako jedna z poboček Muzea Těšínska.

První etapa výstavby byla realizována v letech 2001-2005. Cílem projektu je přiblížit návštěvníkům život slovanského opevněného hradiska (období 8. - 11. století). V současnosti je možné vidět repliky fortifikací, sídelních objektů, výrobních dílen a

---

¹⁶³ LANGER, Jiří. *Atlas památek: evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005, s. 39 - 40. ISBN 80-734-0069-3.

¹⁶⁴ PLEINEROVÁ, I. Březno : Experiments with building old slavic houses and living in them, *Památky archeologické LXXVII*, 1986, s. 104-176.

¹⁶⁵ *Curia Vítkov* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: < <http://curiavitkov.cz/curia6.html>>.

dalších objektů na tzv. Akropoli. Na místě stále probíhá archeologický výzkum a v plánu je další rozšíření archoparku.¹⁶⁶⁾

Historické centrum dr.Botanicus

Vesnice v Ostré u Lysé nad Labem je jedním z příkladů projektu, který neodpovídá obecně platné definici archeoparku. Toto centrum ovšem ani nebylo budováno s podobným záměrem, vzniklo jako volná inspirace, nikoliv rekonstrukce. Historické centrum funguje od roku 2000 a vzniklo jako komerční projekt firmy dr.Botanicus, vyrábějící přírodní kosmetiku. Má připomínat středověkou vesnici blíže neurčené datace a jeho úkolem je především dotvářet „přírodní“ a „tradiční“ atmosféru vhodnou k prezentování nesyntetických výrobků. *„Při tvorbě Historického centra jsme se nechali volně inspirovat starými rytinami, ale Centrum není replika konkrétních historických slohů nebo maketa vesnice z určité doby.“*¹⁶⁷ Největšími budovami jsou zde „hodovna“ a dvoupatrová budova, v níž se předvádí tradiční řemesla.

Isarno

Keltská vesnice z přelomu letopočtu, Isarno u Letovic, provozovaná sdružením KELTOI, o. s., rekonstruovala obydlí ohrazená dřevěnou palisádou.

Od roku 2011 bylo Isarno uzavřené z technických a provozních důvodů, jeho činnost byla přerušena kvůli nevyřešeným majetkoprávním vztahům mezi majiteli pozemku a radnicí města Letovice. Po téměř dvouleté nečinnosti začaly objekty chátrat a v květnu roku 2012 jich musela být z bezpečnostních důvodů polovina stržena.

V nedávné době došlo k dohodě KELTOI, o. s. a Letovic a občanské sdružení plánuje rekonstrukci areálu a jeho znovuzprovoznění, k němuž by mělo dojít již v létě 2013.¹⁶⁸

Netolice

Archeopark Netolice v jižních Čechách je budován od roku 2004 na místě odkryvu bývalého přemyslovského hradiště Na Jánu, které zde podle stávajících výsledků archeologického výzkumu stávalo od 10. do poloviny 13. století. Jedná se tedy o metodu

---

¹⁶⁶ Chotěbuz. *Muzeum Těšínska* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.muzeum.cz/pobocky/chotebuz.php>>.

¹⁶⁷ *Botanicus* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.botanicus.cz/cz/historicke-centrum-a-zahrady/stavba-centra-a-zahrad>>.

¹⁶⁸ *Isarno* [online]. [cit. 2013-01-04]. URL: <<http://www.isarno.cz/>>.

tzv. přímé rekonstrukce, kdy stavba vzniká „in situ“. Terénní výzkum zde již od roku 2000 provádí společnost Archeos, od roku 2007 se k výzkumu připojilo také Prachatické museum, Laboratoř archeobotaniky a paleoekologie PřF JU, Archeologický ústav FF JU a výzkum této lokality stále (byť s přestávkami) probíhá. Na hradišti byly objeveny pozůstatky dlouho hledaného kostela sv. Jana zbořeného za josefínských reforem, rovněž zde byla odkryta skupina pohřbů z neolitické fáze existence hradiště.

Výstavba archeoparku byla rozplánována do několika fází, včetně plánu na obnovení místního kostela sv. Jana v jeho raně středověké podobě. První fázi reprezentuje část palisádového opevnění se strážní věží, která byla dokončena v roce 2007. Od té doby výstavba stagnuje. Na místě je možno si prohlédnout torza archeologického výzkumu, žádné nové rekonstrukce zde však nevznikají¹⁶⁹.

Ačkoliv Netolické hradiště definici archeoparku teoreticky odpovídá, nedá se o této lokalitě říct, že by byla návštěvnický zajímavá či zásadně poučná. Celý areál působí dosti zanedbaným dojmem a leckterý výletník může být zklamán, že ho v cíli cesty čeká sice majestátní a kvalitně provedená, ale bohužel jediná rekonstrukce.

Nasavrky

Občanské sdružení Boii se podílelo na otevření již zmíněné interaktivní expozice Po stopách Keltů v místním zámku.

V současnosti provádí v Nasavrkách rekonstrukci keltské vesnice z 2. - 1. století př. n. l. Vesnice by měla být tvořena šesti tzv. dvorci (oplocený komplex tvořený obytným stavením, hospodářskými budovami, řemeslnými dílnami, výběhy pro zvířata atd.) a svatyní, celkem by se měla skládat 36 staveb¹⁷⁰. Výstavba probíhá od počátku roku 2010 a otevření je plánováno na přelom dubna a května 2013, provázejí ji ale značné komplikace a zdržení¹⁷¹.

---

¹⁶⁹ Důvodem je zřejmě nedostatek financí. Ačkoliv jsem oslovila jak netolické muzeum, tak místí správní orgány, nepodařilo se mi zjistit, jaké jsou ohledně archeoparku plány či prognózy.

¹⁷⁰ *Skansen. Boii* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://boii.cz/skanzen/>>.

¹⁷¹ Naposledy došlo k zastavení evropských dotací kvůli podezření z nezákonného jednání ve veřejných zakázkách. Podle informací z 10. 2. 2013 je ale již situace vyřešena a výstavba pokračuje. – Kelti nakonec ožijí. *Chrudimský deník* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://chrudimsky.denik.cz/zpravy_region/kelti-nakonec-oziji-zmrazeny-projekt-dostava-novy-impuls-20130210.html>.

Naučná Keltská stezka Železnými horami¹⁷² zahrnující blízké oppidum České Lhotice spolu s expozicí a archeoparkem budou tvořit jeden velký projekt, jenž má ambice být největším v ČR a jedním z největších v Evropě.

Křivolík

Pravěká osada Křivolík u České Třebové se věnuje zlomovým obdobím lidských dějin (36 000 př. n. l. – 900 n. l., od příchodu *Homo sapiens sapiens* do Evropy do počátku raného středověku).

Projekt začal v roce 2007 jako experimentální archeologické centrum, kde se ověřovaly např. pravěké postupy při zpracování kůže, kamenů. Dobovými postupy zde byly postupně vybudovány mj. neolitická pec na keramiku či neolitické pole, kovolitecká dílna aj. Osadu provozuje sdružení Bacrie o. s.¹⁷³ Jedná se o centrum zaměřené zejména na děti, čemuž odpovídá i širě nabízených vzdělávacích programů uvedených v následující kapitole.

Mikulčice

Národní kulturní památku Památník Staré a Velké Moravy se nachází na místě slovanského hradiště. Od 50. let zde probíhá systematický archeologický výzkum, od 60 let vznikají i expozice. Areál se od té doby postupně rozrůstá. V současné době se návštěvníci v muzeu osobně seznámí se dvěma stálými expozicemi (Velkomoravské Mikulčice - Knížecí hrad v údolní nivě řeky Moravy a Velkomoravské Mikulčice - Druhý kostel a sakrální architektura knížecího hradu) a v exteriérech pak s kopiemi základů osmi mikulčických kostelů a knížecího paláce¹⁷⁴.

Slovanské hradiště v Mikulčicích je částí Masarykova muzea v Hodoníně. Mikulčické hradiště není archeoparkem odpovídajícím uvedené definici, neboť zde nejsou rekonstruované objekty, ale „pouze“ základy staveb. Jedná se ale o lokalitu prvořadého významu a instituci ukázkově fungující i na vzdělávací rovině, proto jsem je do této skupiny zařadila.

---

¹⁷² Naučná stezka. *Boii* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.boii.cz/05-naucna-stezka/index.php>>.

¹⁷³ O osadě Křivolík. *Křivolík* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.krivolik.cz/o-osade-krivolik>>.

¹⁷⁴ Slovanské hradiště Mikulčice. *Masarykovo muzeum v Hodoníně* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.masaryk.info/slovanske-hradiste-mikulcice/62/>>.

Modrá

Archeoskanzen Modrá vznikl v roce 2004, nachází se severozápadně od Uherského Hradiště, v těsné blízkosti obce Velehrad, tradičně chápané jako centrum velkomoravské říše.

Rekonstruované sídliště z 9. století je obehnané obrannou palisádou a přibližuje život obyvatel Velké Moravy. Skanzen-sídliště se člení na funkční celky a areály. První představuje opevnění se vstupní branou a strážními věžemi. Na něj navazuje areál sídlištně-hospodářský, který plynule přechází v areál mocenský. Poněkud osamoceně stojí areál církevní. Okruh skanzenem uzavírá řemeslnický areál a informační centrum se zázemím¹⁷⁵. Jedná se o největší archeoskanzen na území ČR. V roce 2011 vznikla obranná věž (12m vysoká), která je využívána jako rozhledna s výhledem na celý skanzen a okolí).

Praha - Liboc

Činnost Archeologického parku Liboc, zahájena na přelomu let 1995/96, je zaměřena na ověření středověkých pracovních postupů a technologií a zpřístupnění výsledků vědeckovýzkumné práce archeologů nejširší veřejnosti.

Soubor rekonstrukcí středověkých obytných a hospodářských staveb budovaných na ploše parku zahrnuje stavby, jejichž pozůstatky byly odhaleny při archeologickém výzkumu sídelního areálu u kostela sv. Petra na Poříčí. Jedná se o dvouprostorový obytný dům se zahloubeným sklepem, zahloubenou stavbu (patrně dílna nebo skladovací prostor) a lehkou nadzemní stavbu se sloupovou konstrukcí, stěnami a štíty vyplétanými proutím a omazanými hliněnou mazanicí. Druhou část parku tvoří ideální rekonstrukce pozdně středověké zemědělské usedlosti – roubený obytný dům s hliněnou omázkou a valbovou doškovou střechou, studna s roubenou konstrukcí, roubený špýchar s doškovou střechou, chlebová pec, oboroh¹⁷⁶, tkalcovská dílna atd.¹⁷⁷

Tento projekt byl koncipován jako vzdělávací středisko s cílem rozvíjet povědomí veřejnosti o významu archeologického kulturního dědictví. Zůstal však bohužel nedokončen kvůli skutečnosti, že pozemek, na němž vyrostl archeopark, měl jiného vlastníka. Personální změny na radnici Prahy 6 i ve společnosti Archaia vedly k

---

¹⁷⁵ *Archeoskanzen Modrá* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.archeoskanzen.cz/projekt.html>>.

¹⁷⁶ Prístřešek sloužící k uskladnění sena.

¹⁷⁷ Archeologický park Liboc. *Archaia* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.archaia.cz/liboc/lib_pred.htm#predstavujeme>.

pozastavení projektu.¹⁷⁸ V současné době ale archeopark opět funguje - v sezóně (od dubna do října) a v rámci jednorázových akcí jako advent či Velikonoce.

Archeopark Na Farkách

Poloha „Na Farkách“ v Praze -Troje je výrazně vymezena dvěma bočními údolními a má strategicky velmi výhodnou polohu na okraji terasy nad Vltavou. Vzhledem k tomu si lidé toto místo a jeho okolí zvolili k obývání již v pravěku. V letech 1966 – 1973 zde probíhaly archeologické výzkumy a byly zde nalezeny pozůstatky celkem pěti osad a stejného počtu pohřebišť z různých období pravěku.

Záměr dr. Ivany Pleinerové vybudovat zde archeopark zůstal nerealizován.¹⁷⁹ Prostor je součástí Botanické zahrady hlavního města Prahy. Je zde plocha s kultovním okrskem, ohrazená palisádou s branou s ochozem, která má sloužit k jednorázovým akcím.¹⁸⁰

Řepora

Středověký skanzen Řepora se nachází mezi pražskými Stodůlkami a Řeporyjemi. Vesnice vznikala od roku 1999 na místě bývalé těžebny cihlářské hlíny, a to pomocí dobových stavebních technologií a s použitím přírodních materiálů. Provozovatelem této instituce je Řepora a.s.

Jedná se o repliku osady ze 14. století, která je obehnaná dřevěnou palisádou se vstupní branou a věžemi. Uvnitř se nachází obytné i hospodářské objekty, řemeslné dílny, krčma, kostelík atd. Vesnici ožívují hospodářská zvířata, v několika přírodních jezírkách zde žijí různé druhy ryb i raci. Personál je oblečen v dobových kostýmech a prezentuje návštěvníkům středověká řemesla a běžné denní aktivity. Celý projekt je spíše komerčního zaměření.

Prášily

Archeopark Prášily nedaleko Železné Rudy na Šumavě byl založen roku 1994. Jedná se o rekonstrukce obydlí a staveb z populárního keltského období, tedy doby laténské. Provozovatelem archeoparku je sdružení KELTOI, o. s., stejně jako v letovickém Isarnu.

---

¹⁷⁸ TRYML, M. Archeoparky a péče o památky. *Zprávy památkové péče*, 2007, roč. 67, č. 6, s. 457.

¹⁷⁹ PLEINEROVÁ, I. Současný stav a problémy projektu Archeopark Praha Troja. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2000, č. 1, s. 153–154.

¹⁸⁰ Poloha „Na Farkách“. *Botanická zahrada Praha Troja* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.botanicka.cz/hlavni-stranka/detem/archeopark.html?page_id=129>.

Archeopark tvoří rekonstrukce keltských obydlí a staveb, jeho dominantou je opevnění tvořené hliněným valem, na sucho lícovanou kamennou zdí vyztuženou tesanými trámy se vstupní bránou a obrannou věží (rekonstruováno dle nedalekého oppida Nedvězice), dále zde najdeme panský dům (dle nálezu z Mšeckých Žehrovic), dřevník a přístřešky pro výrobu keramiky, tkaní a mincovnictví.¹⁸¹ Další objekt – obytný srub z tesaných trámů byl bohužel zničen neznámým žhářem.

Villa Nova

V roce 1993 bylo v Uhřínově pod Deštnou založeno občanské sdružení – Středisko experimentální archeologie, jehož cílem bylo zbudovat středověký archeoskanzen 13. a 14. století, při dodržení zásad archeologického experimentu. Jeho zakladatelem je Bohumír Dragoun.

Rekonstrukce obytných staveb byly provedeny na základě dobře dokumentovaných nálezů z celého území Čech (např. polozemnice v Sekance u Davle (Praha) a polozemnice z Mariánské louky v Děčíně; ke stavbě hospodářských staveb pak byly využity ikonografické doklady, jako například Velislavova bible - potopa světa, Klanění Sv. Otců, Boskovická bible), na místě samotném tedy žádný výzkum prováděn nebyl. Ve středisku je provozováno experimentální zemědělství na dvou polích získaných technikou žďáření, mulčování, rytím a plním. Výrobní okruh se skládá z hrnčířské pece, kolomazné pece a kovářské dílny.¹⁸²

Muzeum se věnuje převážně vědeckovýzkumné činnosti a široce spolupracuje s odborníky i s dalšími archeologickými muzei.

Všestary

Centrum experimentální archeologie ve Všestarech u Hradce Králové vznikalo od roku 1997 pod taktovkou doc. Radomíra Tichého z katedry archeologie FF UHK.¹⁸³ Původně se jednalo o „laboratoř“ pro univerzitní studenty archeologie – experimentální výroba a výpal pravěké keramiky, výroba broušených kamenných nástrojů, tavba bronzu,

---

¹⁸¹ Archeopark Prášíly. *Keltoi* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.keltoi.cz/archeoparky/archeopark-prasily>>.

¹⁸² DRAGOUN, B. Villa Nova Uhřínov. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 179 – 180; PISKAČOVÁ, I. Zemědělský projekt Villa Nova Uhřínov. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 181 – 184; informace o ikonografických dokladech byla získána od B. Dragouna.

¹⁸³ TICHÝ, R.; THÉR, R. Centrum experimentální archeologie Všestary. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2000, č. 1, s. 164–169.

tesařská práce, výroba textilu, výroba kostěných nástrojů, ukázka pravěkého zemědělství atp.¹⁸⁴ Kromě kultur rozvíjejících se na českém území se centrum zabývá např. i Vikingy.

Od roku 2000 je centrum otevřeno veřejnosti, v roce 2003 se stalo členem EXARC. Během sezón 2011 a 2012 byl areál pro veřejnost uzavřen, k jeho otevření došlo v lednu 2013 – byla zde rozšiřována samotná plocha areálu a vznikala nová trojpodlažní budova Pravěkého muzea, reprezentující tři aspekty pravěkého života a zároveň také tři typy archeologické práce. Podzemní část („svět mrtvých“) - hmotné artefakty a metoda jejich odkrývání + způsoby pohřbívání, přízemí - reálný život a krajina v pravěku, experimentální archeologie, etnoarcheologie, nadzemní podlaží („nebeský svět idejí“) - letecká archeologie, satelitní snímkování, vývoj člověka od pravěku až po stěhování národů¹⁸⁵.

Altamira – pravěký skanzen Kosmonosy

Počátky zdejší činnosti spadají do roku 1986, kdy skupina nadšenců v dětském táboře v Jetřichovicích začala realizovat práci s dětmi na téma pravěku a středověku. V témže roce vznikl také oddíl SOPEA (Stanice ochránců přírody a experimentální archeologie), jejíž základnou se posléze archeoskanzen stal. Pravěký skanzen Altamira byl založen za podpory odborů KOVO Škoda Auto, a. s. a MÚ Kosmonosy v roce 1992. Postupem času se Altamira stala centrem dětské experimentální archeologie v České republice a jedná se o jeden z nejstarších projektů tohoto druhu u nás.¹⁸⁶

Jako odborní poradci zde působili např. doc. PhDr. Radomír Pleiner, CSc. (prehistorická metalurgie), PhDr. Ivana Pleinerová, CSc. (prehistorické stavby) nebo Ing. arch. Jiří Štěřba.

V areálu skanzenu se nachází asi 10 objektů, např. zahloubená polozemnice z 2. století př. n. l., středověká sklářská huť, raně středověký chlév. Jsou zde pěstovány staré odrůdy pšenice, sklizené replikami neolitických nástrojů. Mouka se mele na kamenném drtidle, chléb se peče v replice pece ze starší doby železné.¹⁸⁷ Sdružení Altamira má také svou klubovnu připomínající anglickou prehistorickou usedlost Buster Hills (dle projektu výše zmíněného ing. Štěřby), kde se konají schůzky různých dětských a mládežnických

---

¹⁸⁴ Počinem této instituce, který se dostal i do povědomí širší veřejnosti, byla výroba neolitického monoxylu a jeho následné testování ve Středozemním moři.

¹⁸⁵ *Archeopark Všešary* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL:

<<http://www.archeoparkvsestary.cz/archeopark.html>>.

¹⁸⁶ CVRČEK, J., NAJMAN, R. Dětský pravěký skanzen Altamira Kosmonosy. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)* roč. 1, 2000, s. 175.

¹⁸⁷ CVRČEK, J., NAJMAN, R.: Dětský pravěký skanzen Altamira Kosmonosy. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 175 – 178.

skupin. Děti se zde seznamují se základy archeologie, přírodovědy, tábornictví apod. Součástí aktivit jsou též různé hry a zájmové činnosti.¹⁸⁸

V současné době je, bohužel, činnost archeoskanzenu výrazně utlumena, experimenty se zde provádějí pouze jednou ročně a pravidelná otvírací doba je zrušena z důvodu nezájmu veřejnosti. Jediný zdejší průvodce je vážně nemocen, proto je zásadně omezena i možnost předem organizovaných exkurzí.¹⁸⁹

Pohansko

Na území Pohanska u Břeclavi probíhal od padesátých let intenzivní archeologický výzkum významné slovanské lokality z 9. století. Dnes zde stojí rekonstrukce jedné polozemnice s pohanskou svatyní, keramickou pecí a studnou, takže tento projekt také není ideálním zhmotněním pojmu archeopark.

---

¹⁸⁸ *Altamira* [online]. [cit. 2012-10-12]. URL: <<http://www.altamira.cz/skupiny.html>>.

¹⁸⁹ Jedná se o informace z podzimu 2012.

4.2.1 Shrnutí situace v českých archeoparcích s přihlédnutím k evropským institucím

Mám-li sumarizovat uvedené informace o českých archeologických muzeích v přírodě, docházím k závěrům, které vyznívají méně pozitivně než úvodní kvantitativní charakteristika. Z 18 institucí dvě zatím nejsou dokončeny (Isarno, Nasavrky; to je ale spíše dobrá zpráva), dvě mají velmi nejistou budoucnost (Netolice, Altamira), tři jsou komerčními projekty (Ostrá, Curia Vítkov, Řepora), Pohansko a poloha Na Farkách jsou spíše významnými lokalitami než archeoparky a mikulčická expozice více odpovídá standardní muzejní prezentaci a prezentaci in situ. Zbývá tedy 8 projektů, které lze bez sebemenšího uzardění definovat jako archeologická muzea v přírodě. I přesto se jedná o solidní počet a bude-li kladen důraz spíše na edukativnost (a práce má za cíl hodnotit právě tuto složku) a funkčnost než na absolutní autenticitu a důvod vzniku, dají se do této množiny zapojit i Curia a Řepora.

Kvalita provedených rekonstrukcí se jak u nás, tak v zahraničí liší muzeum od muzea v závislosti na jeho funkci (viz Válkovo členění výše), podmínkách vzniku a míře vzdělání tvůrců. Bohumír Dragoun vidí nedostatky českých archeoparků v tom, že se soustředí zejména na technologické procesy a vlastní stavby a často pomíjejí prostorové vztahy a kontext s dalšími objekty: „... je velmi důležité, aby umístění plochy polí, technologické objekty – tj. zdroje obživy a aktivity, byly v co největší možné míře v souladu s našimi znalostmi a zároveň se specifikacemi daného místa. Zde je patrně největší dluh našich archeologických skanzenů, které vůbec nebo jen v omezené míře odpovídají na tuto výzvu. Zatím velmi nástinově je ukázáno zemědělství a to především díky své pracnosti.”¹⁹⁰

Co se týče praktického fungování muzeí, většina jich je otevřena pouze v sezóně, což je vzhledem k jejich charakteru logické. Výhodou velké části evropských archeoparků je, že se přímo v jejich areálu, případně nedaleko od něj, nachází muzeum, kde je možné prohlédnout si originální artefakty, jejichž kopie jsou používány v muzeu v přírodě. Respektive, tato muzea v přírodě jsou často integrální součástí muzeí s archeologickými expozicemi, doplňují vystavené nálezy, tvoří k nim zrekonstruovaný model (např. Moesgard v Dánsku, Nowa Slupia v Polsku, Asparn/Zaya v Rakousku).¹⁹¹ To pomáhá k lepšímu pochopení a přiblížení významu vystavovaných předmětů. U nás tuto možnost

---

¹⁹⁰ DRAGON, B. Několik poznámek k budování a provozu archeologického muzea v přírodě. In: *Živá archeologie (Re)konstrukce a experiment v archeologii* 7, 2006, s. 88.

¹⁹¹ KOVÁRNÍK, J. Stručné dějiny muzeí v přírodě. In *Živá archeologie* 10, 2009, s. 80.

nabízí Villa Nova, Nasavrky a nejnověji již několikrát zmiňované centrum ve Všeštarech. Muzea rovněž poskytují možnost návštěvy lokality i v zimních měsících.¹⁹²

Pro běžného návštěvníka nepoznamenaného studiem archeologie je návštěva archeoparku nejvhodnější během konání speciálních akcí, kdy areál ožívá kostýmovanými řemeslníky, kteří mu osvětlí podstatu svých činností, jsou mu nápomocni v jejich zkoušení a podají mu doplňující informace. Z vlastní zkušenosti vím, že návštěvy některých archeoparků v době standardního provozu nemusejí poskytnout kýžený zážitek. Osobně chápu jako velmi přínosné, jsou-li prohlídky areálů komentované, jak je tomu např. v Chotěbuzi, v případě, že je návštěvník pouze „vypuštěn mezi polozemnice“ a má si je prohlédnout sám, odnese si výrazně méně dojmů a poznatků. V etnografických muzeích v přírodě je tento problém často řešen tím, že jsou stavby opatřeny doprovodným textem ve formě např. tabulky, který osvětluje jejich stáří, původ, účel atd. Každodenní život je ilustrován vnitřní expozicí s figurínami našich předků provádějícími určitou činnost (tzv. dioráma) a rovněž doplněn textem. Tyto metody v archeoparcích většinou nejsou použité (a leckdy ani použitelné) z několika praktických důvodů – v rekonstrukcích starších staveb není možné figuríny absolutně uchránit jednak před přírodními vlivy (hlodavci atd.), ale hlavně před možností zcizení či poškození. Výjimku tvoří skanzen v Chotěbuzi, kde několik figurín je, zdejší hradiště je ovšem velmi dobře zabezpečeno palisádovým opevněním, které snižuje riziko vstupu nepovolaných osob a tím i ztráty či poničení na minimum. Instalaci figurín do chýší a polozemnic (které jsou v našem prostředí nejčastěji rekonstruovanou stavbou) rovněž často brání malé rozměry objektu a také zdejší nevhodné světelné podmínky – ty jsou také důvodem nemožnosti využít k vysvětlení texty instalované uvnitř staveb. V některých archeoparcích (např. Březno) jsou rekonstrukce opatřeny, jak již bylo zmíněno, alespoň tabulkami venkovními, poskytujícími základní informace. I tak ale považuji za ideální způsob, jenž je praktikován v zahraničních institucích, kde bývá běžné, že v areálu funguje několik zaměstnanců (počet závisí na velikosti centra a individuálních prostředcích instituce), kteří jsou dobře obeznámeni s prezentovanou problematikou a jsou schopni a ochotni poskytnout poptávané informace. Tento způsob dává návštěvníkovi dostatečnou volnost - samostatně procházet a prohlížet si vše v tempu a systémem, které mu vyhovuje (tedy není tlačěn časem prohlídky, omezován zbytkem skupiny, nucen v konkrétní okamžiky poslouchat výklad atd.) a zároveň mu nabízí možnost získat doplňující informace či odpovědi na případné dotazy.

---

¹⁹² Viz Všešтары.

Důvodem, proč není takový model aplikován v českých institucích, je pravděpodobně jeho nákladnost. Hlavním problémem, se kterým se potýká většina zdejších muzeí v přírodě, je totiž nedostatek finančních zdrojů. S ním souvisí nedostatek personálu a malá míra propagace, která má za následek nezájem veřejnosti a nízkou návštěvnost, z ní pak plynou finanční propady a kruh se uzavírá.

V jiných evropských zemích je častým jevem podpora archeoparků ze strany různých institucí (státních i soukromých firem) a muzea v přírodě kromě vědecké a vzdělávací činnosti, provozují i aktivity ryze komerční – možnost pořádání svateb a společenských akcí v areálu, teambuildingové programy atd. Samozřejmě stejně jako u nás existuje řada projektů vzniklých přímo k těmto účelům bez vědeckého plánu, obecně lze ale říci, že v západoevropských a skandinávských zemích není tak striktní dělení komerčních a vědeckých záměrů. Silný vliv má i leckde lépe propracovaná grantová politika, ale to jsou faktory velmi specifické, které nelze příliš generalizovat, neboť se liší stát od státu a muzeum od muzea. Nesporný je ovšem fakt, že archeoparky v zahraničí investují velkou část energie (a samozřejmě i finančních zdrojů) do propagace. To je patrné už ze srovnání v dnešní době zásadních webových prezentací. Většina českých muzeí je v tomto ohledu dosti laxní, což má ale posléze neblahý vliv na návštěvnost. Pokud se totiž potenciálnímu návštěvníkovi nepodaří zjistit ani otvírací dobu archeoskanzenu (a když už nějakou nalezne, je nadepsána „pro sezónu 2008/2009“), podstatně to ovlivní jeho záměr se na dané místo vypravit. Tato nedůslednost většinou ovšem souvisí celkovou problematickou situací instituce. S propagací souvisí i kvalita a šíře nabídky vzdělávacích programů, jimž je věnována následující kapitola.

5 VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY

Výsledky experimentální archeologie jsou velmi lákavé pro školní mládež i pro širokou veřejnost. Návštěvníci archeologických muzeí v přírodě mohou pozorovat nástroje, archeologické objekty a zařízení z hlediska postupu jejich zhotovení a dalšího užití. Ve většině center experimentální archeologie se mohou těchto experimentů aktivně zúčastnit. Z pedagogického hlediska laik snáze pozná a pochopí funkci archeologických artefaktů, ale také v něm vzbudí zájem o jejich záchranu. Mimo to mají zážitky a dojmy u veřejnosti trvalejší charakter. Archeologická muzea v přírodě jsou významná nejen pro archeologii a muzeologii, ale mohou navíc vhodně doplnit i výuku dějepisu ve školách.¹⁹³

„Muzea v přírodě jsou a budou díky své atraktivnosti spolu s médii největším zprostředkovatelem informací o minulosti pro širokou veřejnost. Klasická muzea jsou pro většinu příliš statická a naučná literatura má přece jenom omezenou cílovou skupinu.“¹⁹⁴

Následující kapitola je náhledem na způsob, jak se k problematice vzdělávání staví jednotlivé skanzeny, jaké jsou jejich služby v této oblasti, zda nabízejí speciální programy pro školy či veřejnost atd. První část se věnuje vybraným archeoparkům evropským, jelikož postihnout kompletní celoevropskou problematiku by vydalo na samostatnou práci, druhá situaci na našem území. V závěru dojde ke komparaci širší nabídky i používaných prezentačních metod.

5.1 Vzdělávací programy v evropských archeoparcích

V dánském archeoparku **Sagnlandet Lejre**¹⁹⁵ je možno vybrat si ze dvou desítek naučných stezek areálem. Liší se tématem i délkou trvání od půldruhé hodiny až po několikadenní pobyty. Programy mohou být zaměřeny na dobu kamennou, dobu železnou, Vikingy, středověk či novověk, z nichž každý má ještě konkrétní tematické okruhy. Například v Době železné lze zvolit z okruhů „Pole a les“ zabývající se zemědělstvím, „Hlína a oheň“ o keramice nebo tkalcovská „Vlna a vlákno“, ve vikingské době se skupiny

¹⁹³ KOVÁRNÍK, J. Stručné dějiny muzeí v přírodě. In *Živá archeologie* 10, 2009, s. 80.

¹⁹⁴ DRAGON, B. Několik poznámek k budování a provozu archeologického muzea v přírodě. In *Živá archeologie* 7, 2006, s. 88.

¹⁹⁵ Educational services. *Sagnlandet Lejre* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.sagnlandet.dk/Educational-services.214.0.html>>.

mohou rozhodnout, zda strávit den jako „cestovatel“ nebo „farmář“. Programy lze libovolně kombinovat, ke skupině je přidělen instruktor (jeden až tři, záleží na druhu programu), který ji trasou provede, podá výklad a odpovídá na případné dotazy. Děti se do činností aktivně zapojí, pracují s kopiemi dobových nástrojů.

Pro veřejnost existuje nabídka sezónních programů, která se liší podle jednotlivých ročních období. V zimních měsících je nabídka omezena, nicméně archeopark funguje např. o vánočních svátcích. V Lejre jsou připraveny každodenní aktivity, většina zdejších objektů je „obývána“ zaměstnanci archeoparku, kteří návštěvníka velmi ochotně informují o „svém“ stanovišti, předvedou např. některá řemesla a pomohou s jejich vyzkoušením. Kromě těchto běžných činností existují i týdenní programy speciálních akcí a víkendové nabídky.¹⁹⁶

V **Le Paléosite** v Saint Césaire ve Francii nabízejí několik vzdělávacích „balíčků“ pro děti z mateřských, základních¹⁹⁷ a středních škol. Vzhledem k zaměření celého archeoparku se jedná o exkurze do doby kamenné, programy jsou rozděleny na dvě části (dopolední a odpolední). V jedné z částí jsou děti provedeny archeoparkem a druhá je poté naplněna aktivitami, jako např. stavba chýše ve „Dni nomáda“ (Journée du nomade), rozeznávání stop zvěře ve „Dni lovce“ (Journée du chasseur), rozdělávání ohně v „Činnostech pravěkých lidí“ (Gestes des hommes préhistoriques) nebo modelování z jílu a skalní malby ve „Dni objevů“ (Journée découverte) pro nejmenší děti.

Kromě standardních prohlídek pro veřejnost Le Paléosite nabízí 2 celodenní programy pro skupiny dospělých návštěvníků – první je tematicky zaměřen na evoluci, zahrnuje dopolední komentovanou prohlídku parku a odpolední přednášku a besedu. Druhý program poskytuje vhled do každodenního života neandrtálců, dopoledne je standardně věnováno procházce po lokalitě, odpoledne pak demonstracím štípání pazourků a rozdělávání ohně s možností praktického vyzkoušení.¹⁹⁸

V německém archeoparku **Archäologisches Zentrum Hitzacker** z doby bronzové se mohou děti od šesti let zúčastnit programů rozdělených podle témat na rukodělné (práce s vlnou, výroba šperků z drátků, tkaní, práce se dřevem, výrobky z pazourků), lovecké a

---

¹⁹⁶ Spring season. *Sagnlandet Lejre* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.sagnlandet.dk/Spring-season.1341.0.html> html >.

¹⁹⁷ Groupes scolaires primaires. *Le Paleosite* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.paleosite.fr/sites/default/files/plaquette%20primaires%202012%202013.pdf> >.

¹⁹⁸ Groupes adultes. *Le Paleosite* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.paleosite.fr/sites/default/files/Adulte%202013_0.pdf >.

umělecké (kreslení dřevěným uhlím, výroba korálků). Hitzacker centrum rovněž nabízí rovněž program Den v době bronzové, který obsahuje průřez různými aktivitami a lze jej přizpůsobit různým věkovým skupinám.¹⁹⁹

Programy, které jsou v nabídce pro školy lze přizpůsobit pro všechny věkové kategorie, kromě Dne v době bronzové se jedná například o témata pravěký lov, práce s kůží, umění v době bronzové atd.²⁰⁰

V dalším německém archeoparku **Bajuwarenhof Kirchheim** je možné absolvovat základní program, který návštěvníky provede archeoparkem a seznámí je s metodami archeologické práce.²⁰¹ Tento základ lze následně doplnit o speciální programy na různá témata jako dobová kuchyně, zemědělství či archeologický výzkum atd. Doplnkové programy mají v nabídce vždy uveden doporučený věk žáků a předměty, jejichž výklad mohou obohatit.

Urgeschichtemuseum Niederösterreich v Asparn / Zaya má pro školní výpravy připraveny hodinové či dvouhodinové prohlídky muzea v německém, českém i anglickém jazyce. Kromě toho se mohou školní skupiny přihlásit na dvouhodinový workshop, kde se děti v malých skupinách seznámí s pravěkými způsoby výroby (např. plstění, mletí zrní a pečení chleba, hrnčířství, tkaní na tkalcovském stavu, předení či výroba měděných šperků). Po odpoledním workshopu je možné využít možnost přenocování v neolitickém dlouhém domě na slaměných postelích.²⁰²

Dospělí návštěvníci mohou kromě prohlídek v otvírací době využít i nabídku samostatné prohlídky pro skupinu a to buď zcela jednoduché, nebo doplněné o aktivity jako např. hod oštěpem či křesání ohně.

Muzeum **Malagne** v belgickém Rochefort dělí nabídku pro školy na programy pro děti do osmi a od osmi let²⁰³. Tematický program pro nejmladší obsahuje prohlídku vily,

---

¹⁹⁹ Museumspädagogisches Angebot für Schulen. *Archäologisches Zentrum Hitzacker* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.archaeo-zentrum.de/bilder/aktionsprogramme.pdf>>.

²⁰⁰ Aktionsprogramme. *Archäologisches Zentrum Hitzacker* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.archaeo-zentrum.de/seiten/aktionsprogramme.html>>.

²⁰¹ Schulklassen. *Bajuwarenhof Kirchheim* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://bajuwarenhof.de/category/schulklassen/>>.

²⁰² Pravěk pro školy. *Urgeschichtemuseum Niederösterreich* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.urgeschichte.at/pravek-pro-skoly/pravek-pro-skoly>>.

²⁰³ Enseignants. *Malagne* [online]. [cit. 2013-01-04]. URL: <<http://www.malagne.be/fr/enseignants.asp>>.

kde se děti seznámí se zdejší každodenním životem. Pro starší děti je pak připravena prohlídka zaměřená spíše na problematiku archeologie jako vědy, která jim přibližuje archeologický výzkum a základy experimentální archeologie. Oba vzdělávací programy pak mohou školy doplnit o jednu až tři z nabízených aktivit (malba, keramika, plstění, mozaika, výroba parfémů, šperků atd.). Malagne rovněž poskytuje starším studentům příležitost získat zkušenosti v oblasti experimentální archeologie. Pro veřejnost jsou zde připraveny speciální víkendové animované programy.

Italský archeopark **Boario Terme**²⁰⁴, který se zaměřuje na vzdělávání mládeže, má speciální půldenní či denní programy pro mateřské školy obsahující komentovanou prohlídku areálu vedenou lektorem, jízdu na voru, střelbu lukem, mletí mouky atd. Třídy prvního stupně základních škol si mohou zvolit ze sedmi různě zaměřených programů, vyšší stupně z programů dvanácti (např. práce s kovem, lov, život ve starém Římě, jeskynní malby). V nabídce jsou rovněž programy pro celé rodiny a skupiny.

5.2 Vzdělávací programy v českých archeoparcích

Skanzen ve **Březně** je otevřený celoročně, prohlídky jsou limitovány počasím. Na objednávku se zde pro skupiny konají prohlídky s výkladem odborných pracovníků Oblastního muzea v Lounech, ale žádná stálá nabídka programů neexistuje. V letní sezóně vždy jeden víkend v měsíci předvádějí členové skupiny Haljaruna²⁰⁵ ukázky starých řemesel včetně výkladu. V červnu pořádá muzeum dětský den, v září divadelní představení pod širým nebem. V minulých letech organizovala archeoložka také vítání sezóny a noc ve skanzenu. Během roku navštěvují skanzen převážně děti ve školních výpravách, některé školy se do skanzenu vracejí pravidelně (jedná se o instituce z okolí – např. chomutovské gymnázium). Pro širší veřejnost může být lákadlem i fakt, že každý první čtvrtek v měsíci je skanzen přístupný zdarma.

Archeopark **Chotěbuz-Podobora** nabízí tři typy výukových programů pro děti a veřejnost. 1. verze programu probíhá formou hodinové prohlídky hradiště s průvodcem –

---

²⁰⁴ Area scuole. *Archeopark*. [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.archeopark.net/sito/home_page/area_scuole>.

²⁰⁵ *Skupina Haljaruna* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://haljaruna.com/>>.

jedná se o standardní prohlídku pro veřejnost, 2. program určený zejména dětem trvá dvě hodiny a jedná se opět o komentovanou prohlídku hradiště doplněnou o aktivity a soutěže. V rámci 3. programu může návštěvník absolvovat tříhodinovou prohlídku hradiště a zhlédnout vystoupení Skupiny historického šermu Tizon.²⁰⁶ Mimoto jsou v Chotěbuzi organizovány další zvláštní akce, např. noční prohlídky. Na hradišti také stále probíhá archeologický výzkum, což nabízí návštěvníkům dobrou příležitost nahlédnout i „pod pokličku“ samotného oboru.

Jak jsem se dozvěděla od místních pracovníků, jsou všechny typy zdejších prohlídek hojně využívány, například dětského programu (v předchozím textu označeného číslem 2) se často účastní výpravy z mateřských škol a noční prohlídky bývají obsazeny dlouho dopředu.

Archeopark v **Netolicích** školní vzdělávací programy nenabízí, nepodařilo se mi zjistit žádné informace ani o případných komentovaných prohlídkách, což zřejmě souvisí i s dříve zmíněnou stagnací výstavby a problematickým fungováním instituce.

Město Netolice ve spolupráci se společností Archeos o.s. a Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích zde v minulých letech ale pořádalo „Letní školu archeologie“. Ta nabízela účastníkům z řad studentů středních i vysokých škol bohatý program, zahrnující terénní výzkum, zpracování artefaktů, laboratorní průzkum materiálů biologického původu a četné odborné přednášky.

Archeopark **Nasavrky** je ve výstavbě²⁰⁷ a o plánovaných programech zatím nejsou žádné informace. Dá se ale předpokládat, že naváže na vzdělávací projekty již fungující v interaktivní expozici v budově místního zámku - školní program „Po stopách Keltů“, doporučený jakožto doplnění učiva o pravěku. Návštěvník je proveden světem keltské civilizace v Čechách a na Moravě s odkazy na evropský kontext. Seznámení s pravěkými výrobními technologiemi probíhá formou ukázek života a řemesel, zahrnuta je procházka naučnou stezkou i keltským oppidem v doprovodu průvodce a za vedení lektorů. Dále muzeum nabízí Řemeslné moduly, v nichž v zámecké zahradě probíhá experimentální práce s různými materiály - tavba cínu, výroba opukových forem a odlévání šperků, drátkování, odlévání mincovních střížků a ražba mincí, česání a spřádání vlny, barvení látek, tkaní, plstění, výroba keramiky, mletí obilovin ap. Organizátoři doporučují si pro

---

²⁰⁶ Skupina Tizon [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.tizon.cz/index.php>>.

²⁰⁷ Příloha č. 11.

jednodenní exkurzi vybrat pouze 2 dílny, je ale možné zde strávit více dní (v nabídce jsou čtyř až šestidenní pobyty vhodné pro 4. až 8. ročník ZŠ a odpovídající ročníky gymnázií) a obsáhnout tak širší spektrum činností.

Nasavrcké muzeum rovněž v roce 2011 realizovalo projekt *Historie jinak*, jehož hlavním cílem je vzdělávání učitelů, zaměřené na využívání nových poznatků v učivu o pravěku, na zavádění metod interaktivního a projektového vyučování a na rozvoj mezipředmětových vazeb. Projekt byl zaměřen na učitele dějepisu a navazujících předmětů ze ZŠ a SŠ v Pardubickém kraji a v jeho rámci proběhla tvorba tematických vzdělávacích materiálů pro pedagogy (jedná se o sadu metodických materiálů, které poskytnou pedagogům souhrnné informace o době laténské (v kontextu celého pravěku), ale i náměty, jak tvořit hodinu a pracovat s novými poznatky, návrhy praktických činností pro doplnění výuky, náměty na mezipředmětové vazby. Rovněž se uskutečnilo 10 tematicky rozdělených vzdělávacích seminářů pro pedagogy (Nejnovější poznatky o pravěku a jejich využití ve výuce; Textilní plodiny a jejich využití v mladší době železné; Kovy a jejich zpracování v mladší době železné; Plodiny, stravování a keramika v mladší době železné; Keltská řemesla ve výuce dějepisu ap.). Za přispění odborných spolupracovníků z Univerzity Hradec Králové a Východočeského muzea Pardubice byla realizována sezónní výstava nesoucí prvky klasické muzejní výstavy i prvky muzejní pedagogiky. Jejím cílem bylo mimo jiné seznámit pedagogy s možností využívání muzejních expozic ve výuce.

Dalším výsledkem projektu *Historie jinak* jsou internetové stránky²⁰⁸ s informacemi o Keltech (sekce o dalších kulturách a obdobích jsou v přípravě), metodikami, pracovními listy, návody (např. na výroby různých druhů keramiky, pecí, tkaní aj.) a fórum pro sdílení zkušeností pedagogů.

Školní výpravy mají možnost navštívit Pravěkou osadu **Křivolík** v rámci Týdne pravěku pro školy, pořádaného většinou v červnu. Zhruba dvouapůlhodinová exkurze pro 30 dětí se tradičně skládá z prohlídky areálu a řemeslných dílen, po domluvě je ale možné absolvovat jen některou část programu. Exkurze může být rovněž zaměřena pouze na vybrané období pravěku. Momentálně²⁰⁹ jsou v nabídce tři možné varianty programu:

- a) Cesta do pravěku - program zaměřený na ukázkou postupného vývoje nástrojů a technologií, držící se chronologického schématu. Důraz je

---

²⁰⁸ *Projekt Historie jinak* [online]. [cit. 2012-09-26]. URL: <<http://www.historiejinak.cz/>>.

²⁰⁹ Rok 2013.

kladen na získání základní představy o životě našich předků v různých obdobích pravěku.

- b) V čase Keltů - seznámení dětí s mladší dobou železnou 450-25 př. n. l., životem Keltů, jejich nástroji, zemědělstvím, řemesly, pohřebním ritem. Děti si mohou vyzkoušet jaké to je být keltským zemědělcem, řemeslníkem, válečníkem, či druidem.
- c) Mezi lovci a sběrači - program zaměřený na nejstarší období dějin člověka - paleolit a mezolit. Děti se seznámí, jak lovci žili, jaké nástroje vyráběli, jaké technologie používali, co sbírali za plodiny i jaké první zvíře domestikovali. Mezi lovci se děti dozvědí, jak nejlépe nejen na mamuta, co se stalo, když dozněla doba ledová i jak vypadalo takové tábořiště, ve kterém v této době naši předci sídlili.

Na začátku exkurze jsou děti rozděleny do družin - kmenů. Každý kmen dostane průvodní list, který jej provádí celou exkurzí. První částí exkurze je prohlídka areálu, podle výběru programu je pak zaměřena buďto na celé pravěké dějiny nebo jen třeba na vybraný úsek (lovci doby kamenné, Keltové apod.) Děti se dozvědí, jak se naši předkové živil, jaké nástroje a technologie používali, jaké měli náboženské představy i jak byla zakončena jejich životní pouť. Po této první části následuje druhá část - řemeslné dílny. Dílny si již absolvují děti samostatně v rámci svých kmenů, postupně se tak vystřídají na všech řemeslných stanovištích.

Mezi další aktivity pořádané osadou Křivolík patří letní škola archeologie či letní tábor s experimentálně-archeologickou tematikou – budování pravěké vesnice. Jeden z podzimních víkendů je již tradičně věnován Festivalu živého pravěku, jehož hlavním cílem je přilákat návštěvníky z řad širší veřejnosti.

Slovanské hradiště v **Mikulčicích** nabízí kromě klasických komentovaných prohlídek pro žákovské skupiny (které lze obohatit např. o psaní a čtení hlaholice a jiné aktivity) množství dalších speciálních programů.

Programy mohou být hromadné (probíhající v určité termíny pro více škol a tříd najednou), individuální (celoročně pro jednotlivé třídy a skupiny dětí) nebo programy se speciální tematikou vytvořené na přání návštěvníků.

Mikulčické programy mají snahu se přímo vázat k dějepisným vzdělávacím oblastem *Člověk a jeho svět* a *Člověk a společnost*, věnují se i mateřským a středním školám. Památník se zaměřuje na děti 4. a 7. tříd, programy trvají přibližně hodinu a půl.

Programu Velkomoravský den se účastní zástupci experimentální archeologie, součástí Dne s archeologem je přednáška a diskuze s PhDr. Mariánem Mazuchem z AV ČR Brno. Další program pro školní skupiny druhého stupně základních škol je vědomostní dějepisná soutěž O Mojmirův poklad.

Mateřským školám je v pravidelných termínech připravena Pohádka o princezně Dobroslavě. Princezna z rodu Mojmirovců provede děti expozicí a seznámí je se svým osudem.

Pro soukromé návštěvníky je k běžné otevírací době připraven bohatý doprovodný program zahrnující rozličné kulturní akce.

V **Modré** probíhají specializované prohlídky, stejně jako v Křivolíku, během Týdne pro školy. Zdejší program zahrnuje ukázky dobového života, kdy je oživena část areálu archeoskanzenu, krátké bojové vystoupení a ukázkou účinnosti ostrých zbraní, demonstraci fungování pekárny, řemeslnou výrobu – síťování, zhotovování tkanic a karetkových pásů, výroba z kosti a parohu, hrnčířství, řezbářství, kovářství, to vše je doprovázeno odborným výkladem. Děti si mohou vyzkoušet střelbu z luku, praku a na "tréninkovém panákoví" mohou otestovat ovládání některých zbraní.

Společnost Archaia v AP **Liboc**²¹⁰ organizuje programy pro žáky ZŠ a SŠ (případně též MŠ), jakožto doplnění výuky vlastivědy, dějepisu, výtvarné výchovy apod., ale také jako seznámení s experimentální archeologií a archeologií jako historickou disciplínou. Programy jsou přizpůsobeny věku a schopnostem účastníků a trvají cca 2-3 hodiny. Žáci a studenti jsou rozděleni do pracovních skupin, které se střídají na jednotlivých stanovištích, kde si získané informace prakticky vyzkouší. Program se skládá z bloků Archeologie a dnešek, Keramika v pravěku a středověku, Středověká textilní výroba a Středověké stavební techniky. V případě zájmu jsou pracovníci schopni připravit speciální prezentaci věnující se historii okolí konkrétní školy (včetně archeologických nalezišť) a seznámit s ní žáky v rámci výuky dějepisu.

Pořádají se zde též specializované bloky věnované jednotlivým tematickým okruhům (např. odívání v minulosti, strava, stavba domu, zapomenutá řemesla, ...), odborněji zaměřené přednáškové cykly a v minulých letech probíhaly i prázdninové dny archeologie určené především pražským dětem a fungoval Klub mladých archeologů

---

²¹⁰ Programy pro školy. *Archaia* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.pkvitek.cz/archaia/liboc/index_liboc.html>.

zaměřený na experimentální archeologii, jehož činnost je momentálně dočasně pozastavena.

V Liboci rovněž nabízejí možnost uspořádání odborné přednášky o archeologii přímo ve škole, případně radu ohledně tras exkurzí po archeologických lokalitách, což může být pro mnoho pedagogů vítanou pomocí. Tyto přednášky nemusí být jen doplňkem školního vyučování, ale lze je rovněž zorganizovat pro firmu či zájmovou skupinu.

V archeoparku **Prášily** je realizován zhruba dvouhodinový program pro školní kolektivy (od 4. do 9. třídy ZŠ). Děti si mohou vyzkoušet pečení placek, mletí mouky, rozdělávání ohně, povídání o zbraních, sekání dřeva keltskou sekerou, souboj dřevěnými meči, své výrobky si následně mohou odvézt domů.

Širší veřejnosti jsou zde určeny různé doprovodné akce konané většinou o víkendech. Jedná se o programy, při nichž archeopark „ožije“ dobovými řemesly.

V **Uhřínově** je pro žáky 6. a 7. tříd základních škol (tedy přímo v závislosti na probírané látce) v měsících květen, červen, září a říjen připraven výukový projekt "Okno do minulosti", který kombinuje návštěvu archeologického skanzenu a klasického muzea. Během asi čtyřhodinového programu si žáci mají možnost si za doprovodu instruktorů prohlédnout expozici v muzeu, následně celý areál skanzenu a vyzkoušet celou řadu aktivit umožňujících jim lépe pochopit hmotnou kulturu středověku (výrobní techniky, vypalování v keramické peci, pečení placek atd.).²¹¹

Na další sezónu chystá Villa Nova druhý projekt s názvem „Jak se dělá archeologie“, který má být zaměřen spíše na starší žáky SŠ a gymnázií (a v případě zájmu bude podle organizátorů nejspíše možno jej přizpůsobit i zájemcům z jiných věkových skupin či širší veřejnosti). Cílem tohoto programu je umožnit zájemcům seznámit se s prací archeologa, a to jak s průběhem terénních archeologických výzkumů, tak s laboratorními konzervačními zásahy na archeologickém materiálu. Program bude opět založen na kombinaci přednášky a praktických zkoušek.

Archeopark ve **Všestarech** nabízí dva programy pro školy. Jedná se o základní a rozšířený program. Základní program trvá asi devadesát minut a zahrnuje prohlídku vnitřní expozice a videoprojekci. Tento program je určen zejména pro zimní měsíce a všestarský

---

²¹¹ VANĚČKOVÁ, M. Projekt „Okno do minulosti“. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 185 – 186.

archeopark zde může plně využít výhod, jež skýtá nově zbudované kamenné muzeum – na rozdíl od ostatních muzeí v přírodě totiž není návštěvnost závislá na počasí. Od dubna do června a od září do konce listopadu mohou školní skupiny absolvovat rozšířený program, který se skládá ze základního (tedy prohlídky expozice a videoprojekce) a venkovní praktické části s pravěkými činnostmi a trvá asi 150 minut. Oběma programy děti provedou zkušební lektoři.²¹²

Prázdninový provoz (stejně jako víkendy) je věnován návštěvníkům z řad široké veřejnosti. Základní prohlídka je bez průvodce, ale je možné vytvořit skupinu a objednat si hodinovou komentovanou prohlídku. I zde se konají různé doprovodné akce – např. Dny živé archeologie.

V **Ostré** se jedná o projekt komerčního charakteru, není překvapením, že vesnička dr. Botanicus žádné vzdělávací programy nenabízí. Návštěva školní výpravy je samozřejmě možná, ale nedostane se jí žádného speciálního zacházení. Podobná situace je i v **Curii Vítkov**. Středověký skanzen **Řepora** nabízí školám hry a soutěže z dob Karla IV. a Václava IV. pro všechny věkové kategorie. Žádné bližší informace se mi ovšem zjistit nepodařilo. Lokalita v **Praze –Troje** se vzhledem k celkové situaci žádné školní programy neorganizuje.

5.3 Výsledky srovnání programů v Čechách a evropských zemích

Obecně je možno říci, že nabídka programů evropských archeoparků je širší, ale nikoliv výrazně. Velmi záleží na konkrétních institucích, jejich velikosti a zaměření. Je logické, že větší archeologická muzea, často zaměřená na několik historických období, poskytují podstatně vyšší počet programů s rozličným zacílením, od vývoje konkrétních řemesel nebo činností (např. mletí mouky, rozdělávání ohně či výroba látek), přes náhledy do jednotlivých období až ke komplexním procházkám - „průřezem pravěku“. České archeoparky jsou zejména „monokulturní“ – věnují se době laténské (Nasavrky, Prášily, v budoucnu Isarno), slovanskému etniku a 9. a 10. století (Netolice, Mikulčice, Modrá, Chotěbuz - Podobora) a středověku (Curia Vítkov, Liboc, Řepora, Villa Nova). Více než jedno období je zastoupeno v Březně u Loun, Všestarech, Křivolíku a Altamiře. Nebylo by

---

²¹² Objednávky skupin. *Archeopark Všestary* [online]. [cit. 2013-03-03]. URL: <<http://www.archeoparkvsestary.cz/objednavky.html>>.

proto vhodné komparovat programy, které nabízí např. Lejre se záběrem témat od paleolitu až po novověk s programy, jež poskytuje keltský archeopark v Prášilech, podmínky jsou zde naprosto nesrovnatelné. Co ale hodnotit lze, jsou obecné postupy a používané metody.

Co se týče formy programů, ta se příliš neliší. Skládá se většinou ze dvou částí – v první jsou návštěvníci průvodcem provedeni areálem (případně i muzeem) a jsou jim sděleny základní informace. Druhou částí bývají praktické ukázky a zkoušky činností a řemesel, případně vyplňování pracovních listů. Tyto dvě části mohou být seřazeny buď za sebou, jako je to např. v Le Paléosite, nebo se prolínat (tzn. při procházce areálem se rovnou na jednotlivých stanovištích experimentuje). Dále mohou archeoparky využít své specifika – některá skandinávská muzea například nabízejí projížďku na rekonstrukci vikingské lodi.

To, v čem české země jednoznačně pokulhávají, je, jak už bylo předneseno v předchozím obecném hodnocení celkové situace, propagace a komunikace s cílovými skupinami. Z výzkumu i z mé osobní zkušenosti s archeoparky v Lejre a Ringelai vyplynulo, že v evropských archeologických muzeích v přírodě je běžným postupem rozesílání letáků s nabídkou vzdělávacích programů do škol. Tyto letáky, ať již v tištěné či elektronické formě, jsou přehledně členěny podle témat, obsahují informace o doporučeném věku potenciálních účastníků a leckdy je zde uvedena konkrétní možnost zapojení programu do výuky (souvislost s předměty).²¹³ Kvalitní a přehledné zpracování nabízených programů je v Čechách spíše výjimkou, stejně jako oslovování konkrétních institucí. Podle vyjádření zahraničních archeoparků²¹⁴ je také celkem běžné, že je vyhledávají i školy samy – taková situace je v České republice k vidění velmi sporadicky. Prověřením vztahu a komunikace českých škol a archeologických muzeí v přírodě se zabýval výzkum prezentovaný v závěrečné části práce.

---

²¹³ Přílohač. 14.

²¹⁴ E-mailová korespondence s parky v Rosale (Finsko), Eindhoven (Holandsko), Flag Fen (Británie), Saint Césaire (Francie), Asparn/Zaya (Rakousko) a dotazování na místě - Lejre (Dánsko) a Gabreta (Německo).

6 MOŽNOST ZAPOJENÍ NÁVŠTĚV ARCHEOPARKŮ DO SYSTÉMU FORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Problematika formálního vzdělávání na českých mateřských, základních, středních školách a gymnáziích je vymezena *Rámcovým vzdělávacím programem*. Ten, spolu s projektem *Národní program pro rozvoj vzdělávání* (tzv. Bílá kniha), definuje úroveň vzdělávání v České republice. Od roku 2004 fungují nové principy ve vzdělávání žáků od 3 do 19 let, byl změněn systém kurikulárních²¹⁵ dokumentů, které jsou nyní vytvářeny na dvou úrovních, a to na úrovni státní a na úrovni školské. Rámcové programy vymezují závazné „rámce“ pro jednotlivé etapy vzdělávání (předškolní, základní a střední vzdělávání). Školní úroveň pak představují školní vzdělávací programy, podle nichž se uskutečňuje výuka na jednotlivých školách²¹⁶.

V následující kapitole je zkoumáno, jakou tyto směrnice poskytují možnost pro zapojení návštěv muzejních institucí (v našem případě archeoparků) do výuky. Pro průzkum byly tedy vybrány jen ty části RVP a ŠVP, které s danou problematikou bezprostředně souvisí.

6.1.1 Předškolní vzdělávání

Prostudováním Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání²¹⁷ bylo zjištěno, že prostor pro budování základů vztahu ke kulturně historickému dědictví mohou poskytnout zejména dvě z jeho oblastí: *Dítě a společnost* a *Dítě a svět*.

V oblasti *Dítě a společnost* „je záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti sociálně - kulturní uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění...“²¹⁸. Má dojít k seznámení se se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije, vytvoření povědomí o existenci jiných kultur atd.

---

²¹⁵ Tzv. kurikulum charakterizuje obsah učení ve škole, určuje proč (funkce a cíle), koho (charakteristika učícího se), co (obsah), kdy (čas), jak (metody a postupy), za jakých podmínek (organizace) a s jakými očekávanými efekty (kontrola a hodnocení) vzdělávat.

WALTEROVÁ, E. Kurikulum. *Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 14-17. ISBN 80-210-0846-6.

²¹⁶ Rámcové vzdělávací programy. *MŠMT* [online]. [cit. 2012-08-30]. URL: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>.

²¹⁷ *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, VÚP MŠMT, Praha, 2004.

Dále jen RVP PV.

²¹⁸ Tamtéž.

Dítě a svět je oblast environmentální, která má u dítěte založit elementární povědomí o okolním světě, vlivu člověka na životní prostředí, rozmanitosti přírodního a kulturního prostředí a jejich proměnách, sounáležitosti se světem, s živou i neživou přírodou, lidmi a společnostmi. Dítě se má pomocí praktických činností seznámit s různými přírodními i umělými látkami a materiály ve svém okolí a získat zkušenosti s jejich vlastnostmi.

Oblasti RVP PV jsou velmi široké, díky tomu nabízejí možnost uplatnění různorodých společných her a skupinových aktivit (námětové hry, dramatizace, konstruktivní a výtvarné projekty apod.) umožňující dětem spolupodílet se na jejich průběhu i výsledcích. Pro předškoláky jsou tedy vhodné návštěvy institucí, kde je připravena prezentace na principu hry. Muzejní expozice a výstavy proto stále častěji nabízejí speciální prohlídky na principu zážitkové pedagogiky či přímo tzv. dětská muzea,²¹⁹ díky tomu lze také již od velmi útlého věku v dětech pěstovat vztah k historii, památkám či umění.

Archeologická muzea v přírodě mohou být pro mateřské školy (a nejen pro ně) výhodná tím, že v sobě, díky svému zaměření, spojují složku kulturně-historickou i naturální. Dětem je v nich jednak prezentována minulost, a to formou snadno uchopitelnou, která jim přiblíží období, jež jsou pro ně jinak těžko představitelná, seznámí je s jinakostí kultur, ukáže, že svět nevypadal vždy tak, jak ho znají. Navíc se zde pracuje výhradně s přírodními materiály a obecně je patrné úzké sepejetí a soužití s přírodou, což vyhovuje současnému trendu environmentální výchovy. Archeoparky mají rovněž vůči kamenným muzeím nespornou výhodu v tom, že se zde nenachází žádné vzácné artefakty z výzkumů, valnou část předmětů zde „vystavených“ si lze nejen prohlédnout, ale i „osahat“ či použít a v případě jejich poškození či dokonce zničení se nejedná o nikterak citelnou ztrátu.²²⁰ Je ovšem samozřejmě nutné vysvětlit dětem rozdíl mezi replikami a skutečnými nálezy a pěstovat v nich tak úctu k artefaktům skutečným.²²¹

Ačkoliv jsou vzdělávací programy archeoparků koncipovány spíše pro starší děti (většinou žáky 4. – 9. ročníků ZŠ), lze se většinou s příslušným muzeem domluvit a prohlídku přizpůsobit menším dětem. Z českých institucí mají v základní nabídce program zaměřený na mateřské školy pouze Mikulčice – jedná se o výše zmíněnou Pohádku o princezně Dobroslavě.

---

²¹⁹ Viz výše.

²²⁰ Ve srovnání s poškozením klasického muzejního exponátu.

²²¹ I proto je velmi výhodné, je-li v prostoru archeoparku budova muzea se skutečnými nálezy a prohlídka zahrnuje i její návštěvu, jak je to běžné v evropských muzeích v přírodě.

6.1.2 Základní vzdělávání

Platformou pro vzdělávání v historii, dějinách umění ap. na základních školách jsou vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět* a *Člověk a společnost*.

V případě oblasti *Člověk a jeho svět* se jedná o jedinou část Rámcového vzdělávacího plánu pro základní vzdělávání²²², která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Jde o komplexní oblast, která vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury atd. Uplatňuje se v ní pohled do historie i současnosti, rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním vzdělávání. Žáci se učí vnímat lidi, a vztahy mezi nimi, všimnout si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvarů a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat a, přemýšlet o nich a chránit je, učí se vnímat současnost jako výsledek minulosti a východisko do budoucnosti.²²³ Tato oblast je na většině škol zastoupena v 1. – 3. ročníku předmětem Prvouka²²⁴, ve 4. – 5. pak Vlastivědou.

Prvouka i Vlastivěda jsou členěny do několika tematických okruhů, z nichž je pro účely této práce asi nejzajímavější okruh *Lidé a čas*, v němž se žáci učí orientovat v dějích a v čase. „*Podstatou tematického okruhu je vyvolat u žáků zájem o minulost, o kulturní bohatství regionu i celé země. ... Získávají odpovědný vztah ke kulturnímu bohatství naší vlasti, historickým památkám a jejímu přírodnímu prostředí. Vytvářejí si základní představu o způsobu života svých předků v různých historických obdobích...*“²²⁵ Jedná se vlastně o první vážný nástin dějinného vývoje, seznámení s historickými obdobími a postavami, probíraným tématem mají být např. i obory zkoumající minulost. Všechny tyto faktory tvoří opět výhodné podmínky pro návštěvy muzejních institucí, většinou ŠVP jsou dokonce tyto doporučovány: „*... je důležité, aby mohli společně navštěvovat památky, sbírky regionálních i specializovaných muzeí, veřejnou knihovnu atd.*“²²⁶

O roli archeoparků ve výuce na 1. stupni ZŠ platí v podstatě totéž, co o jejich uplatnění v předškolní výuce, děti školou povinné již snesou náročnější formu výkladu či

---

²²² Dále jen RVP ZV.

²²³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. VÚP MŠMT, Praha, 2007, str. 38

²²⁴ Nemusí to tak být všude, např. pardubická ZŠ Bratřanců Veverků má předmět se stejnou náplní pojmenován „Náš svět“.

²²⁵ ŠVP ZŠ Vybíralova. ZŠ Vybíralova [online]. [cit. 2012-08-30]. URL:

<<http://www.zsvybiralova.cz/index.php?name=CmodsDownload&file=index&req=viewdownload&cid=3&orderby=dateD>>.

²²⁶ Tamtéž.

delší prohlídku, ale stále je důraz kladen především na hravost. Zejména jedná-li se o žáky nejnižších ročníků.

Člověk a společnost je oblast vytvořená pro 2. stupeň základních škol (tj. 6. – 9. ročník), přímo navazuje na předchozí oblast *Člověk a jeho svět* a zahrnuje vzdělávací obory Dějepis a Výchova k občanství. Žáci v ní mají mimo jiné poznat dějinné, sociální a kulturně historické aspekty života lidí, jejich proměny a vzájemné souvislosti, seznámit se s vývojem společnosti a s důležitými společenskými jevy a procesy, promítajícími se do každodenního života. **„Důležitou součástí vzdělávání v dané vzdělávací oblasti je výchova k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí i k ochraně uměleckých a kulturních hodnot.“**²²⁷

Z pochopitelných důvodů se budu nyní věnovat zejména dějepisu. RVP ZV uvádí, že *„jeho hlavním posláním je kultivace historického vědomí jedince a uchování kontinuity historické paměti, především ve smyslu předávání historické zkušenosti. Důležité je zejména poznávání dějů, skutků a jevů, které zásadním způsobem ovlivnily vývoj společnosti a promítly se do obrazu naší současnosti. ... Podstatné je rozvíjet takové časové a prostorové představy i empatie, které umožňují žákům lépe proniknout k pochopení historických jevů a dějů. Žáci jsou vedeni k poznání, že historie není jen uzavřenou minulostí ani shlukem faktů a definitivních závěrů, ale je kladením otázek, jimiž se současnost prostřednictvím minulosti ptá po svém vlastním charakteru a své možné budoucnosti. Obecné historické problémy jsou konkretizovány prostřednictvím zařazování dějin regionu i dějin místních.“*²²⁸

Návštěva archeologických muzeí v přírodě může být přínosem především pro výuku dějepisu v prvních dvou ročnících 2. stupně (případně primě a sekundě osmiletých gymnázií), kde by se žáci měli zabývat jakýmsi úvodem do studia dějepisu a následně dějinami pravěku a středověku.²²⁹

V 6. třídě probíhá výklad o významu dějin pro jedince i současnou společnost, historických pramenech, hlavních úkolech archivů, muzeí a knihoven, poslání archeologie a následně začíná chronologický výklad dějin, počínající pravěkem, jakožto nejstarším obdobím lidské společnosti (doba kamenná, způsob života lidí v době kamenné, počátky zemědělství a řemesel, projevy duchovního života lidí; doba bronzová; Evropa v pravěku; Evropa v době železné – Keltové). V 7. ročníku se na výklad nejstarších dějin navazuje

---

²²⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, VÚP MŠMT, Praha, 2007, str. 46.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Součástí RVP ZV v tomto období je samozřejmě i rozsáhlé téma starověkých civilizací a antiky, ale jejich poznávání skrze archeoparky není v našich končinách možné, a proto je v textu nezmiňuji.

tématy jako Sámova říše, vznik a vývoj křesťanství, Velká Morava, počátky českého státu a raný středověk.

Výběr konkrétních témat se může na jednotlivých školách drobně lišit, stejně tak může dojít k přesouvání témat mezi ročníky (z nedostatku času k probrání či jiných důvodů), tuto problematiku si ošetřuje každá škola dle svého vzdělávacího programu, rozdíly by však neměly být nikterak zásadní.

Z výše uvedeného je ale zřejmé, že právě v 6. a 7. ročníku ZŠ by měla být návštěva archeologického muzea v přírodě ideálním doplněním školního výkladu. Děti se seznámí nejen s rekonstrukcemi či replikami objektů a předmětů z daného časového údobí, ale rovněž poznají základy archeologického bádání jako takového a některých jeho částí, jako například experimentální archeologie.

Archeoparky v ČR jsou prezentací období probíraných ve zmíněných ročnících: pravěk představuje Březno u Loun; slovanské etnikum Chotěbuz-Podobora, Mikulčice; keltské Nasavrky a Prášily; Všešary, osada Křivolík a Altamira jsou v podstatě komplexním náhledem na celou probíranou látku; Velkou Moravu Modrá a středověk Curia Vítkov, Řepora a Uhřínov. Většina nabízených vzdělávacích programů se tedy zaměřuje na cílovou skupinu žáků z 2. stupně ZŠ.²³⁰

6.1.3 Střední odborné vzdělávání

Na středních školách existuje pro každý obor vzdělání samostatný RVP. Těchto oborů je cca 275, proto není možné věnovat se každému z nich, ale bude provedeno pouze shrnutí jejich společných znaků. Obecně lze říci, že studiu dějin na středních školách není věnováno mnoho prostoru, což vychází z faktu, že tyto ústavy mají především připravit absolventy k vykonávání určité profese a tedy se zaměřují zejména na její podrobné studium a předávání praktických dovedností. Odkazy na historii u většiny z nich lze nalézt v dějinách studovaného oboru, dále velmi záleží na konkrétním oboru a jeho zaměření. Na některých školách či učilištích se dějepis jako samostatný předmět neobjevuje vůbec (např. obor Kadeřník), dle RVP mají být historická témata zahrnuta do obecného společenskovedního vzdělávání, případně do průřezových témat. Většina středních škol vyučuje dějepis v prvních dvou ročnících studia s tím, že je kladen větší důraz na dějiny moderní. Se sledovanou tematikou pravěku a středověku se tedy na SŠ většina studentů potká pouze v prvních měsících prvního roku studia.

---

²³⁰ Podrobněji v kapitole věnované přímo vzdělávacím programům jednotlivých archeoparkům.

6.1.4 Gymnázia

Na gymnáziích pokračuje vzdělávání v oblasti *Člověk a společnost*, rozvíjejí se poznatky získané na základních školách. Student je veden k chápání současnosti v kontextu minulosti a budoucnosti, k vnímání společenské skutečnosti v minulosti jako souhrnu příkladů modelových společenských situací a vzorů lidského chování a jednání v nejrůznějších situacích, rozvíjení prostorové představivosti o historických a soudobých jevech, chápání nesprávnosti mechanického přenosu současných etických představ do reality minulosti atd.²³¹ Záměry této vzdělávací oblasti jsou na gymnáziích realizovány především prostřednictvím vzdělávacích oborů Občanský a společenskovědní základ, Dějepis a Geografie.

Opět se zaměříme na Dějepis. V nižších ročnících víceletých gymnázií je probírána látka více či méně shodná (roli hrají specifika ŠVP konkrétního vzdělávacího ústavu) s učivem 6. a 7. tříd ZŠ.

Na vyšším stupni (kvinta a sexta, odpovídající prvním ročníkům středních škol) pak dochází k opakování a prohlubování poznatků. Začíná se opět úvodem do studia historie, tentokrát ale pojatým podrobněji, adekvátně věku a míře porozumění studentů. Ti mají být schopni charakterizovat smysl a povahu historického poznání, rozlišit různé zdroje historických informací, interpretovat a podrobit je kritice atp. Následuje rovněž studium období pravěku a středověku, ovšem hlubšího a systematictějšího rázu. Rozdělení látky mezi tyto ročníky je stejné, jako jeho základní školská varianta (tedy velmi stručně a zhruba: úvod do problematiky + pravěk – kvinta, středověk – sexta). I pro gymnázia samozřejmě platí nutnost propojování jednotlivých předmětů průřezovými tématy.

Některá gymnázia²³² nabízejí studentům předmaturitních a maturitních ročníků možnost vybrat si z volitelných předmětů i semináře s dějepisnou tematikou. Tyto semináře mají studenty především připravit na maturitní zkoušku z dějepisu a následné přijímací zkoušky na vysoké školy s humanitním (většinou historickým) zaměřením. Jak už sám název „seminář“ napovídá, tyto předměty se výborně hodí k jiným formám kontaktu s látkou než je monologická přednáška, běžná ve standardních hodinách. V rámci tohoto předmětu je tedy velmi vhodné uskutečňovat návštěvy institucí, jež mají souvislost s historickou tematikou.

---

²³¹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, VÚP MŠMT, Praha, 2007.

²³² Např. Gymnázium Českolipská v Praze.

6.1.5 Průřezová témata

V celém RVP je rovněž kladem velký důraz na propojování předmětů tzv. průřezovými tématy, jako je např. multikulturní výchova, či, již dříve zmíněná výchova environmentální. Jsou to témata, která jsou v současnosti vnímána jako aktuální, mají především ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků, tvoří povinnou součást vzdělávání. Dále je jejich úkolem doplňovat či propojovat, vědomosti, které si žáci během studia osvojili. Škola musí zařadit do svého ŠVP všechny tematické okruhy, jejich hloubka, rozsah a formy jejich jsou zcela v kompetenci školy.

Jelikož lze průřezová témata realizovat nejen jako součást obsahu vyučovacích předmětů, ale je možné jim věnovat i samostatné projekty, semináře, kurzy apod., a jelikož RVP doporučuje podporovat účinnost výchovného působení průřezových témat „... i využíváním dalších vhodných příležitostí (např. divadelní a filmová představení, televizní a rozhlasové pořady, výstavy, přednášky, besedy, výukové programy), se kterými se žáci setkají mimo školu“²³³, myslím si, že programy muzeí v přírodě mohou být jednou z vhodných metod jejich naplňování.

6.1.6 Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví

Nemohu zde nezmínit projekt, který proběhl v letech 2006-2008 při Katedře dějin a didaktiky Pedagogické fakulty UK a který zformuloval volitelné průřezové téma *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*, určené pro druhý stupeň ZŠ a nižší ročníky víceletých gymnázií. Toto téma sice není stanoveno RVP ZV, může být ale realizováno ve školních vzdělávacích programech konkrétních škol.²³⁴

Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví si klade za úkol umožnit žákům vytvořit si kladný vztah ke kulturně historickému dědictví, propojuje množství vědních disciplín - archeologii, historii, pomocné vědy historické, dějiny umění, etnologii, estetiku, jazykovědu a další, což nabízí četné možnosti netradičních forem realizace. Důraz je kladen přednostně na kulturně historické dědictví na lokální a regionální úrovni, jelikož právě zde se žáci mohou nejlépe aktivně podílet na ochraně krajiny či památek a plnohodnotně se zapojit do komunitního života. Pevné zakotvení v konkrétním místě

---

²³³ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, VÚP MŠMT, Praha, 2007, str. 65

²³⁴ Realizuje jej např. ZŠ Alešova ve Vodňanech, nebo Gymnázium J. S. Machara v Brandýse nad Labem.

následně slouží jako výchozí bod pro pochopení širších souvislostí a vytvoření si pozitivního vztahu ke kulturnímu dědictví lidstva jako celku.

V rámci tohoto projektu vznikly dvě publikace, které mohou sloužit učitelům při jeho zařazení do školních vzdělávacích programů - *Prameny paměti*²³⁵ osvětlují možnosti tématu Kulturně historické dědictví pro školní využití z pohledu různých odborných disciplín a *Metodická příručka*²³⁶ se věnuje otázkám projektového vyučování a představuje i možnost začlenění Výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví do vybraných vzdělávacích oborů a oblastí.

Od června 2008 při Katedře dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK také funguje Centrum pro implementaci Výchovy ke kulturně historickému dědictví do školních vzdělávacích programů, které nabízí učitelům konzultace připravovaných školních projektů a další vzdělávání pedagogických pracovníků.

V knize *Prameny paměti* je na problematiku kulturně historického dědictví nahlíženo mimo jiné z pohledu archeologa - PhDr. Petr Meduna se vyjadřuje i přímo k zařazení návštěv archeologických skanzenů: *„Napodobování archaického života – odmyslíme-li nyní odborný přínos takové činnosti – obsahuje ovšem z jistého úhlu pohledu hodnotu klíčovou. Vstup do pravěkého či středověkého života formou hry, odborné či laické, na jedno odpoledne či na několik týdnů, má hodnotu didaktickou. Více či méně zajímavé texty a obrázky dostávají třetí rozměr. Ziskáváme tak možnost dotknout se předmětů archaického života, pracovat s nimi a přes nádech romantiky nahlédnout do časů, kdy mobilní telefon a fast-food nebyly samozřejmostí. ... Naprostou většinu snah o pochopení a přiblížení se minulosti je nutno hodnotit kladně, ale je nutné před vstupem na jakoukoli podobnou akci či do jakéhokoli centra počítat s možným zkreslením rekonstruovaných reálií či dějů a vždy je vhodné mít připravenou vlastní interpretační alternativu. Nevstupujeme do pravěku či středověku, nýbrž do hry na pravěk a středověk.“*²³⁷

---

²³⁵ FOLTÝN, D. a kol. *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2008.

²³⁶ PARKAN, F. a kol. *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2008.

²³⁷ Tamtéž, str. 42.

6.1.7 Vysoké školy

Cíl, obsah, rozsah a podmínky vzdělávání, které v primárním a sekundárním stupni vzdělávání určuje rámcově vzdělávací program, v terciárním stupni vzdělávání určuje studijní plán nebo sylabus. Obecné cíle a obsahy jsou určeny vládními nařízeními, ale na utváření cílů specifických se podílí samotná univerzitní pracoviště.

Pro některé studijní obory a programy může být (a leckdy již je) spolupráce s archeologickými muzei v přírodě velmi přínosnou – a to oboustranně. Je zřejmé, že se v první řadě jedná o obory zabývající se archeologií a muzeologií. Jako ukázkový příklad poslouží spolupráce Univerzity Hradec Králové a archeoparku Všestary. Studenti bakalářských i navazujících magisterských oborů hradecké univerzity spolupracují se zdejšími Centrem experimentální archeologie a aktivně se podíleli na vzniku archeoparku. Studentům tato kooperace nabízí možnost „osahat“ si období, jimiž se věnují v teoretických přípravách a také se aktivně seznámit s metodami experimentální archeologie. Není ovšem pravidlem, že se vždy musí nutně jednat jen o studenty historických oborů. Na příkladu spolupráce archeoparku Netolice a Jihočeské univerzity je vidět, že lze zapojit i studenty přírodních věd (paleoekologie, archeobotanika).

6.2 Průzkum spolupráce archeoparků a škol

V rámci práce byl uskutečněn průzkum mezi žáky a pedagogy základních a středních škol, jehož cílem bylo zjistit, zda a nakolik by návštěvy archeoparků mohly obohatit či zkvalitnit školní výuku dějepisu. Dále mělo šetření prověřit, jaká je informovanost žáků ale i učitelů ohledně archeoparků, jaký je vůbec zájem o získávání vědomostí o nejstarších obdobích a zaměřovalo se rovněž na posouzení spolupráce daných institucí.

Jedná se pouze o drobnou sondu a zběžný náhled, pro komplexní analýzu stavu dané problematiky by bylo nutno podniknout daleko rozsáhlejší průzkum, pro který jsem jako jednotlivec neměla prostředky. I přesto věřím, že závěry vzešlé z tohoto průzkumu mají určitou výpovědní hodnotu a že mohou poskytnout vhled do celkové situace, případně sloužit jako základ k potvrzení či vyvrácení dalším zkoumáním.

6.2.1 Metody

Pro zjištění potřebných informací byly využity dvě metody – většinou to byla standardní metoda tištěného dotazníku, který každý respondent obdržel k vyplnění. Dotazník byl vyhotoven ve třech verzích – verze pro učitele, verze pro žáky ZŠ a nižších ročníků gymnázií a verze pro studenty vyššího stupně gymnázií. Dotazník pro učitele se skládal z 10 otázek,²³⁸ dotazníky pro žáky pak z otázek šesti²³⁹ s tím, že jeho dvě subverze se lišily pouze stylistickou a jazykovou stránkou, která byla uzpůsobena daným věkovým kategoriím. Všechny verze kombinovaly otázky uzavřené (tedy s nabízenými variantami odpovědí) s otevřenými – při výběru této metody jsem zohlednila častou neochotu žáků odpovídat vlastními slovy, která by, v případě, že by se jednalo pouze o otázky otevřené, mohla vést ke značnému zkreslení výsledků. Charakter některých otázek ovšem bránil tomu, aby byly položeny jako uzavřené proto jsem využila obě možnosti s tím, že v žákovských dotaznících tvoří uzavřené otázky větší část (s možností rozšíření odpovědi v otevřené podotázce) a v dotazníku určeném pedagogům je kladen větší důraz na otázky otevřené. Učitelé dostali ve svém dotazníku také možnost se dobrovolně a samostatně vyjádřit k celé problematice formou „poznámek“ na konci listu.

---

²³⁸ Příloha č. 15.

²³⁹ Příloha č. 16.

Průzkum mezi dětmi v mateřské škole proběhl formou řízených rozhovorů s jednotlivci. Metoda dotazníku zde nebyla aplikována z pochopitelných důvodů aktuální negramotnosti většiny respondentů.

Pro průzkum bylo vybráno pět institucí zastupujících různé typy škol:

- Jako příklad mateřské školy posloužila MŠ Chabařovická na Praze 8, kde byl proveden dotazníkový průzkum pouze mezi pedagožkami.
- Základní škola Bratranců Veverkových v Pardubicích byla zvolena jako zástupce dlouhodobě fungující základní školy v krajském městě.
- Základní škola Vybíralova na pražském Černém Mostě je typickým příkladem „sídlištních“ základních škol, které v současné době navštěvuje nejvyšší procento dětí.
- Gymnázium Českolipská umožnilo provést průzkum mezi žáky i pedagogy sekundárního stupně vzdělávání.
- Základní škola Palachova v Brandýse nad Labem byla zvolena, jelikož při výběru bylo zjištěno, že tato škola již prokazatelně má zkušenosti s návštěvou archeoparku a může proto sloužit jako dobrý hodnotící prvek.

V rámci výběru škol vhodných pro provedení šetření bylo osloveno ještě několik dalších institucí, jednalo se většinou o zařízení z měst blízkých některému archeoparku a tedy s nejpravděpodobnější možností spolupráce (např. gymnázium v Chomutově, které má dlouhodobě spolupracovat s archeologickým skanzenem ve Březně u Loun). Z těchto škol se mi však nedostalo žádné odpovědi.

Dotazníky byly rozdány v sedmých ročnících a sextách, tedy dětem starým 12-13 a 16-17 let. Jednalo se vždy o 30 respondentů. Tyto skupiny byly zvoleny s přihlédnutím k rámcovému vzdělávacímu programu a školním vzdělávacím programům jednotlivých škol. Jedná se o třídy, v nichž již měla být v hodinách dějepisu probírána tematika pravěku prezentovaná v archeoparcích a žáci tedy měli být teoreticky seznámeni s danou problematikou. V mateřské škole se jednalo o děti od 4 do 6 let.

6.2.2 Hypotézy

Během tvorby dotazníku a přípravy otázek jsem vycházela z několika hypotéz, jejichž platnost se měla průzkumem ověřit.

Učitelé:

- Učitelé mají konkrétní představu o tom, co je archeopark.
- Považují takovýto typ instituce za přínosný.
- Většina pedagogů archeopark nikdy nenavštívila.
- Archeoparky neoslovují školy s nabídkami prohlídek.
- Učitelé si myslí, že by návštěva archeoparku mohla vylepšit zapamatování látky.
- Vzdělávací programy podle mínění pedagogů neposkytují dostatek prostoru pro návštěvy muzejních institucí.

Děti v MŠ:

- Děti mají představu o tom, co je archeologie.
- Většina dětí již navštívila muzeum či skanzen, ale nikoliv archeopark.
- Děti by si chtěly zkusit život v pravěku.

Žáci ZŠ a gymnázií:

- Žáci vědí, čím se zabývá archeologie.
- Žáci ve volném čase nenavštěvují muzea či expozice s historickou (archeologickou) tematikou.
- Žáci vědí, co je skanzen.
- Žáci nemají přesnou představu o tom, co je archeopark.
- Většina žáků nikdy žádný archeopark nenavštívila.

6.2.3 Vyhodnocení průzkumu

Následuje vyhodnocení informací získaných v dotaznících nejprve odděleně, podle jednotlivých vzdělávacích zařízení a následně, v závěru, zhodnocení celkové situace.

Pro lepší názornost odpovědí na uzavřené otázky v žákovských dotaznících, které jsou kvantitativního charakteru, jsou použity grafy, pro kvalitativní otevřené otázky slovní analýza. Dotazníky pro pedagogy jednotlivých škol budou posouzeny slovně, vzhledem k nízkému počtu respondentů a převaze otevřených otázek - faktorům nevhodným ke kvantitativnímu zpracování. Také vyhodnocení údajů získaných v MŠ proběhne slovní formou.

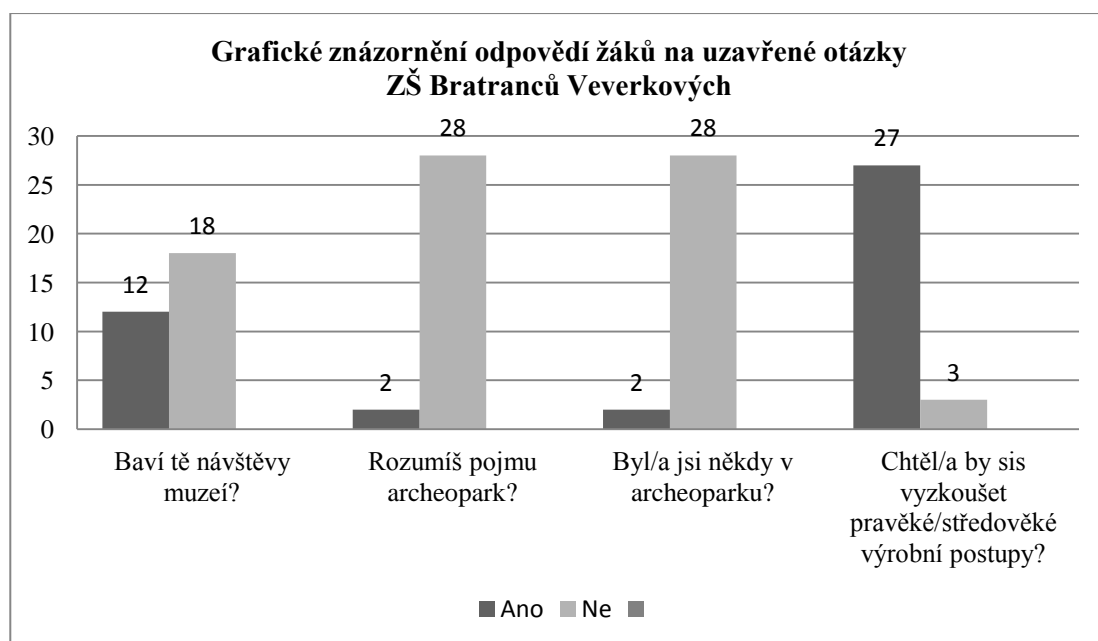
Mateřská škola Chabařovická, Praha

V této mateřské škole byly dotazovány tři pedagožky. Pouze jedna z nich odpověděla, že rozumí pojmu archeopark, ačkoliv nikdy žádný nenavštívila. Ona i ostatní (poté, co jim byl osvětlen význam tohoto pojmu) si myslí, že by návštěva takového zařízení mohla být přínosná i pro děti nízkého věku (zejména předškoláky, tj. 5 – 6 let), ale velmi záleží na programu, který by daná instituce školce nabídla. Zatím se ovšem s žádnou takovou nabídkou neseťkaly. Výhodu spatřují v možnosti zapojení tohoto výletu do environmentální výchovy a jiných tematických okruhů.

Dále bylo osloveno 10 pětiletých dětí v MŠ. Na otázku „Co je to archeologie?“ dvě z nich neuměly odpovědět, jedno odpovědělo, že jde o „slepování rozbitých hrnců“, další dvě si pod pojmem archeologie představují „hrabání kostí“. Polovina z oslovených dětí (5) si pod pojmem archeologie vybaví dinosaury. Z rozhovorů vyplynulo, že všechny děti navštívily v rámci školního výletu skanzen v Přerově nad Labem i muzeum, ale nikdy nebyly v žádném archeoparku. Všechny dotázané děti by si rády vyzkoušely život v pravěku.

Základní škola Bratranců Veverkových, Pardubice

Na této základní škole byly osloveny dvě učitelky dějepisu. Obě rozumí termínu archeopark a myslí si, že se jedná o prospěšnou instituci, která pomůže přiblížit dětem v praxi danou dobu. Obě rovněž předpokládají, že by návštěva archeoparku díky své názornosti mohla pomoci k lepšímu zapamatování informací o pravěku. Ani jedna z učitelek žádný archeopark zatím nenavštívila, a to ani soukromě ani v rámci výuky, ačkoliv škole přišla nabídka absolvování Keltské stezky v Nasavrkách.

Z dalších výsledků vyplynulo, že děti si pod pojmem archeologie představují zejména lidské kostry, dinosaury a pyramidy, nadpoloviční většina jich nenavštěvuje historické expozice v muzeích, protože jsou nudné (10), nebo na návštěvy muzeí nemají čas (8). V archeoparku byli pouze dva žáci, ale převážná většina dětí (27) by stála o to takovou instituci navštívit.

Základní škola Vybíralova, Praha

Na této škole dotazník vyplnily čtyři pedagožky. Žádná z nich archeopark zatím nenavštívila, i přesto tři z nich vidí v návštěvě archeologického skanzenu vhodný doplněk k obohacení výuky díky možnosti zábavnou formou ukázat dějiny pravěku a působení na vizuální paměť žáků. Učitelky by rády využily nabídky vzdělávacího programu nějakého archeoparku, ale nemají o nich žádné informace. Další problém vidí v tom, že RVP (ŠVP) neposkytuje dostatek času pro podobné aktivity.

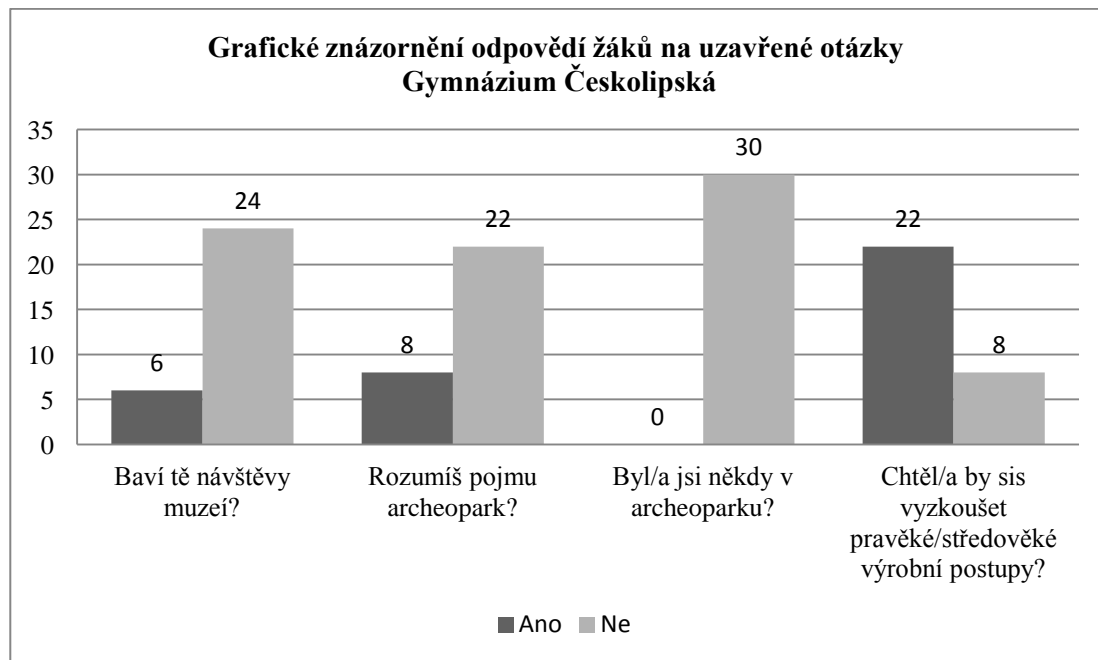
Z grafu je patrné, že většina žáků nemá zájem o návštěvy muzeí. V doplňující otázce většina z nich jako důvod uvedla, že „je to nuda“. Stejně jako u Bratraců Veverkových děti láká návštěva místa, kde by si mohly vyzkoušet pravěké technologie, ale žádné z nich zatím v archeoparku nebylo.

Co se týče pojmu archeologie, zdejší žáci v něm vidí zejména studium dinosaurů (několik jich pojem archeopark ztotožňuje s tzv. dinoparkem – zábavním parkem s pohyblivými modely dinosaurů)²⁴⁰, případně jim tento obor asociuje honbu za poklady ve stylu *Indiana Jonese*.

²⁴⁰ *Dinopark* [online]. [cit. 2013-02-12]. URL: <<http://www.dinopark.cz/>>.

Gymnázium Českolipská, Praha

Mezi pedagogy Gymnázia v Českolipské panuje názor, že návštěva archeoparku může být zpestřením výuky. Učitelé dějepisu si myslí, že je pro studenty výhodné „*osahat si historii*“ a uvědomit si, že „*dějiny nejsou jen záležitostí politiky*“. Škola rovněž nebyla oslovena žádným archeoparkem. Všichni 4 oslovení pedagogové se shodují v tom, že je problematické vyhradit si ve výuce čas pro návštěvy muzeí. Ve dvou případech označují učitelé za archeopark i muzeum lidové kultury v Rožnově pod Radhoštěm, z čehož je patrné, že nemají konkrétní představu o tom, jak archeologické muzeum v přírodě vypadá a jak se liší od muzea etnografického. Zajímavý je názor jedné z pedagožek, která považuje „*celou výuku pravěku za dost zbytečnou, jsou důležitější epochy, např. dějiny 20. století*“. Panuje-li tento názor, zajisté plynoucí ze současného zájmu o studium moderních dějin, mezi větším počtem pedagogů, je pochopitelné, že návštěvnost školních skupin v muzejních expozicích (ať již v kamenných muzeích či arch. muzeí v přírodě) zaměřených na starší dějiny nebude nikterak převratná a že informovanost dětí o této látce, již tak nepřilíh vysoká, ještě poklesne.

Výsledky dotazníku vyplněného staršími studenty se v podstatě neliší od výše uvedených výsledků základních škol. Většina respondentů spojuje pojem archeologie s vykopávkami a pyramidami, nemá zájem o návštěvy muzeí ani podobných institucí,

žádný z třiceti dotázaných nikdy nenavštívil archeopark a tomuto pojmu nerozumí 22 žáků. Stejný počet studentů projevil zájem o možnost praktického nahlédnutí do prostředí pravěku či středověku.

Základní škola Palachova, Brandýs nad Labem

Na této základní škole byli osloveni dva pedagogové s dějepisnou aprobací. Oba se dobře orientují v problematice archeoparků. Zejména jeden z učitelů má s daným tématem bohaté zkušenosti, které pramení z jeho studií na Univerzitě Hradec Králové, o jejímž blízkém vztahu k experimentální archeologii a archeologickým muzeím v přírodě již bylo pojednáno v předchozím textu. Tyto zkušenosti vedly pedagoga k zorganizování výletu do všestarského archeoparku. Oba učitelé se shodují na tom, že návštěva archeoparku byla pro žáky prospěšná, že se jednalo o dobrý způsob praktické prezentace probíraného učiva a, jak se ukázalo během reflexe a následního prověřování znalostí, seznámení se s tématem na „vlastní kůži“ vedlo k lepšímu zapamatování látky. Je samozřejmě otázkou, jak dlouhého trvání toto zapamatování bude mít a zda se zkušenost získaná v archeoparku nějak projeví v dalším běžném životě žáků.

Rovněž z výsledků žakovských dotazníků je patrná hlubší obeznámenost s tématem. Asociace žáků na archeologii jsou „vykopávky“, „vědecký výzkum“ či „poznávání starých kultur“. Téměř všichni žáci (26 ze 30) dobře rozumí pojmu archeopark,

stejný počet se jich zúčastnil výletu do archeoparku ve Všestarech a tuto návštěvu hodnotí kladně.

6.2.4 Výsledky a srovnání s hypotézami

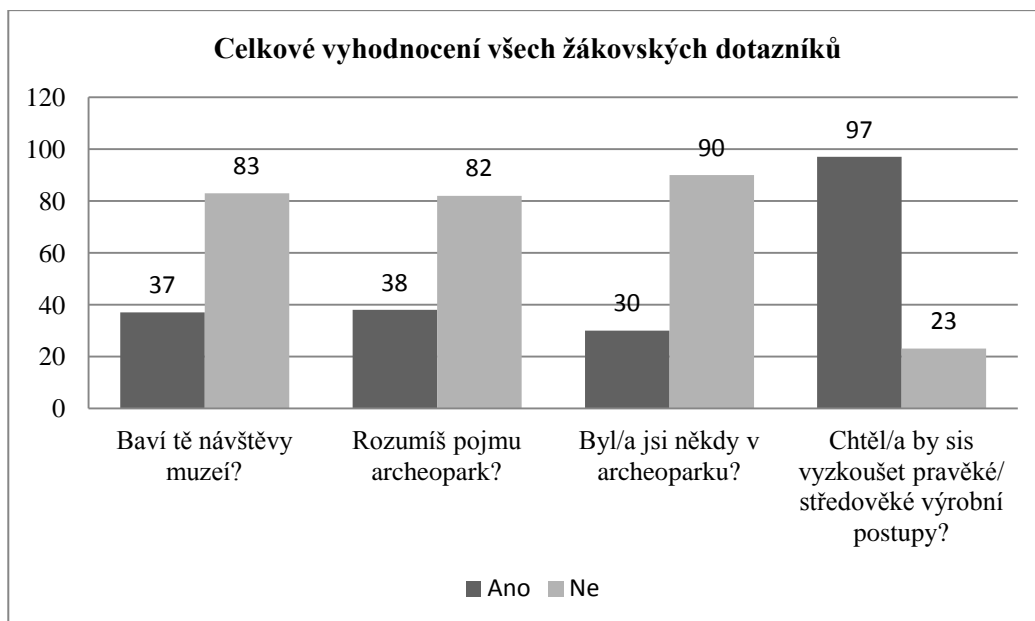
V této kapitole následuje srovnání výsledků vzešlých z průzkumu a hypotéz, které mu předcházely.

Mateřská škola

U skupiny nejmladších dětí z mateřské školy se dvě ze tří hypotéz potvrdily. Děti navštívily muzeum i skanzen. V archeoparku nikdy nebyly, ale projevily o jeho návštěvu zájem. Jako mylná se ukázala hypotéza předpokládající pochopení pojmu archeologie. Děti mají, stejně jako jejich starší kolegové, tento pojem spojen zejména s dinosaury.

ZŠ a gymnázium

Pro demonstraci celkových výsledků šetření mezi žáky vznikl závěrečný graf, který shrnuje předchozí dílčí výsledky a zhodnocuje obeznámenost s tématem archeologických muzeí v přírodě u všech žáků základních a středních škol. Je tedy sondou poskytující náhled na vnímání dané problematiky dětmi (mládeží) ve věkové skupině 12-17 let.

Průzkum vyvrátil první hypotézu, že žáci vědí, čím se zabývá archeologie. Z dotazníků vyšlo najevo, že značná část žáků základních škol a gymnázia nemá jasnou představu o tom, čím se zabývá archeologie – na otázku „Co se ti vybaví, když se řekne archeologie?“ se nejčastěji objevovaly odpovědi jako dinosauři, pyramidy, poklady nebo „díry v zemi“.

Další hypotézou, která se nepotvrdila, bylo tvrzení, že žáci vědí, co je skanzen. Z odpovědí na otevřenou otázku týkající se definice skanzenu vyšlo najevo, že valná většina dětí tento pojem neumí vysvětlit, opakovaly se odpovědi jako „nevím, co to je“ (cca 60x) nebo „asi nějaký muzeum“ (cca 20x). Tyto výsledky mohou ovšem pramenit i z neochoty žáků na otázku odpovídat.

Průzkum dále prokázal platnost zbylých tří hypotéz. Žáci skutečně ve volném čase nenavštěvují muzea ani expozice s historickou (archeologickou) tematikou (a konec konců ani jiná muzea). Jak je patrné z grafu, z celkového počtu 120 respondentů se 83 vyjádřilo, že je návštěvy klasických muzeí nebaví, považují je za nudné a uvítali by zde nějaké zpestření, několik z nich ale v žádném muzeu ještě nikdy nebylo.

Rovněž bylo potvrzeno, že žáci nemají přesnou představu o tom, co je archeopark. Dvě třetiny dotazovaných pojmu nerozumí, nemají o těchto institucích žádné informace a kromě žáků brandýské základní školy nikdo z dětí žádný archeoskanzen nenavštívil, což potvrzuje hypotézu poslední („Většina žáků nikdy žádný archeopark nenavštívila.“). Žáci se ale vyjádřili, že by možnost poznat prostředí pravěkých či středověkých osad a

vyzkoušet dobové technologie uvítali. Ti, kteří v archeoparku byli, se o této instituci vyjádřili velmi pozitivně a nebránili by se podobnou akcí zopakovat.

Pedagogové

Dá se říci, že všechny hypotézy týkající se pedagogů jsou platné. Většina učitelů má konkrétní představu o tom, co jsou archeoparky a považuje takovýto typ instituce za přínosný, zejména díky jejich interaktivnosti a možnosti zapojení do více předmětů, která vyhovuje současnému trendu průřezových témat.

Většina pedagogů ale archeopark nikdy nenavštívila a to z důvodů, že o žádném z nich nemá podrobnější informace. Část učitelů vyjádřila svou nespokojenost s propagací těchto institucí, kromě pardubické školy oslovené nasavrckým muzeem se žádné další vzdělávací zařízení s nabídkou od archeoparku nesetkalo. Pedagogové si, až na výjimky, myslí, že by návštěva archeoparku mohla vylepšit zapamatování látky a učitelé z Brandýsa tuto teorii potvrzují. Kromě špatné informovanosti je, podle učitelů, dalším důvodem proti výpravám do archeoparků málo prostoru ve výuce a také jejich špatná dopravní dostupnost. Téměř všichni dotazovaní se vyjádřili, že vzdělávací programy neposkytují dostatek prostoru pro návštěvy muzejních institucí. Několik z nich si ale myslí, že jde z velké části o invenci samotných pedagogů a že, řečeno známým rčením, „kde je vůle, je i cesta.“

6.2.5 Zjištěné problémy a návrhy na jejich řešení

Jak se ukázalo, problémy s nimiž se potýkají archeologická muzea v přírodě a kamenná muzea jsou prakticky identické. Závěry, které vzešly z průzkumu primárně zaměřeného na archeoparky odpovídají problémům, které v obecné rovině vztahu muzeum – škola řeší A. Brabcová a P. Šobánková a které jsou podrobněji rozebrány v úvodní části této práce.²⁴¹ Stručně zopakováno, jedná se o vážnutí komunikace, objektivní i subjektivní problémy ekonomické, organizační a častou neochotu pedagogů změnit stereotyp své práce a zapojit do výuky nové metody.

I návrhy na řešení problémů a vylepšení situace se tedy v mnohém shodují.

Po vyhodnocení výsledků průzkumu a celého bádání lze za základní problém označit **nedostatečnou informovanost** o archeologických muzeích v přírodě.

Tento problém je možné řešit poměrně snadno, zlepšením propagace ze strany archeoparků. Co se týče široké veřejnosti, jde hlavně o zkvalitnění a pravidelnou aktualizaci webových portálů a jejich snazší vyhledatelnost, neboť je nutno přiznat, že internet je dnes vládnoucím médiem. V případě, že jsou k tomu prostředky, je ideální využít i masmédiá jako jsou tisk, televizní či rádiové vysílání.²⁴² Přínosná může být také spolupráce s podobnými institucemi – jinými archeoparky, skanzeny či kamennými muzei a možnost vzájemné propagace²⁴³ nebo umístění informačních brožur v turistických centrech. Tyto metody řada muzeí již využívá, či spíše využívala, ale, jak jsem se dozvěděla během cestování po českých archeoparcích, v řadě muzeí letáky již netisknou kvůli nedostatku financí.²⁴⁴

Bylo by vhodné zaměřit se na zpravování škol a **vzdělávání pedagogů** v této oblasti. K tomu mohou rovněž posloužit webové stránky, ale také například rozesílání materiálů s nabídkou služeb konkrétním vzdělávacím zařízením. Důležitým bodem je osvěta pedagogů, kterou je možno realizovat formou seminářů či přednášek Ty mohou zaměstnanci archeoparků po dohodě vést přímo ve školách. Během těchto akcí by se přednášející měl soustředit na to, aby zdůraznil didaktické výhody rekonstruovaného

---

²⁴¹ Str. 27 – 28.

²⁴² Tuto možnost některé archeoparky využívají k propagaci jednorázových akcí. Jedná se ale většinou spíše o záležitost regionálního charakteru.

²⁴³ V německém parku Gabreta je možno najít odkaz na spolupráci s jihočeskými Prášily a Netolicemi, o konkrétní spolupráci se mi ale nepodařilo nic zjistit.

²⁴⁴ Viz přílohy.

prostředí, navrhl co nejkonkrétnější zapojení do výuky a přesvědčil tak učitele, že se nejedná o podnik, který je jen přípravou o drahocenný čas, ale že půjde o efektivní doplnění výkladu. Jako snazší vidím zapojení návštěv archeoparků do programů mateřských škol, které přece jen poskytují pro podobné výlety více prostoru. Je ale pravdou, že možnosti práce s nejmenšími dětmi jsou omezené a je nutno jim prohlídky areálů přizpůsobit. Pro vytvoření zcela konkrétního a kompaktního obrazu o archeologickém bádání by bylo ideální doplnit návštěvu archeoparku nejen o návštěvu muzea, jak už bylo několikrát předneseno, ale i o prohlídku archeologického naleziště, zkoumané plochy.²⁴⁵

Při přípravě vzdělávacích programů by také bylo vhodné využívat pomoci nebo alespoň rady muzejního pedagoga, která by vedla k jejich zkvalitnění. Tento návrh ovšem naráží na obecný problém nedostatku muzejních edukačních pracovníků.

Dalším bodem, který by mohl vylepšit stávající fungování archeoparků, ale primárně nesouvisí s předchozí muzejně-pedagogickou tematikou, je **rozšíření spolupráce s archeologickou akademickou sférou**. Zde je samozřejmě zapotřebí oboustranné ochoty spolupracovat. Jelikož značná část práce v archeologických muzeích v přírodě je stále v rukách dobrovolníků, častější konzultace s odborníky by mohly výrazně přispět ke zvýšení kvality prezentovaných rekonstrukcí a celkovému zvýšení odbornosti projektů. Během výstavby archeoparků bývá spolupráce a dohled archeologa poměrně běžným jevem, ale věřím, že by byly prospěšné i občasné konzultace nad jednotlivými dílčími projekty již fungující instituce, aby nedošlo například k degradaci původního experimentálně - archeologického záměru na pouhé divadlo²⁴⁶, která by mohla mít za následek mystifikaci návštěvníků.

---

²⁴⁵ Tuto možnost nabízejí některé organizace – např. Archaia.

²⁴⁶ Viz již citovaná díla Matouška (s. 24) a Neustupného (s. 13).

ZÁVĚR

Archeologická muzea v přírodě jsou instituce, kde se v jednom prostoru setkávají experimentální archeologie, muzejní prezentace, zážitková pedagogika a proces ožívání historie. Jedná se o venkovní rekonstrukce staveb a prostředí, primárně založené na archeologických pramenech a poskytující výklad, jak lidé žili a jednali v minulosti. Díky tomuto svému charakteru mohou hrát významnou roli v procesu seznamování veřejnosti a zvláště dětí s pravěkými či středověkými dějinami, archeologií a v procesu budování vztahu ke kulturnímu dědictví regionu i země.

V úvodu práce byla položena otázka, jaká je a jaká by mohla být úloha archeoparků ve vzdělávání? Na první část otázky bohužel musím odpovědět, že zatím nepříliš významná. Návštěvy archeoparků jsou do školní výuky zapojovány jen sporadicky a to i přes to, že, jak bylo prokázáno, Rámcový vzdělávací program teoretický prostor pro takové akce nabízí. Praktická situace však může být jiná, jak ukázal průzkum mezi pedagogy, kteří vnímají tento prostor jako nedostatečný. Záleží pak většinou hlavně na nich, jejich zájmu, invenci a aktivitě, zda se rozhodnou výklad o takovou návštěvu rozšířit. Je ovšem nutné, aby učitelé byli dostatečně srozuměni s možnostmi, jichž mohou využít. Zde vidím jeden z klíčových problémů celého tématu, jelikož povědomí pedagogických pracovníků o archeologických skanzenech je velmi malé. A je v zájmu samotných archeologů toto povědomí rozšiřovat, protože informace, které učitelé získají, pak mohou šířit mezi žáky: *„Možná, že přišel čas si uvědomit, že i školním dětem je třeba pravěk prezentovat kvalitním způsobem ... Že podstatná část našich úředníků nemá o problematice ani ponětí, ale rozdělují finanční prostředky. A že ze současných školních dětí jednou vyrostou i tito úředníci nebo investoři.“*²⁴⁷

Nedostatečná informovanost je problémem zasahujícím nejen zaměstnance a žáky škol, ale celou veřejnost. Muzea samotná nabízejí poměrně širokou škálu programů a aktivit pro školy i veřejnost, srovnatelnou se zahraničím, míra jejich propagace je ale nízká.

Pokud už k návštěvě archeoparku dojde, bylo prokázáno, že se jedná o aktivitu prospěšnou. Pomůže návštěvníkovi osvětlit některé archeologické a historické pojmy,

---

²⁴⁷ TICHÝ, R. Je prezentace bídou naší archeologie? In *Živá archeologie* 5, 2004, s. 50.

opravit jeho vlastní mylné teorie a představy, formované médii a obecným míněním (vrátím-li se ke slovům z úvodu, pomůže odkázat dinosaury do patřičných paleontologických mezí) a konkretizovat často těžko představitelné jevy a procesy. Musí se ovšem jednat o prezentaci kvalitní, postavenou na vědeckých základech, aby nedošlo k napáchání ještě větších škod ve vnímání archeologie, pravěku a historického dědictví vůbec.

A jaká by mohla být úloha archeoparků ve vzdělávání? Domnívám se, že pokud by došlo k četnějšímu zapojení těchto institucí do procesu vzdělávání, mohla by archeologická muzea v přírodě sehrát významnou úlohu v kultivaci historického vědomí společnosti. Mohla by příznivě ovlivnit vztah větší části veřejnosti k pravěku a archeologii a potažmo tedy i k našemu kulturněhistorickému dědictví a tím alespoň minimálně přispět k jeho ochraně. Aby však muzea mohla „popularizovat“ vědecké bádání a jeho výsledky, musí být nejprve „zpopularizována“ ona sama. Čím víc archeoparky samotné proniknou do povědomí veřejnosti, tím lepší mohou být podmínky pro jejich fungování a tím větší vliv pak mohou mít na společnost.

RESUMÉ

The aim of this thesis is to study archaeological open air museums and their role in adult and mainly children educational process.

This topic can be covered by 3 different disciplines: archaeology, museology and pedagogy. First theoretical chapters therefore deal with these particular disciplines emphasizing their liaisons. Chapter depicting the archaeology, its public relation and the development of the scientific theories is extended by the possibilities of using archaeology and new discoveries for education and museum pedagogy. Following part introduces pedagogical methods which can be used in archaeological open air museums, then focuses on open air folk museums, institutions preceding the archaeological open air museums. Main part of the thesis concentrates on the archaeological open air museums, its description, list of institutions in Europe and the Czech Republic and explains educational programmes for schools and public.

Comparing the European and Czech institutions led to the opinion that the Czech archaeological open air museums need improvement. They can be inspired by their European colleagues. Opportunities of additional activities and quality of educational programmes are mainly complicated by the lack of money.

The chapter presenting the list of particular educational programmes is followed by the practical part. The implementation of these programmes to the Czech formal education in schools is additionally suggested within this chapter. Furthermore the research made in Czech schools is added to this chapter. The research discovered that most of the Czech teachers would appreciate visits to the archaeological open air museums, but within the educational process exist two main complications. Firstly, there is not enough space in classes, secondly PR of the open air museum institutions is not efficient and teachers are not aware of their products and programmes.

Comparing the knowledge of students who participated on any archaeological open air museum programme and students who did not even know that they exist shows the fact that personal experience with exhibits leads to a better awareness about the prehistory but also the real core of the archaeology itself.

It is essential to make efforts on increasing the efficiency of communication between both institutions. Archaeological open air museums should improve their public relations towards the schools and schools (eventually teachers) should pay more attention to experiential pedagogical programmes.

LITERATURA

ABUŠINOV, R. Archeoparky u našich sousedů. Ale proč ne v České republice? In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 4, 2003, s. 219 - 223.

BÖHM, J. Výstava „Pravěk Československa“ v Národním muzeu. In *Památky archeologické* 49, 1958, s. 607 – 615.

BRABCOVÁ, A. (ed.), *Brána muzea otevřená*, Náchod, 2003. ISBN 80-862-1328-5.

BRABCOVÁ, A. Muzeum jako instituce celoživotního vzdělávání. In *Muzeum a škola a zkušenosti z programu Brána muzea otevřená, 4.-5. března 2003 : sborník příspěvků z konference*. Zlín : Muzeum jihovýchodní Moravy, 2003.

BROCKMAN, J. *Třetí kultura: za hranice vědecké revoluce*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-802-0015-457.

BUREŠ, M. Archeologické dědictví a veřejnost. *(Re)konstrukce a experiment v archeologii* 4. 2003, s. 183-192

CLEERE, H.F. (ed.) *Archaeological heritage management in the modern world*. London: Unwin Hyman Ltd, 1990, s. 10. ISBN 0-04_445914-9.

CVRČEK, J., NAJMAN, R. Dětský pravěký skanzen Altamira Kosmonosy. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)* roč. 1, 2000, s. 175 – 178.

DOLÁK, Jan. Za Josefem Benešem. In *Pravěk - Nová řada*, Brno: Ústav archeologické a památkové péče, 2005.

DRAGOUN, B. Několik poznámek k budování a provozu archeologického muzea v přírodě. In: *Živá archeologie (Re)konstrukce a experiment v archeologii* 7, 2006.

DRAGOUN, B. Villa Nova Uhřínov. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 179 – 180.

FOLTÝN, D. a kol. *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2008.

HAVLICE, J. Současný stav a možnosti prezentace nemovitých arch. nálezů na území Jihočeského kraje. In *Zprávy památkové péče* 68, 2008, č. 4, s. 280-282.

HLOŽEK, M. *Encyklopedie moderních metod v archeologii: archeometrie*. Praha : Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-230-8.

HOLTORF, C. *Archaeology is a Brand!* Oxford, 2007.

JŮVA, V. Muzeopedagogika. In ČAČKA, Otto a kol. *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-723-9034-1.

JŮVA, Vladimír. Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-731-5090-5.

KALFERSTOVÁ, J. Ochrana archeologického dědictví na původním místě. In *Zprávy památkové péče* 66, 2006, č. 2, s. 131-133.

KIRCHNER, Jiří. *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-802-5125-625.

KOVÁRNÍK, J. Stručné dějiny muzeí v přírodě. In *Živá archeologie* 10, 2009, s. 78-82.

KUNA, M. Česká archeologie v postmoderní době. In *Archeologické rozhledy* 52, 2000.

LANGER, Jiří. *Atlas památek: evropská muzea v přírodě*. Vyd.1. Praha: Baset, 2005, 895 s. ISBN 80-734-0069-3.

MACHÁČEK, J. Ke smyslu archeologie na prahu třetího tisíciletí. *Archaeologia Iuvenis V*, 1991. s. 10-11.

MATOUŠEK, V. Archeologické muzejní expozice v Čechách jako odraz koncepce studia pravěku a středověku. In *Archeologické rozhledy* 52, 2000, s. 453-463.

MERRIMAN, N. Introduction: diversity and dissonance in public archaeology. *Public Archaeology*. London, 2004, s. 1 – 19.

MERTA, D. – PEŠKA, M. – TEJKAL, M. Městská památková rezervace Brno. Archeologietorzální architektury, její prezentace a 3D skenování. In *Zprávy památkové péče* 70, 2010, č. 3, s. 186-192.

MIKEŠOVÁ, V. *Archeologie a veřejnost: vztah vědního oboru a laické veřejnosti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

MORAVEC, M. *Archeologie a vzdělávání*. Plzeň, 2012. disertační práce (Ph.D.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta filozofická.

NEUSTUPNÝ, E. Archeologie ve třetím tisíciletí. *Archeologické rozhledy* 52. 2000. s. 412.

NEUSTUPNÝ, E. Dvě archeologie. In *Acta historica et museologica Universitatis silesianae Opaviensis V*, 2000, str. 60-64.

NEUSTUPNÝ, E. Vysokoškolské studium archeologie. *Archeologické rozhledy* 57. 2005, s. 383.

NEUSTUPNÝ, J. O chronologii pravěku Československa. Příprava k výstavě Pravěk Československa. *Výtahy z referátů*. Praha, 1956.

PARKAN, F. a kol. *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví. Metodická příručka*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2008.

PAVEL, P. *Rapa Nui*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1989.

PELILLO, A. *Guide to the archaeological open air museums in Europe*. Modena: Museo Civico Archeologico Etnologico di Modena, 2009.

PIETA, K. 10 rokov archeologického múzea v prírode v Liptovskej Mare. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 3, 2002, s. 125 - 133.

PISKAČOVÁ, I. Zemědělský projekt Villa Nova Uhřínov. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 181 – 184.

PLEINEROVÁ, I. Rekonstrukce a experiment v archeologii (RAO) – občanské družení pro popularizaci archeologie. In *Archeologické rozhledy 50*, 1998, s. 511-512.

PLEINEROVÁ, I. Současný stav a problémy projektu Archeopark Praha Troja. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2000, č. 1, s. 153–154.

PLEINEROVÁ, I. Březno: Experiments with building old slavic houses and living in them, *Památky archeologické LXXVII*, 1986, s. 104-176.

POPELKA, M. Několik poznámek k experimentální archeologii. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 207 - 211.

PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, VÚP MŠMT, Praha, 2007.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, VÚP MŠMT, Praha, 2004.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. VÚP MŠMT, Praha, 2007.

SÁDLO, Jiří. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. Praha: Malá Skála, 2008. ISBN 978-80-86776-06-4.

SKLENÁŘ, K. Archeologické expozice Národního muzea: z Čech do Evropy – a zpátky? In *Muzejní a vlastivědná práce 36*, 1998, s. 15 – 30.

SKLENÁŘ, Karel; SKLENÁŘOVÁ, Zuzana. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Redakce Hana Petrová. Praha : Libri, s.r.o., 2005. ISBN 80-7277-253-8.

ŠEVCŮ, O. Presentace archeologických památek z pohledu památkáře. In *Zprávy památkové péče 68*, 2008, č. 4, s. 283-285.

ŠMOLÍKOVÁ, M. – BUREŠ, M. a kol. *Veřejná archeologie I.: Příspěvky ke konferenci Archeologie a veřejnost*. Praha: Archaeologica, 2005.

ŠOBÁŇOVÁ, P. *Škola muzejní pedagogiky I : poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

ŠTAUBER, B.: Archeologický skanzen Březno a jeho muzejní využití. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2000, č. 1, s. 149–150.

ŠTORCH, E. *Dětská farma*. Praha, 1929.

TICHÝ, R. Co je experimentální archeologie? In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 216.

TICHÝ, R. Deset let naší archeologie věnované veřejnosti. In *Živá archeologie 10*, 2009.

TICHÝ, R. Experimentální archeologie v Archeologických rozhledech In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 221.

TICHÝ, R. Je prezentace bídou naší archeologie? In *Živá archeologie 5*, 2004.

TICHÝ, R. *Monoxylyon II: plavba po 8 000 letech : dobrodružství experimentální archeologie*. Náchod: JB Production, 1999. ISBN 80-238-4541-1.

TICHÝ, R. Projekt "Borek" příspěvek ke stavbě a funkci neolitického obytného areálu. In: *Rekonstrukce a experiment v archeologii 1*, 2000, s. 71-116.

TICHÝ, R.; THÉR, R. Centrum experimentální archeologie Všestary. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2000, č. 1, s. 164–169.

TRYML, M. Archeoparky a péče o památky. In *Zprávy památkové péče*. 2007, roč. 67, č. 6, s. 456-459.

Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (č. 99/2000 Sbírky mezinárodních smluv)

VÁLKA, Miroslav. Archeoskanzeny jako forma prezentace kulturního dědictví a její využití v turistickém ruchu. In *Etnologické rozpravy*. 2005, č. 2.

VANĚČKOVÁ, M. Projekt „Okno do minulosti“. In *Rekonstrukce a experiment v archeologii (REA)*, roč. 1, 2000, s. 185 – 186.

VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: Nakladatelství Masarykovy univerzity, 1992.

Veřejná archeologie o. s. – Villa Nova Uhřetínov o. s. *Veřejná archeologie II.: Příspěvky ke konferenci Archeologie a veřejnost*. Praha: Archaeologica, 2008.

WALTEROVÁ, E. *Kurikulum. Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0846-6.

Internetové zdroje

About Lejre. *Sagnlandet Lejre* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://www.sagnlandet.dk/About-Lejre.740.0.html>>.

Aktionsprogramme. *Archäologisches Zentrum Hitzacker* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.archaeo-zentrum.de/seiten/aktionsprogramme.html>>.

Altamira [online]. [cit. 2012-10-12]. URL: <<http://www.altamira.cz/skupiny.html>>. Area scuole. *Archeopark*. [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.archeopark.net/sito/home_page/area_scuole>.

Archaia Praha [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.archaiapraha.cz/praha-cs/?acc=popularizace-a-vzdelavani>>.

Archeologické místo [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.archeologicke.misto.cz/kultura/muzea.htm>>.

Archeologický park Liboc. *Archaia* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.archaia.cz/liboc/lib_pred.htm#predstavujeme>.

Archeologie na dosah [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.archeologienadosah.cz/>>.

Archeopark Prášily. *Keltoi* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.keltoi.cz/archeoparky/archeopark-prasily>>.

Archeopark Všešary [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.archeoparkvsestary.cz/archeopark.html>>.

Archeoskanzen Modrá [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.archeoskanzen.cz/projekt.html>>.

Bacrie [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://bacrie.cestovatel.cz/>>.

Boii [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.boii.cz/01-uvodni-stranka/index.php>>.

Botanicus [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.botanicus.cz/cz/historicke-centrum-a-zahrady/stavba-centra-a-zahrad>>.

Curia Vítkov [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://curiavitkov.cz/curia6.html>>.

Česká společnost archeologická [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.csarcheologicka.eu/>>.

Definice. *EXARC*[online]. [cit. 2013-02-27]. URL: <<http://exarc.net/about-us/definitions>>.

Dětské muzeum. *Moravské zemské muzeum* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.mzm.cz/detske-muzeum/>>.

Dinopark [online]. [cit. 2013-02-12]. URL: <<http://www.dinopark.cz/>>.

Eiriksstadir [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://www.leif.is/>>.

Enseignants. *Malagne* [online]. [cit. 2013-01-04]. URL: <<http://www.malagne.be/fr/enseignants.asp>>.

Expozice Po stopách Keltů [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.inasavrky.cz/keltsky-archeopark.php#expozice>>.

Geneva 1956, návrh č. 4. *ICOM* [online]. [cit. 2013-02-27]. URL: <<http://icom.museum/the-governance/general-assembly/resolutions-adopted-by-icom-general-assemblies-1946-to-date/geneva-1956/>>.

Hradecký Dvůr [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.hradeckydvor.net/>>.

Chotěbuz. *Muzeum Těšínska* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.muzeum.cz/pobocky/chotebuz.php>>.

Isarno [online]. [cit. 2013-01-04]. URL: <<http://www.isarno.cz/>>.

JIRÁSEK, Ivo. *Vymezení pojmu zážitková pedagogika* [online]. [cit. 2013-03-04]. URL: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/64ca9e2855b15001>>.

Journal. *EXARC* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://journal.exarc.net/issues-overview>>.

Kelti nakonec ožijí. *Chrudimský deník* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://chrudimsky.denik.cz/zpravy_region/kelti-nakonec-oziji-zmrazeny-projekt-dostava-novy-impuls-20130210.html>.

Keltoi [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.keltoi.cz/keltoi/o-keltoi/103-zakladni-informace-o-keltoi-2%20%20>>.

KŘÍŽEK, L. *Historický šerm v Čechách* [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.ceskyserm.cz/NewsDetail-474>>.

- Le Paléosite* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.paleosite.fr/>>
- LiveArch. *EXARC* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://exarc.net/eu-projects/livearch-culture-2000>>.
- Living history [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://livinghistory.co.uk/forums/>>.
- Mamuti [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.mamuti.cz/>>.
- Modul muzejní pedagogika. *KVV UPOL* [online]. [cit. 2013-02-27]. URL: <http://kvv.upol.cz/?seo_url=projekty-vizualni-komunikace-mezioborove-studijni-moduly-muzejni-pedagogika/>.
- Museumspädagogisches Angebot für Schulen. *Archäologisches Zentrum Hitzacker* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.archaeo-zentrum.de/bilder/aktionsprogramme.pdf>>.
- Muzejní centra. *Ministerstvo kultury ČR* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/muzea-galerie-a-ochrana-moviteho-kulturniho-dedictvi/muzejni-centra-7169/>>.
- Narsaq Museum* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: < <http://www.narsaq-museum.org/garder/default.htm> >.
- Naučná stezka. *Boii* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.boii.cz/05-naucna-stezka/index.php>>.
- NEUSTUPNÝ, E. *Vymezení archeologie*. [online]. [cit. 2013-01-12]. URL: <<http://www.kar.zcu.cz/texty/NeustupnyNDb.htm>>.
- O nás. *EXARC* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://exarc.net/about-us>>.
- O osadě Křivolík. *Křivolík* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.krivolik.cz/o-osade-krivolik>>.
- Odborný časopis *Živá archeologie* [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.zivaarcheologie.cz/CasopisZivaArcheologie.html>>.
- OpenArch* [online]. [cit. 2012-12-20]. URL: <<http://openarch.eu/>>.
- Poloha „Na Farkách“. *Botanická zahrada Praha Troja* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.botanicka.cz/hlavni-stranka/detem/archeopark.html?page_id=129>.

Praha v pravěku. *Muzeum hl. m. Prahy* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.muzeumprahy.cz/praha-v-praveku/>>.

Pravěk pro školy. *Urgeschichtemuseum Niederösterreich* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.urgeschichte.at/pravek-pro-skoly/pravek-pro-skoly>>.

Profesní etický kodex muzeí. *ICOM* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.cz-icom.cz/doc0008.html>>.

Programy pro školy. *Archaia* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <http://www.pkvitek.cz/archaia/liboc/index_liboc.html>.

Programy pro školy. *Muzeum hl. m. Prahy* [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://www.muzeumprahy.cz/programy-pro-skoly/>>.

Projekt Historie jinak [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.historiejinak.cz/>>.

Projekty. *Katedra výtvarné výchovy UPOL* [online]. [cit. 2013-02-27]. URL: <http://old.kvv.upol.cz/PROJEKTY/projekty_kvalit_inovace.htm>.

Představení projektu Živá archeologie [online]. [cit. 2013-02-26]. URL: <<http://www.zivaarcheologie.cz/PredstaveniProjektu.html>>.

Rámcové vzdělávací programy. *MŠMT* [online]. [cit. 2012-08-30]. URL: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>.

Schulklassen. *Bajuwarenhof Kirchheim* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://bajuwarenhof.de/category/schulklassen/>>.

Skanzen. Boii [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://boii.cz/skanzen/>>.

Skupina Haljaruna [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://haljaruna.com/>>.

Skupina Tizon [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.tizon.cz/index.php>>.

Slovanské hradiště Mikulčice. *Masarykovo muzeum v Hodoníně* [online]. [cit. 2012-11-04]. URL: <<http://www.masaryk.info/slovanske-hradiste-mikulcice/62/>>.

Škola a muzeum pod jednou střechou [online]. [cit. 2013-02-22]. URL: <<http://sbscr.cz/?t=1&c=22&p=25#zacatekclanku>>.

ŠVP ZŠ Vybíralova. ZŠ Vybíralova [online]. [cit. 2012-08-30]. URL:
<<http://www.zsvybiralova.cz/index.php?name=CmodsDownload&file=index&req=viewdownload&cid=3&orderby=dateD>>.

Základy pedagogiky volného času [online]. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2008 – 2009. [cit. 2013-02-10]. URL:
<http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy>.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Interaktivní výstava Po stopách Keltů, Nsavrky; foto autorka
- Příloha č. 2: Informační leták Sagnlandet Lejre
- Příloha č. 3: Orientační plán Sagnlandet Lejre
- Příloha č. 4: Práce s dětmi – ukázka lovu v době kamenné (Lejre, září 2012); foto autorka
- Příloha č. 5: Experimentální areál – ohniště a čluny (Lejre, září 2012); foto autorka
- Příloha č. 6: Archeopark Gabreta (Ringelai, srpen 2012); foto autorka
- Příloha č. 7: Archeopark Gabreta (Ringelai, srpen 2012); foto autorka
- Příloha č. 8: Průvodce skanzenem Březno u Loun
- Příloha č. 9: Komentovaná prohlídka a leták (Chotěbuz – Podobora, červenec 2012) ; foto autorka
- Příloha č. 10: Pohled na archeopark z netolického náměstí (Netolice, září 2012); foto autorka
- Příloha č. 11: Výstavba archeoparku Nasavrky (Nasavrky, jaro 2012); foto autorka
- Příloha č. 12: Plánek archeoskanzenu Modrá u Velehradu
- Příloha č. 13: Leták archeoparku Prášily
- Příloha č. 14: Nabídka vzdělávacích programů Le Paléosite
- Příloha č. 15: Otázky pro pedagogy
- Příloha č. 16: Otázky pro žáky

Příloha č. 1: Interaktivní výstava Po stopách Keltů (jaro 2012, Nasavrky)

foto autorka

Příloha č. 2: Informační leták Sagnlandet Lejre

Příloha č. 3: Orientační plán Sagnlandet Lejre

Příloha č. 4: Práce s dětmi – ukázka lovu v době kamenné (Lejre, září 2012)

foto autorka

Příloha č. 5: Experimentální areál – ohniště a čluny (Lejre, září 2012)

foto autorka

Příloha č. 6: Archeopark Gabreta (Ringelai, srpen 2012)

foto autorka

Příloha č. 7: Archeopark Gabreta (Ringelai, srpen 2012)

foto autorka

Příloha č. 8: Průvodce skanzenem Březno u Loun

foto autorka

Stromová hradba postavená v 1. polovině 19. století. Vznikla jako ochranná zeď proti požáru a byla součástí hospodářského dvora. V současnosti je využívána jako výhledová věž a místo pro výhled na okolní krajinu.

Foto postaveno v rámci projektu „Kampaně pro obnovu památek v ČR“.

Stromová hradba postavená v 1. polovině 19. století. Vznikla jako ochranná zeď proti požáru a byla součástí hospodářského dvora. V současnosti je využívána jako výhledová věž a místo pro výhled na okolní krajinu.

Foto postaveno v rámci projektu „Kampaně pro obnovu památek v ČR“.

SKANZEN BŘEZNO

Friedrichsmuseum in Březno   Open-Air-Museum in Březno

Stromová hradba postavená v 1. polovině 19. století. Vznikla jako ochranná zeď proti požáru a byla součástí hospodářského dvora. V současnosti je využívána jako výhledová věž a místo pro výhled na okolní krajinu.

Foto postaveno v rámci projektu „Kampaně pro obnovu památek v ČR“.

Příloha č. 9: Komentovaná prohlídka a leták (Chotěbuz – Podobora, červenec 2012)

foto autorka

Příloha č. 10: Pohled na archeopark z netolického náměstí (Netolice, září 2012)

foto autorka

Příloha č. 11: Výstavba archeoparku Nasavrky (Nasavrky, jaro 2012)

foto autorka

Příloha č. 12: Plánek archeoskanzenu Modrá u Velehradu

Příloha č. 13: Leták archeoparku Prášily

Příloha č. 14: Nabídka vzdělávacích programů Le Paléosite

Nos journées pédagogiques

Journée "Musique et Préhistoire"
 // Du CE1 au CM2 - BE / élève
 Ce festival atelier d'éducation musicale permet une approche des premières sonorités à partir d'instruments et de sons naturels. Cette activité, complémentaire aux tracéogrammes archéologiques dispensés dans les établissements, permet d'ouvrir la curiosité et la créativité des enfants.
 10h-12h15 : visite accompagnée du Paléosite.
 13h30-15h30 : atelier d'écoute et de production de sons dans l'environnement et découverte des sonorités. Production de sons avec le corps - Atelier de production d'instruments à partir d'éléments naturels.

Journée "des artistes"
 // Du CE1 au CM2 - BE / élève
 10h-12h15 : visite accompagnée du Paléosite.
 13h30-15h30 : atelier d'art. Chronologie : art pariétal et mobiliers, peintures et modèles premiers, technique et représentations. Mise en pratique avec des ateliers de modelage de l'argile et de peinture à l'ocre.

Journée "Homme - outil - environnement"
 // Du CE1 au CM2 - BE / élève
 En investissant les compétences de "découverte du monde" (repérage temporel, monde vivant), cette journée propose un travail transversal "Histoire / Sciences" afin de construire les notions du programme.
 10h-12h15 : visite accompagnée du Paléosite.
 13h30-15h30 : atelier participatif de mise en relation entre l'homme, l'outil et l'environnement au travers de supports pédagogiques écrits, oraux... Mise en commun des connaissances. Atelier de technique préhistorique au choix parmi taille du silex,

Journée "Gestes des hommes préhistoriques"
 // Du CE1 au CM2 - BE / élève
 10h-12h15 : visite accompagnée du Paléosite.
 13h30-15h30 : ateliers participatifs de taille du silex et d'allumage du feu.
 Le + : les outils en silex fabriqués par les élèves sont remis à l'enseignant.

Journée "Archéologique"
 // Du CE2 au CM2 - BE / élève
 10h-12h15 : atelier de fouille : initiation à une démarche scientifique, observation du sol, concassage technique de fouille et exploitation des découvertes au laboratoire de terrain.
 13h30-15h30 : visite accompagnée du Paléosite.

Journée "du nomade"
 // Du CE1 au CM2 - BE / élève
 10h-12h15 : visite accompagnée du Paléosite.
 13h30-15h30 : atelier de construction d'une hutte. Notions d'habitat et de vie sociale, de matériaux premiers et de techniques.

Journée "Découverte"
 // Des 6 ans et jusqu'au CE1 - BE / 50€ / élève
 10h15-12h : découverte des habitats préhistoriques. Reconnaissance des traces d'animaux. Découverte de la Préhistoire - environnement, animaux, hommes, outils. Démonstration d'allumage du feu suivie d'une comparaison morphologique.
 13h30-15h30 : maquette à l'ocre suite de 2 ateliers au choix parmi :
 • Atelier de peinture rupestre à l'ocre
 • Atelier de modelage de l'argile
 • Atelier de peinture préhistorique (bouillottes, argile)
 Le + : le matériel reporté avec des réalisations sur atelier de peinture rupestre.

Journée "du monde vivant"
 // Du CE2 au CM2 - BE / élève
 10h-12h : atelier sur la coupe géologique : manipulation de fossiles, comparaisons, notions de classification, d'espèces et d'évolution. Visite du site archéologique GUM d'un quiz sur les animaux préhistoriques.
 12h15-15h30 : atelier sur le thème de l'écologie et du patrimoine naturel dans la vallée du Conay, animé par Nature Environnement 17.

Journée "du chasseur"
 // Du CE1 au CM2 - 7,50€ / élève
 10h-12h15 : visite accompagnée du Paléosite.
 13h30-15h30 : parcours du chasseur. Découverte des grottes des chasseurs de la Préhistoire. Ateliers de reconnaissance de traces d'animaux et de tir au propulseur sur parcours scénarisé.

OBJECTIFS PÉDAGOGIQUES DES JOURNÉES

- Appréhender la notion de temps, de Préhistoire et de techniques (trouver les gestes qui ont révolutionné la vie des premiers hommes)
- Comprendre la notion de culture, de tradition.
- Initiation à une démarche scientifique.
- Pratiquer une phase d'expérimentation importante par le biais de la pratique d'ateliers.

Docier pédagogique disponible dans l'espace enseignant sur [www.lespaléosite.com](#)

Příloha č.15: Otázky z dotazníku pro pedagogy

- 1) Rozumíte termínu „archeologické muzeum v přírodě“ případně „archeopark“ či „archeoskanzen“?
- 2) Jaký je Váš názor na tento typ instituce? V čem vidíte jejich výhody/nevýhody?
- 3) Navštívil/a jste někdy soukromě archeologické muzeum v přírodě?
- 4) Navštívil/a jste někdy v rámci výuky archeologické muzeum v přírodě?
- 5) Přišla Vám/Vaší škole někdy nabídka prohlídky archeoparku?
- 6) Spolupracuje Vaše škola s nějakým archeoparkem pravidelně?
- 7) Může podle vašeho názoru návštěva archeoparku přispět ke zefektivnění výuky a lepšímu zapamatování látky?
- 8) Měla by být výuka dějin pravěku takovýmito návštěvami doplněna?
- 9) Poskytují, dle Vašeho názoru, osnovy (vzdělávací plány) dostatek prostoru pro návštěvy muzeí a příbuzných institucí (např. archeoparků)?
- 10) Využil/a byste případné možnosti archeopark se třídou navštívit?

Příloha č.16: Otázky z dotazníku pro žáky

- 1) Čím se zabývá archeologie?
- 2) Baví Vás návštěvy muzeí? (+ proč?)
- 3) Co je to skanzen?
- 4) Rozumíte pojmu „archeopark“? (+ vysvětlit)
- 5) Byl/a jste někdy v archeoparku?
- 6) Zaujala by Vás možnost vyzkoušet si, jak žili lidé v pravěku/středověku (v čem bydleli, jak mleli mouku, tkali atd.)?